

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Diplomová práce

Bc. Petr Prouza

Britská pěchota a proměny evropského válečnictví na přelomu 18. a 19. století

British Infantry and Transformations of European Warfare
at the Turn of the 18th and 19th Century

Praha 2015

Vedoucí práce: Doc. PhDr. František Stellner, Ph.D

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 3. srpna 2015

.....

Klíčová slova (česky)

pěchota, britská armáda, taktika, výcvik, polní řád

Klíčová slova (anglicky):

infantry, British Army, tactics, exercise, rules and regulations

Abstrakt (česky)

Autor ve své práci analyzuje vývoj a příčiny proměn vojenského umění, kterými prošla britská pěchota zejména v letech 1775-1815. Ve své práci se autor, vzhledem k rozsáhlosti a specifičnosti tématu, zaměřil především na studium oficiálních dokumentů, které sloužily k výcviku britské pěchoty a tvořily její taktickou doktrínu. Práce je rozdělena do celkem pěti kapitol. První kapitola, jež tvoří jakýsi úvod do problematiky tématu, analyzuje ty faktory vojenství v 16. a v 17. století, které přetrvaly do 18. a počátku 19. století. Druhá kapitola je věnována dvěma hlavním proudům taktického myšlení 18. století, s kterými se armáda Velké Británie potýkala a stýkala, druhá část této kapitoly se zabývá příčinami a způsobem zavádění prvního pěchotního výcvikového předpisu s celoarmádní působností. Třetí kapitola, jež je nejrozsáhlejší, je rozbohem a analýzou tohoto hlavního výcvikového dokumentu, který britská pěchota od roku 1792 používala, a jež znamenal určitý přelom, ve způsobu zavádění podobných předpisu ve Velké Británii. Čtvrtá kapitola se zabývá střelnými zbraněmi, které britská řadová pěchota ve zkoumaném období používala. Poslední, pátá kapitola, analyzuje praktické využití nového předpisu v praxi, zejména během britského tažení na Pyrenejském poloostrově v letech 1808-1814.

Abstract (in English):

The author's main focus was on development and causes of military art changes which British infantry has undergone, especially in the years 1775 – 1815. In author's work, given the magnitude and the topic specificity, the only focus was primarily on the study of official documents, which were used for British infantry training and to form a tactical doctrine. Work is divided into five chapters, which consist of an introductory part to the topic issue and analyse warfare factors in the 16th and 17th century that survived throughout the 18th and early 19th century. The second chapter was devoted into two main streams, including tactical ways of thinking related to the 18th century, which Great Britain army faced and socialised with. The second part of the chapter deals with causes and ways of how the first infantry introduces its training with a prescription of all-army presence. The third chapter, as the most comprehensive part of my thesis, analyses the main training document that the British infantry used since 1792. This was meant to be a turning point to the introductory of similar legislation in the Great Britain. The fourth chapter deals with firearms, which the British line infantry used to use throughout the periods of process analysis. The last fifth chapter analyses the practical new rules' application in practice, especially during the British campaigns in Peninsular War between 1808- 1814.

OBSAH

ÚVOD	6
1 VOJENSKÁ REVOLUCE	12
2 PĚCHOTNÍ TAKTIKA V 18. STOLETÍ.....	26
3 ROZBOR PŘEDPISU PRO VÝCVIK PĚCHOTY Z ROKU 1792.....	40
4 VÝZBROJ.....	72
5 BRITSKÁ PĚCHOTA V BOJI V LETECH 1793-1815 A APLIKACE DUNDASOVA PŘEDPISU	79
ZÁVĚR	91
SEZNAM LITERATURY.....	95

ÚVOD

Vojenská historie patří v současné době k těm nejpobulárnějším žánrům. Objem literatury, která se zabývá dějinami válek, je skutečně neuvěřitelný a mohlo by se zdát, že na tomto poli bádání se již nenacházejí prakticky žádná bílá místa.¹ Přesto tato místa existují a nejsou zrovna malá. Jedním z nich, jak se domnívám, jsou dějiny vojenského myšlení² a zejména taktiky. Mezi prameny, které nejsou v dnešní době dostatečně vytěžované, patří vojenské předpisy. A to jednak obecné předpisy, které slouží ke každodennímu chodu armády a v nichž je popsáno prakticky vše od výdeje jídla a topiva, výplaty peněz až po způsoby trestů či to, jak má vypadat vojenský tábor.³ Druhou skupinou jsou pak předpisy, které slouží pro výcvik bojové činnosti vojáků. Ty patří pravděpodobně vůbec k nejdůležitějším pramenům, jaké jsou z hlediska vývoje taktiky k dispozici. To platí zejména pro období od 17. až téměř po konec 19. století. Je totiž důležité vzít na vědomí, že tehdejší armády svým způsobem válčily „podle

---

¹ K současné vojensko-historiografické produkci podrobněji viz CITINO, Robert M. *Military Histories Old and New: A Reintroduction*. In: *American Historical Review*, October 2007, s. 1070-1090. Pokud se jedná o literaturu populárně naučnou, snažil jsem si jí v citacích vyhnout vyhnout. Avšak považuji za nutné některé z těchto prací zde zmínit. Na prvním místě stojí práce NAFZIGERa, George F. *Imperial Bayonets*, Barnsley 1996. Nafziger provedl rozbor výcvikových reglementů všech hlavních účastníků napoleonských válek a to jak pěchoty, tak i dělostřelectva a jezdeckta. Avšak kniha poněkud trpí šíří záběru a hlavně je určena především hráčům wargamingu. Přesto se jedná o v moderní literatuře zřejmě jediné srovnání taktiky, které je založené na studiu výcvikových předpisů. Na podobné úrovni je i kniha HAYTHORNTHWAITEa, Philipa. *Napoleonic Infantry: Weapons and warfare*. London 2001. Zde se jedná o obecněji koncipovanou publikaci, která posuzuje vojenství napoleonské éry jako celek. A vzhledem k nepřilíš velkému rozsahu se, i tak jedná o informačně hodnotnou publikaci. Samostatnou kapitolu pak tvoří publikace z produkce nakladatelství Osprey Publishing, která se do jisté míry kryje s výše uvedenými pracemi, už proto, že na stejná témata píší, většinou však dobře titíž autoři.

² K dějinám vojenského myšlení podrobněji např. GAT, Azar. *The Origins of Military Thought: From the Enlightenment to Clausewitz*. Oxford 2011.

³ Takové předpisy obsahuje například sbírka s názvem *A Collection of Orders, Regulations, and Instructions, for the Army; on matters of finance and Points of Discipline immediately connected therewith*. London 1807.

předpisů“. Právě proto jsem se rozhodl svoji práci, která se zabývá britskou pěchotou v převratné době evropského válečnictví, založit na rozboru jednak samotného pěchotního předpisu z roku 1792, tak na širších důvodech, které vedly k potřebě jeho sepsání.

Vývoj lineární taktiky, rozrůstání armád a *defacto* i tlak na centralizaci státní moci si vynutily sepsání takových předpisů, podle kterých by fungovala v poli celá armáda toho kterého státu jako jeden celek. Tyto dokumenty a vynucování si jejich dodržování zajišťovaly, aby každá z jednotlivých zbraní měla unifikovaný způsob nasazení. Aby například nebylo možné, že prapor pluku „A“ se bude standardně formovat do pěti řad, kdežto prapor pluku „D“ se bude standardně formovat do řad tří.

Účelem těchto předpisů tedy byla unifikace. Pro historiky jsou pak tyto předpisy důležité z toho důvodu, že je možné si na jejich základě vytvořit představu o prostorových dispozicích bitev, protože je známá velikost formací i intervalů mezi nimi. Samozřejmě je na těchto předpisech také možno pozorovat základní prvky vývoje taktiky a to v tom, jak se tyto předpisy měnily v průběhu doby. Je ale třeba brát v úvahu, že se vždy, lhostejno, jak moc jsou tyto předpisy přesné či rigidní, jedná o pouhý více či méně přesný rámec, v jehož duchu jsou složky armády, v případě mého zkoumání pěchota, nasazovány.

Právě vývojem taktiky jsem se rozhodl zabývat v této práci. Za objekt svého výzkumu jsem si zvolil taktiku britské pěchoty v období od americké války za nezávislost po konec napoleonských válek. Důvodem pro výběr tohoto tématu a období byl jednak můj dlouhodobější odborný zájem o napoleonské války, jednak možnosti při výběru pramenů. Pokud bych se měl nějakým způsobem přihlásit ke starším historikům, jejichž práce mě k napsání tohoto textu inspirovali, jsou to jednoznačně Jean-Alphonse Colin a Robert S. Quimby. Důvodem je právě jejich téměř výhradní zaměření se výcvikové předpisy jakožto na primární prameny.

Cíle mé práce byly v zásadě dva. V první řadě to byla snaha o samotný rozbor výcvikového předpisu, který se stal základem válečného umění britské pěchoty. Přesněji řečeno jde o rozbor učebnice či „slabikáře“, který konstituoval, upřesnil a zavedl do praxe „gramatiku“, která nejenže byla nutně potřebná, ale hlavně musela být stejná pro všechny důstojníky a vojáky Jeho Veličenstva.

Druhý cíl práce spočíval v potvrzení či vyvrácení teze, ke které jsem došel již ve své předchozí - bakalářské - práci, kde se však jednalo o jakýsi vedlejší produkt výzkumu. Tato teze tvrdí, že britská pěchota po celé 18. století, a to ani pod tlakem okolností prohrané války v Americe, nezměnila svoji základní doktrínu, která, jak se zdálo, jednoznačně stála na

nadřazenosti palebné síly nad ostatními způsoby boje. Pokud tomu tak bylo, proč tento systém přežil i během napoleonských válek, kdy praktiky všechny ostatní evropské mocnosti svoje systémy více či méně modifikovaly francouzského vzoru, kdežto Britové zůstaly u svého?

Struktura práce

Práce je rozdělena celkem do pěti kapitol. První kapitola s názvem *Vojenská revoluce* se zabývá vznikem a vývojem této koncepce a zároveň slouží jako jakýsi širší úvod k analýze vývoje taktiky a technologií používaných v 16. a 17. století. Důvodem takto široce pojatého úvodu je nutnost pochopení určitých principů, které se od 16. století objevují ve vojenství a se kterými je v 18. století dále pracováno. Použití těchto postupů dokumentuje provázanost jednotlivých období, které v této oblasti, tak jako v jiných oblastech lidské činnosti, hledalo základy a inspiraci v antice.

Druhá kapitola, jež se jmenuje *Pěchotní taktika v 18. století*, se zabývá metodikou a způsobem nasazení pěchoty zejména v kontrastu s taktikou, která byla používána hlavním evropským rivalem Velké Británie – Francií. Dále se tato kapitola zabývá i důvody, které vedly k sepsání předpisu *Rules and Regulations for the Formations, Field-exercise and movements of His Majesty's Forces*, a tyto důvody se snaží analyzovat.

Následující kapitola *Rozbor předpisu pro výcvik pěchoty z roku 1792* tvoří ve své podstatě základ této práce. Na devíti podkapitolách je proveden rozbor a výklad britského pěchotního výcvikového předpisu z roku 1792 ve stejném logickém pořádku, v jakém byl i původně napsán. Od výcviku rekruta-jednotlivce přes výcvik čet a rot, po manévrování a evoluce praporu a konče hlavními zásadami, kterými se mělo řídit fungování větších vojenských těles. Stranou nezůstaly ani způsoby paleb či funkce lehkých rot, které byly součástí pěšího praporu.

Čtvrtá kapitola s názvem *Výzbroj* analyzuje možnosti a výkony ručních palných zbraní, které britská pěchota ve zkoumaném období používala. Vedle této oblasti je krátce nastíněna také používaná munice.

Poslední pátá kapitola nese název *Britská pěchota v boji v letech 1793-1815 a aplikace Dundasova předpisu*. V této části práce je pojednáno o praktickém způsobu použití nového předpisu zejména v období 1808-1814, tj. v průběhu války na Pyrenejském poloostrově.

Rozbor pramenů a literatury

Hlavním pramenem pro výzkum byly samozřejmě *Rules and Regulations for the Formations, Field-exercise and movements of His Majesty's Forces*⁴. Přestože je v textu citováno především vydání z roku 1795, naprostou většinu zjištění jsem ještě porovnával s verzemi z roku 1794 a z roku 1815. Mimo to ještě existují edice z let 1798, 1801 a 1803, včetně jedné vytištěné dvoujazyčně a v Quebecu⁵.

Druhým důležitým pramenem byly *Rules and Regulations for the Manual and Platoon Exercises formations, field-exercise and movemets of His Majesty's Forces for the use of the Non-Commisioned Officers of the British Army*⁶. Jedná se o příručku pro poddůstojníky a nižší důstojníky, která představuje výtah z druhých dvou kapitol již zmíněného předpisu. Zároveň obsahuje upřesnění, která se týkají výcviku jednotlivců, čet a rot. Je zde rozebráno například i ovládání zbraně, podrobněji popsány způsoby paleb atd. Kromě mnou použitého vydání z roku 1807 existují ještě edice z let 1792 a 1804. Tato vydání jsem však k dispozici neměl.

Kromě těchto oficiálních dokumentů jsem ještě bral v úvahu soukromé výtahy tohoto předpisu. Například *Review of a Battailion of Infantry*⁷ od Roberta Smirkeho či *Instructions for the Drill, and the Method of Performing the Eighteen Manœvres*⁸, které sestavil John Russel. Tyto soukromé edice jakýchsi „vysvětlení“ k předpisům však měly pouze určitou konzultační úlohu tam, kde výklad předpisu byl nejasný či poněkud komplikovaný.

Pokud se jedná o odbornou literaturu vztahující se k tématu, její výběr není příliš velký. Fakticky existuje pouze několik publikací, které by se zabývaly přímo britskými

---

⁴ *Rules and Regulations for the Formations, Field-exercise and movements of His Majesty's Forces*. London, 1795 (dále jen *Rules and Regulations for the Formations*).

⁵ *Rules and Regulations for the Formation, Exercise & Movements of the Militia of Lower-Canada/Regles & Reglemens pour la Formation, l'Exercice et Mouvement de la Milice du Bas-Canada*. Quebec 1812.

⁶ *Rules and Regulations for the Manual and Platoon Exercises formations, field-exercise and Movements of His Majesty's Forces for the use of the Non-Commisioned Officers of the British Army*. London, 1807 (dále jen *Rules and Regulations for the Manual and Platoon Exercises*).

⁷ SMIRKE, Robert. *Review of a Battailion of Infantry, including the Eighteen Manœvres*. London 1799.

⁸ RUSSEL, John. *Instructions for the Drill, and the Method of Performing the Eighteen Manœvres*. London 1803.

výcvikovými řády, nebo malou taktikou. Pro mne byla prvořadá publikace z pera oxfordského profesora J. A. Houldinga nazvaná *Fit for Service: The Training of the British Army, 1715-1795*.⁹ Tato studie se zabývá výcvikovými předpisy a výcvikem samotným tak, jak se praktikoval od počátků 18. století do jeho konce. Hlavním přínos Houldingovy práce spočívá ve shromáždění téměř všech soukromě vydaných a všech oficiálně vydaných britských výcvikových předpisů a v provedení jejich základní analýzy a rozřazení a chronologie. Kromě toho se autor v této publikaci věnoval také záležitostem s výcvikem souvisejícím, ať už to byla proměnlivá síla regimentů, zásobování municí a zbraněmi či ne vždy dobrý zdravotní stav odvedenců. Je však třeba zdůraznit, že se Houlding nezabýval praktickou složkou výcvikových předpisů, tedy analýzou principů, na jejichž základě tehdejší pěchota manévrovala. Pokud je mi známo, dodnes neexistuje samostatná studie na toto téma.

Další důležitou publikací je *The Background of Napoleonic Warfare: The Theory of Military Tactics in Eighteen-century France* od Roberta S. Quimbyho¹⁰. Tato poněkud starší publikace¹¹ se zabývá náhledy na taktiku nasazení francouzské pěchoty od války o španělské dědictví do revolučních a napoleonských válek. Autor pracuje jednak s dobovými taktickými spisy, a tedy z velké části teoretickými úvahami, avšak věnuje se také jejich vlivu a aplikaci do tehdejší válečné praxe. Jedná se o velmi ojedinělou práci srovnatelnou s jinou podobně zaměřenou studií, ale tentokrát s o dost starší prací francouzského autora Jeana Colina s názvem *L'Infanterie au XVIII Siècle: la Tactique*¹². I v tomto případě se jedná o studii, která mapuje vývoj francouzské pěchotní taktiky v 18. století.

---

⁹ HOULDING, J. A. *Fit for Service: The Training of the British Army, 1715 -1995*. Oxford 1981 (dale jen jako HOULDING. *Fit for Service*).

¹⁰ QUIMBY, Robert S. *The Background of Napoleonic Warfare: The Theory of Military Tactics in Eighteen-century France*. Whitefish 2011 (dále jen jako QUIMBY. *The Background of Napoleonic Warfare*).

¹¹ Byla poprvé vydána v roce 1956.

¹² COLIN, Jean Alphonse Lambert. *L'Infanterie au XVIII Siècle: la Tactique*. Paris 1907. Pokud z této práce cituji, tak v českém překladu pořízeném Jakubem Samkem, který je zveřejněný na stránkách <http://www.austerlitz.org/cz/category/historie/vojenska-historie/jean-colin/> (dále citováno jen jako COLIN. *Pěchota v 18. století*)

Další objevná práce, pro mě důležitá zejména z hlediska „knowhow“, je *Destructive & Formidable: British Infantry Firepower 1642 – 1765*¹³ od Davida Blackmora. Autor se v této publikaci zabývá palebnou silou britské pěchoty coby rozhodujícím prvkem na bojišti. Přitom však specificky „anglickou“ tradici nalézá už v době anglické občanské války, kde také začíná jím sledované období. Dále se věnuje vzniku a vývoji palby po rotách a zabývá se zavedením tohoto systému palby do anglické armády během devítileté války (1688 – 1697) v době vlády krále Viléma III. Další kapitola analyzuje taktiku britské pěchoty pod vedením Johna Churchilla vévody z Marlborough v době války o španělské dědictví (1701 – 1714), kdy došlo k zpřesnění a hlavně ke kodifikaci systému palby i ovládnutí zbraně¹⁴. Následující kapitola se věnuje vývoji, který z hlediska eventuálního nárůstu palby zaznamenala britská pěchota v letech 1714 až 1749. Autor v daném období analyzuje nejen evropskou část konfliktu o rakouské dědictví, ale také jeho koloniální i vnitro-britskou část – jakobitskou rebelii. Poslední dvě kapitoly se věnují sedmileté válce v Evropě a francouzsko-indiánské válce na území Severní Ameriky.

Pokud jde o další sekundární zdroje, nemůžu na tomto místě nezmínit knihu *Small Arms of the British Forces in America 1664 – 1815* od autora De Witta Baileyho.¹⁵ V současné době se jedná o patrně nejúplnější přehled ručních palných zbraní a munice, které byly vyráběny v uvedeném období pro armádu Velké Británie. Přestože byl zaměřený především na působení britské armády v Severní Americe, jednalo se prakticky o nepostradatelnou publikaci.

---

¹³ BLACKMORE, David. *Destructive & Formidable: British infantry Firepower 1642-1765*. London 2014 (dále jen jako BLACKMORE. *Destructive & Formidable*).

¹⁴ CHURCHILL, John. *The Duke of Marlborough new Exercise of Firelocks and Bayonets; Appointed by His Grace to be used By all the British Forces and the Militia*. London 1708.

¹⁵ BAILLEY, De Witt. *Small Arms of the British Forces in America 1664-1815*. Woonsocket, 2009 (dále jen BAILLEY. *Small Arms*).

1 Vojská revoluce

1.1 Vývoj konceptu vojenské revoluce

Roku 1788 David Dundas v předmluvě svého *magnum opus*¹⁶ napsal: „Obrození vojenských věd se může datovat ke dnům Mořice Nasavského a Gustava Adolfa, kteří ve svých zbraních a taktice smísili prvky řecké a římské a zformovali armády, jež nad jiné vyčnívaly svojí kázní a které prosluly v mnoha bitvách.“¹⁷ Jen těžko bychom našli přímější vyjádření vztahů, které pojí válečné umění 16. století s válečným uměním 18. a dokonce 19. století. Dundasův citát také velmi dobře zapadá do poměrně vlivné historiografické koncepce s názvem „vojenská revoluce“, která se zabývá vojenskými dějinami, především 16. a 17. století.

S konceptem „vojenské revoluce“ přišel roku 1955 historik Michael Roberts ve své práci nazvané „*The military revolution 1560 – 1660*“. Roberts identifikoval čtyři faktory, které prodělaly v druhé polovině 16. století určitou – signifikantní – proměnu. Tyto faktory byly následující. Taktika společně se složením výzbroje armád, ve kterých bylo těžké rytířské jezdecktvo zatlačeno do pozadí střelnými zbraněmi – luky a kušemi a palnými zbraněmi, jako byly arkebuzy a později muškety. Začala vzrůstat početnost armád. Vojska se stávala stále většími právě v návaznosti na větší rozšiřování palných zbraní, díky čemuž rostl význam pěchoty. Strategie, která musela být komplexnější, aby umožňovala řízení větších celků a jejich správné odvedení na bojiště. Válka v průběhu a po „vojenské revoluci“ měla výrazně větší dopad na celou společnost. Tažení byla dražší a způsobovala větší škody. Větší nároky byly kladeny i na administrativní zajištění armád. Válka se stávala čím dál větším břemenem nejen pro panovníky, ale i pro obyvatelstvo.¹⁸

---

¹⁶ Dundasův spis *Principles of military movements, chiefly applied to infantry* byl roku 1792 bez podstatnějších změn přijat jako první celoarmádní pěchotní výcvikový předpis od dob předpisu, který vypracoval John Churchill vévoda z Marlborough.

¹⁷ DUNDAS, David. *Principles of military movements, chiefly applied to infantry*. London 1788, s. 1.

¹⁸ PARKER, Geoffrey. *The military Revolution: Military innovation and the rise of the West, 1550-1800*. Cambridge 1996, s. 1-2. (dále jen jako PARKER. *The military Revolution*)

Počínaje rokem 1976 a článkem *The „Military Revolution“ – Myth?*¹⁹ Geofreye Parkera se začala objevovat kritika teze o „vojenské revoluci“. Robertsovi bylo vytýkáno, že nevěnoval dostatečnou pozornost námořnictvu, podcenil změny ve způsobech obléhání a naopak zveličil reformy švédské armády Gustava Adolfa²⁰ a konečně, že nevzal v úvahu paralelně probíhající, ale v mnoha ohledech samostatné změny, které proběhly v armádách Francie, Nizozemí a habsburské monarchie.²¹

Geofrey Parker v roce 1988 vydal zde již citovanou knihu s názvem *The Military Revolution: Military Innovation and the Rise of the West, 1550 – 1800*. Parker se domnívá, že to, co můžeme nazvat „vojenskou revolucí“, proběhlo v Evropě mezi lety 1500 až 1800, zejména však mezi lety 1530 až 1710.²² Také se daleko více než Roberts zabývá vývojem pevností a obléhacích technik.²³ Co však Parker vnesl nového a pro studium novověkého válčení podstatného bylo uvědomění si, že právě v tomto období proběhl odklon od střetného boje a boj na dálku začal dominovat.²⁴

Kvalitativně nový rozměr přinesl do diskuze britský historik Jeremy Black v útlé publikaci nazvané *„A Military Revolution? Military Change and European Society 1550-1800.“*²⁵ Black se v této knize vrací k tezím Robertse a Parkera, přičemž se ale domnívá, že to, co lze nazvat „vojenskou revolucí“, probíhalo v Evropě v letech 1660 – 1760, zejména pak mezi roky 1680 až 1720. Black tvrdí, že změny v taktice, které proběhly do roku 1648, byly limitované vzhledem k zavedení kombinace píky a arkebuzy či muškety. Důvody, proč

---

¹⁹ PARKER, Geofrey. *The „Military Revolution, “ 1560-1660 – Myth?* in: *The Journal of Modern History*, vol. 48. No. 2, s. 195-214.

²⁰ Roku 1958 vydal Roberts knihu *Gustavus Adolphus: A History of Sweden 1611-32*. Právě na této práci se zakládala další kritika Robertsova přístupu, viz ELTIS, David. *The Military Revolution in Sixteenth Century Europe*. London 1998, s. 6-7.

²¹ PARKER. *The military Revolution*, s. 2.

²² Tamtéž, s. 4-5.

²³ Tamtéž, s. 10-14.

²⁴ Tamtéž, s. 16-18.

²⁵ BLACK, Jeremy. *A Military Revolution? Military Change and European Society 1550-1800*. London 1997 (dále jen jako BLACK. *A military Revolution?*).

časově posunout „vojenskou revoluci“, jsou podle Blacka následující: Pěchota dostala v této době do výzbroje bajonety a zbraně s křesadlovým zámekem. Armády byly v uvedeném období výrazně větší než před rokem 1648. Logistika byla značně vylepšena a i lodě byly vybaveny výrazně lépe než kdykoli předtím. Black dále vyvozuje, že to byl evropský absolutisticky řízený stát, který vyvolal změny ve vojenství, než že by tomu bylo naopak a změny ve vojenství by vyvolaly vznik absolutistického státu. Právě v této knize se Black poprvé dotkl určitého problému, který teorii „vojenské revoluce“ postihl. Ten se týká toho, zda je tak dlouhé období vůbec možné označovat termínem revoluce. A jestli je vůbec možné tyto nepolitické záležitosti označovat politickým termínem.²⁶

Další vývoj Blackova názoru lze dále sledovat v knize *Beyond the Military Revolution: War in the Seventeenth-Century World*.²⁷ Autor zde definitivně dochází k závěru, že proběhla-li nějaká „vojenská revoluce“, bylo to spíše v letech 1660 až 1760 nežli dříve. Podle něj je pro změny ve vojenství 16. a 17. století vhodnější termín „*military adaptation*“, tedy něco jako „vojenské přizpůsobování se“.²⁸ Do debaty o „vojenské revoluci“ vstoupilo, jak uvádí Black, jisté napětí mezi konkrétním²⁹ a obecným³⁰ a mezi skutečným výzkumem a teoretizováním.³¹ Black však přesto považuje tento koncept za relevantní.

Další kritika pojmu „vojenské revoluce“ se opírala čistě o význam slova revoluce, tedy náhlé a prudké změny. A jelikož například Parkerovo pojetí tohoto konceptu zahrnuje tři století od roku 1500 do 1800, nabízí se otázka, jestli je možné pro změny proběhlé v tomto období nárokovat slovo „revoluce“.³² Jakkoli se tedy může zdát koncept „vojenské revoluce“

---

²⁶ recenze BAUMGARTNER, Frederic J. *A Military Revolution? Military Change and European Society 1550 - 1800*. In: *Sixteenth Century Journal*, vol 24, No 1, s. 164-165.

²⁷ BLACK, Jeremy. *Beyond the Military Revolution: War in the Seventeenth-century World*, London 2011 (dále jen jako BLACK. *Beyond the Military Revolution*)

²⁸ Tamtéž, s. 5.

²⁹ Například zavádění nových zbraní, technologií či taktických postupů.

³⁰ Pokusy a propojení a vytvoření „světové“ vojenské historie.

³¹ BLACK. *Beyond the Military Revolution*, s. 10.

³² CHILDS, John, *Vojenská revoluce I: Přechod k modernímu válečnictví*. In: TOWNSHEND, Charles (ed.). *Historie moderní války*. Praha 2007. s. 34.

již překonaný, některé objevy, které se učinily v jeho rámci, jsou velmi důležité i pro studium válečnictví v 18 a 19. století.

Koncept „vojenské revoluce“ pracuje ve své původní podobě tak, jak ho navrhl Michael Roberts, v první řadě se změnami v taktice a velikosti armád a teprve až potom se strategií a vlivem armád a války vůbec na společnost. Geoffrey Parker objevil pro historiky prostřednictvím tohoto konceptu jisté pnutí, které vzniklo již v 15. století, ale většího významu získalo až v 16. století, přičemž nejvíce bylo patrné od druhé poloviny 17. století do, jak se domnívám, zavedení zbraní na jednotný náboj. Jde o poměr mezi střetným bojem a bojem vedeným na dálku. To je zásadní otázka, kterou se zabývali prakticky všichni teoretikové i praktici válčení v 18. století, počínaje například rytířem de Folard³³, přes Fridricha II.³⁴ a hraběte Maurice de Saxe³⁵ až po barona Jominiho³⁶. Přesto však považuji za

---

³³ Jean-Charles rytíř de Folard (1699-1752) byl francouzský vojenský myslitel, voják a spisovatel. Zúčastnil se války o dědictví španělské i velké severní války. Jeho nejznámější a také nejvlivnější díla jsou *Nouvelles découvertes sur la guerre dans une dissertation sur Polybe, où l'on donne une idée plus étendue du commentaire entrepris sur cet auteur, et deux dissertations importantes détachées du corps de l'ouvrage* z roku 1724 a zejména *Histoire de Polybe, nouvellement traduite du grec par Dom Vincent Thuillier, avec un commentaire ou un corps de science militaire enrichi de notes critiques et historiques par F. de Folard* z roku 1729. V těchto publikacích načrtl svůj názor, kam by se měla ubírat francouzská pěchotní taktika. Ten spočíval v představě dominance kolony nad linií, a to v boji palbou. Folard měl i jistý vliv na pruského krále Fridricha II. Pruský král napsal své komentáře k Folardovu dílu v publikaci *Histoire du chevalier de Folard tiré de ses commentaires tirés de l'Histoire de Polybe pour l'usage d'un officier, de main de maître*. Nejobsáhlejší práci o návrzích taktického systému, které představil rytíř de Folard je QUIMBY, Robert S. *The Background of Napoleonic Warfare: The Theory of military Tactics in Eighteen-Century France*, Whitefish 2011.

³⁴ Fridrich II. (1712-1786) vládl v letech 1740-1786. Zasloužil se o velmocenský vzestup Pruska. Byl vynikající voják a taktik. Napsal, mimo jiné, poměrně obsáhlé dílo věnující se strategii a taktice, jež je nyní dostupné elektronicky na <http://friedrich.uni-trier.de/fr/oeuvres/toc/> (19.7.2015) a to svazky 28-30 v edici z roku 1856 sestavené Johanem Preussem. Česky k němu například: STELLNER, František. *Fridrich Veliký: Cesta Pruska k velmocenskému postavení*. Praha 1998, či tentýž autor, *Sedmiletá válka v Evropě*. Praha 2007

³⁵ Maurice hrabě de Saxe (1696-1750) byl Sas ve francouzských službách, dosáhl hodnosti hlavního maršála. Schopný vojevůdce a autor pojednání *Reveries, or, Memoirs concerning the Art of War*. Edinburgh 1759. Blíže k němu například: COLIN, Jean. *Les campagnes du maréchal de Saxe*, Tome I-III. Paris 1906. Případně TREFFER, Gerd. *Moritz von Sachsen: Marschall von Frankreich*. Regensburg 2005.

účelné, před tím, než se dostanu k samotnému tématu práce, jímž je přelom 18. a 19. století, alespoň v krátkosti analyzovat stav válečnictví v 16. a 17. století. Zejména z toho důvodu, abych dokázal, jak doufám, že část faktorů, které vznikly v 16. století a hrály podstatnou roli i ve dvou následujících stoletích.

1.1 Věk muškety a píky

Ačkoli střelný prach a jeho používání bylo v Evropě známo již od 14. století, skutečnou změnu ve způsobu nasazení přinesla až renesance a s ní spojené studium antických pramenů. Již poměrně masivní nasazení palných zbraní vyvolalo mezi příslušníky nobility a těžkého jezdeckta šok. Blaise de Montluc³⁷ kolem poloviny 16. století napsal: „Kéž by nebesa dala, aby tento prokletý nástroj [arkebuza – pozn. P.P.] nebyl nikdy vynalezen (...) tak mnoho chrabrých mužů bylo zavražděno většinou těmi nejbídnějšími chlapy a největšími zbabělci; zbabělými krysy, kteří se neodvážili pohlédnout těmto mužům zblízka do tváře a které zabili na dálku těmi svými prokletými kulkami.“³⁸ Nebylo se čemu divit. Střela z muškety mohla prostřelit velmi kvalitní kyrys na vzdálenost 180 metrů. I zranění, která palné zbraně způsobovaly, byla výrazně nebezpečnější nežli zranění způsobená šípy z luku či šipkami z kuší. Podle moderních testů střelný kanál, který mohl způsobit šíp z luku, měl objem 45cm³.

---

³⁶ Antoine Henri de Jomini (1779-1869) byl původem Švýcar, od roku 1807 rytíř Čestné legie a od roku 1808 baron císařství. Vynikající autor pojednání o strategii a taktice, ale také historických prací. Působil v Napoleonově armádě pod maršálem Neyem. Vzhledem k neustávajícím rozporům s některými maršály – zejména Berthierem, využil roku 1813 příměří, přešel do ruských služeb a stal se poradcem cara Alexandra. Pokud jde o sekundární literaturu věnovanou tomuto vojenskému mysliteli, je možné upozornit alespoň na publikaci RAPIN, *Ami-Jacques. Jomini et la stratégie: Une approche historique de l'oeuvre. Lausanne 2002.*

³⁷ Blaise de Montluc (ca. 1502-1577) původem Gaskoňec, sloužil jako žoldák v Itálii ve vojsku Františka I. Když ve Francii vypukly náboženské války, Montluc byl vždy věrný královskému úřadu. Roku 1574 ho Jindřich III. jmenoval maršálem Francie. Avšak skutečnou proslulost si Montluc vysloužil sepsáním *Commentaires de Messire Blaise de Montluc*, které vydal roku 1592 a kde popsal 50 let své vojenské kariéry.

³⁸ CHILDS, John, *Vojenská revoluce I: Přejchod k modernímu válečnictví*. In: TOWNSHEND, Charles (ed.). *Historie moderní války*. Praha 2007, s. 35.

kdežto sférická střela z arkebuzy způsobila na 100m střelný kanál třikrát větší a z bezprostřední blízkosti dokonce osmkrát větší.³⁹

Koncem 16. století měl být dle Michaela Robertse⁴⁰ a Gofreye Parkmena⁴¹ zkušený mušketýr schopen vypálit jednu ránu za dvě minuty, podle jiných údajů byla jedna rána za minutu⁴² vnímána jako velmi slušný výsledek.⁴³ Ale pořád to bylo například ve srovnání s lukem velmi pomalé, protože zkušený lučištník byl schopen vypustit šíp každé čtyři⁴⁴ vteřiny.⁴⁵

Efektivitu mušket s doutnákovým zámkem, ačkoli na svoji dobu nebyla špatná, bylo třeba nějakým způsobem vylepšit. V zásadě se nabízely dvě možnosti. Zvýšit přesnost nebo zvýšit frekvenci palby. Zvýšení přesnosti, ačkoli již v této době existovaly zbraně s drážkovaným vývrtem, bylo odmítnuto hlavně vzhledem k jejich výrazně vyšší výrobní ceně a ještě delšímu času potřebnému k nabití.⁴⁶ Zbývalo tedy zvýšit frekvenci palby. Byl tedy vynalezen systém protipochodu, který fungoval tak, že potom, co řada mušketýrů v batalionu vypálila salvu na nepřítele, se protipochodem v rámci zástupů vrátila za poslední řadu

---

³⁹ CLIFFORD, J. *Tactics and the Face of the Battle*. in TALLETT, Frank, TRIM, D. (eds.) *European Warfare, 1330-1750*. Cambridge 2010. s. 2011. Podle testů provedených v Landeszeughaus ve Štýrském Hradci v Rakousku muškety prostřelovaly kyrsy ze vzdálenosti 90 metrů. ROBERTS, Keith, *Cromwell's War Machine: The new Model Army, 1645-1660*. Barnsley 2005, s. 67.

⁴⁰ ROBERTS, Michael. *Gustavus Adolphus : a History of Sweden 1611-1632. vol. 1, 1611-1626*. London 1953, s. 177.

⁴¹ PARKER. *The military Revolution*, s. 18.

⁴² ELTIS, David. *The Military Revolution in Sixteenth Century Europe*. London 1998, s. 15 (dále jen jako ELTIS. *Military Revolution*)

⁴³ Podle experimentů provedených v rámci současného reenactmentu třicetileté války je zkušený „mušketýr“ schopen vypálit dvě rány za minutu.

⁴⁴ Geoffrey Parker udává 6 výstřelů za minutu. (PARKER. *The military Revolution*, s. 17.)

⁴⁵ ELTIS. *Military Revolution*, s. 15.

⁴⁶ Obdobný problém vyvstal i o 150let později viz další kapitoly.

v batalionu a začala nabíjet. Druhá řada postoupila na místo první a třetí na místo druhé a tak pořád dokola. Tím byla zajištěna prakticky kontinuální střelba.⁴⁷

Tento způsob byl, jak se zdá, „vynalezen“ ve Spojených provinciích nizozemských, a to nejpozději 8. prosince 1594. Z tohoto dne je totiž zachován dopis Viléma Ludvíka Nassavského, který právě tento způsob boje popisuje svému bratranci Mořici Nasavskému. Vilém Ludvík získal inspiraci v díle řeckého teoretika žijícího ve 2. století n. l. v Římě Aeliana *Tactica*. Mušketýři mohli fungovat stejně jako římsíi prakovníci či samotní legionáři a střídat řady.⁴⁸

Rozšiřování a stále efektivnější používání palných zbraní mělo za následek i změny v uspořádání toho typu pěchoty, jež byla určena ke střetnému boji. V druhé polovině 15. století dominovaly západoevropskému bojišti sevřené čtvercové formace švýcarské pěchoty.⁴⁹ Ty se projeví jako velmi účinné jak vůči těžkému jezdecku, tak i vůči tehdejší pěchotě. Avšak tyto velké a neohrabané formace se staly výtečnými cíli pro dělostřelectvo a ruční palné zbraně. V reakci na tuto skutečnost byly napříč Evropou zaváděny dvě změny. 1) Začaly se stavět menší formace 2) Odřady arkebuzírů či mušketýřů se staly jejich součástí.

V tomto duchu se průkopníky stali Španělé. Ti stavěli formace známé jako *tercio*⁵⁰. Tato formace, jež byla zároveň základní taktickou jednotkou, se skládala ze středového karé, které bylo tvořeno pikenýry a po jehož obvodu se nacházeli mušketýři. Druhá varianta téhož pak opět počítala s pikenýrským karé, u jehož rohů byly umístěny menší formace střelců – ať už mušketýřů či arkebuzírů. Tyto prapory byly vzhledem k velikosti a chybějícímu vnitřnímu členění poněkud nepohyblivé a na bojišti musely být uspořádány podle šachovnicového vzoru.⁵¹

---

⁴⁷ PARKER. *The military Revolution*, s. 18-19

⁴⁸ Tamtéž, s. 19.

⁴⁹ LYNN, John, A. *Tactical Evolution in the French Army, 1560-1660*. In: *French Historical Studies*, Vol. 14, No 2, s. 178.

⁵⁰ Španělská obdoba pluku. Jde o jednotku nejen ve správním smyslu slova, ale také o základní taktickou jednotku.

⁵¹ GUTHRIE, William, P. *The later Thirty Years War: from the Battle of Wittstock to the Treaty of Westphalia*. Westport 2003, s. 16-18.

Vývojově dalším stádiem byl holandský systém formování praporu. Nasavští zcela změnil taktickou strukturu armády. Počet vojáků v kompaniích, z nichž se skládal pluk, byl z původních 250 vojáků a 11 důstojníků snižen na 120 mužů a 12 důstojníků. Na bojišti také jako základní jednotka přestaly existovat pluky, jež měly kolem 2000 mužů a byly nahrazeny pohyblivějšími prapory o necelých 600 mužích. Ty již zcela jednoznačně počítaly s palebnou silou. Holandský prapor, či přesněji řečeno prapor seřazený podle holandského vzoru, se skládal z 10 řad. Střed praporu tvořili pikenýři a na obou křídlech se nacházeli střelci. Je třeba zdůraznit, že taktická role pikenýřů se v této době stala téměř čistě defenzivní.⁵²

Přesto pikenýři vydrželi na bojištích až do počátku 18. století. Důvodem jejich vymizení totiž nebyla jen samotná převaha palných zbraní, ale i vynález bajonetu⁵³.

Další inovací, která na holandský model přímo navazovala, se staly reformy, které provedl Gustav Adolf. Švédský král se zabýval způsobem boje, který měl nepřítele eliminovat v jediném okamžiku, spíše než jeho postupným oslabováním. V tomto smyslu stál ideově v opozici proti Mořici Nasavskému a měl spíše blíže k polnímu maršalovi Tillymu. Avšak Tilly tíhl k tradičnějším starším typům formací, ne tak Gustav Adolf.⁵⁴

Zřejmě nejdůležitějším aspektem, který švédský král zavedl, bylo vylepšení holandského systému palby, při kterém, jak už bylo řečeno, páčila jedna řada – což při desetiradých formacích znamenalo, že páčilo jen 10 % mužů v praporu. Gustavova idea se nesla v duchu co největšího okamžitého efektu a tedy: co kdyby nechal vystřelit tři řady naráz? To by přineslo nárůst objemu jedné salvy na trojnásobek.⁵⁵

Principiálně obdobný vývoj, jaký proběhl ve Španělsku či v Holandsku, lze pozorovat i v dalších evropských státech. Francie za italských válek (1494-1559) používala švýcarské žoldnéře a taktika se tedy odvíjela od jejich zkušeností a zvyklostí. V průběhu francouzských náboženských válek (1562-1598) se projevila nutnost změn ve způsobu nasazení armád a vzhledem ke zmatkům, který s sebou náboženské války přinášely, Francouzi obou znepřátelených stran postupně opustili velké formace. Během vlády Jindřicha IV. Francouzi

---

⁵² PARKER. *The military Revolution*, s. 20.

⁵³ Viz dále.

⁵⁴ GUTHRIE, William, P. *The later Thirty Years War: from the Battle of Wittstock to the Treaty of Westphalia*. Westport 2003, s. 22 (dále jen jako GUTHRIE, *The later Thirty Years War*).

⁵⁵ Tamtéž, s. 22.

přijali jako základní taktickou jednotku prapor. Ten se skládal obdobně jako u Holanďanů ze středové formace pionýrů, která byla na obou křídlech kryta mušketýry.⁵⁶

Kolem roku 1640 Francouzi pod velením maršála de Turenne přijali pro mušketýry za základní formaci, která měla hloubku šesti řadů. V tomto případě se tak dělo v přímé návaznosti na zkušenosti, které měli francouzští důstojníci ze služby ve švédské armádě. Francouzi však způsoby boje zavedené ve švédské armádě pouze nekopírovali. Turenne, na rozdíl od Gustava Adolfa, ještě snížil počet pikenýrů, kteří v tuto dobu byly v poměru 1:3 vůči mušketýrům.⁵⁷

Svým způsobem zvláštním případem jsou Britské ostrovy. V Anglii byla velká, můžeme říci národní, tradice v používání střelných zbraní – zejména dlouhých luků. S těmi Angličané slavili ne jeden úspěch, nejznámější jsou snad vítězství u Kresčaku roku 1346 či u Agincourtu. Počátkem 16. století už přestávali přeci jen na svoji roli stačit. I tak je však ještě v první polovině 16. století nacházíme ve výzbroji jednotek ve Francii a u domobrany dokonce ještě déle.⁵⁸

Přesto přechod na palné zbraně působí jaksi polovičatě, zvláště vezmeme-li v úvahu, že ještě roku 1569 stáli v anglické armádě vedle sebe vojáci vyzbrojení zbraní typu *bill*⁵⁹, lučištníci a arkebuzíři. Zatímco ve Španělsku se muškety masově používaly od šedesátých let 16. století, v alžbětinské Anglii se tak dělo od konce osmdesátých let. Muškety měly od roku 1588 tvořit 15% výzbroje střeleckých jednotek a vláda měla optimistický výhled, že k roku 1598 bude mušketami vyzbrojena jedna třetina pěších jednotek.⁶⁰

Anglie zkrátka zůstávala za ostatními evropskými velmocemi pozadu. Z letargie ji vyvedl až konflikt se Španělskem, který začal roku 1585. V tu chvíli byly zahájeny rozsáhlé

---

⁵⁶ LYNN, John, A. Tactical Evolution in the French Army, 1560-1660. In: Frech Historical Studies, Vol. 14, No 2, s. 179.

⁵⁷ Tamtéž. LYNN John, A. *Giant of the Grand Siecle: The French army, 1610 – 1715*. Cambridge, New York 2008, s. 476 (dále jen jako LYNN, A Giant of the Grand Siecle)

⁵⁸ RAYMOND, James. *Henry VIII's Military Revolution: The Armies of Sixteenth-Century Britain and Europe*. London 2007, s. 42. (dále jen jako RAYMOND, *Henry VIII's Military Revolution*)

⁵⁹ Tato specificky anglická dřevcová zbraň nemá český název, proto je její pojmenování ponecháno v originálním znění. Jedná se o kombinaci sudlice a halapartny.

⁶⁰ ELTIS. *Military Revolution*, s.103.

reformy týkající se výroby palných zbraní, výcviku, stejně tak došlo k masovému zavedení pik a taktiky s nimi spojené. V Anglii na rozdíl od kontinentální Evropy neexistoval jakýkoliv oficiálně zavedený výcvikový manuál až do roku 1623.⁶¹

Dalším specificky anglickým kvalitativním krokem vpřed byl vznik *Armády nového typu* v roce 1645. Tato armáda vytvořená parlamentem a vedená lordem Cromwellem převzala strategii a do značné míry i taktiku od vojsk, která operovala pod švédským a holandským praporem.⁶²

Jako jedna z prvních armád dostala barevně jednotné uniformy. Kabátce, jež byly v červené barvě, která byla tak typickou pro britskou armádu až do konce 19. století, se staly nepochybně jejím symbolem. Tak jako ostatní evropské armády i ta anglická používala, pokud jde o pěchotu, jak mušketýry, tak i pikenýry. Přesto mušketýři získávali značnou převahu, až se tento typ vojáka se stal dominantním válečníkem na anglických bitevních polích.

Třicetiletá válka, a v případě Anglie občanská válka, posunula prakticky všechny evropské mocnosti na, pokud jde o pěchotu, stejnou technologickou i taktickou úroveň. „Mainstream“ pěchoty armád evropských států se skládal ze dvou základních složek: pikenýrů a mušketýrů. Začínala se měnit taktika. Sice ještě například v díle *Le Mareschal de Bataille*⁶³ od Colberta de Lostelneau⁶⁴, které bylo vydáno v Paříži roku 1647, najdeme různé velmi složité čtvercové formace⁶⁵, přesto základní sestava pěchoty odpovídá holandskému či švédskému vzoru.⁶⁶

---

⁶¹ Tamtéž, s. 138

⁶² ROBERTS, Keith, *Cromwell's War Machine: The new Model Army, 1645-1660*. Barnsley 2005, s. vii.

⁶³ LOSTELNEAU, Colbert de. *Le Mareschal de Bataille*. Paris 1647.

⁶⁴ Colbert de Lostelneau byl „Mareschal de Bataille de Camps & Armées“ ve Francouzské armádě a „Sergent-major“ v pluku Gardes Francaises. LYNN John, A. *Giant of the Grand Siecle: The French army, 1610 – 1715*. Cambridge, New York 2008, s. 290.

⁶⁵ LOSTELNEAU, Colbert de. *Le Mareschal de Bataille*. Paris 1647, viz strany 247, 255, 257 atd.

⁶⁶ Lostelneau uvádí jako základní taktickou jednotku prapor o 640 mužích – 320 mušketýrech a 320 pikenýrech, osm řad hluboký a osmdesát zástupů široký. LOSTELNEAU, Colbert de. *Le Mareschal de Bataille*. Paris 1647, s. 245.

Pikenýři již byli v této době odsouzeni převážně do role pasivních účastníků bitev. Hans Jakob Christoffel von Grimmelshausen, německý spisovatel 17. století, který v třicetileté válce bojoval, v románu „Divous Skočdopole“ napsal: „Vnutili mi píku a mně to tak lezlo krkem, že bych se na mou věru dal radši pověsit, než abych dlouho válčil s takovouhle zbraní. Vůbec mi nebylo jako tomu Švábovi, který si chtěl naložit hned půl tuctu těchhle tyček; jedna osmnáctistopá mi stačila až až; koukal jsem, jak se jí co nejrychleji se ctí zbavit, mušketýr je sice dost velký chudák, ale když ho srovnám s ubohým píkovníkem, má se proti němu jako prase v žitě. Už jen vzpomínat na to je nepříjemné, natož vyprávět, jaké útrapy musí vystát ti bulíci, a kdo to sám nezkusil, sotva tomu uvěří; od té doby si myslím, že kdo zabije píkovníka je tak zavraždí nevinného člověka a takovou vraždu už nikdy neodčinní. Ačkoliv ti ubozí tažní volové (jak se jim výsměšně říká) jsou určeni k tomu, aby na volném poli chránili brigády před nájezdy rejtářů, sami neublíží ani kuřeti, a kdo některému z nich naběhne na dlouhé kopí, má jen co chtěl. *In summa*, viděl jsem v životě dost krvavých řeží, ale málokdy jsem zpozoroval, že by píkovník někoho zamordoval.“⁶⁷

Pokud se podíváme na vývoj pěchotní taktiky po třicetileté válce do konce 17. století, lze zaznamenat dva základní trendy. Jednak se postupně snižuje počet pikenýřů na úkor mušketýřů a jednak se zmenšuje hloubka formace a zároveň vzrůstá šířka jejího čela. Důvodem je samozřejmě snaha o co nejefektivnější využití palných zbraní. Avšak ruční palné zbraně ještě nemají takovou palebnou sílu, která by vedla k vymizení pikenýřů. Hrabě Montecucolli ve svých pamětech uvádí: „Pouhá palba z mušket, bez podpory pikenýřů, nedokáže učinit oddíl schopný vydržet prudký nájezd jezdeckta, jež jej obkličuje, ani úder a střetnutí s pikenýry... Mušketýři nesmějí být zformováni s příliš širokým čelem, jako 70, 80 či 100 mužů, neboť v případě útoku nepřátelského jezdeckta, nebo napadení pikenýry a potřebě ustoupit, zanechali by po sobě široký volný prostor, jímž by mohl proniknout nepřítel, napadnout z boku ostatní oddíly a rozrazit je. Aby se této nepříjemnosti předešlo, nesmí se oněch 500 mušketýřů na křídlech roztáhnout do jedné linie.

Mušketýři se řadí do šesti řadů, neboť tak se mohou řídit tím, aby měl první řad znovu nabito, když poslední vystřelil, a aby ihned začal střílet tak, že nepřítel bude pod stálou palbou.“⁶⁸

---

⁶⁷ GRIMMELSHAUSEN, Hans Jakob von, *Poběhllice Kuráž, Divous Skočdopole*. Praha 1968, s. 209.

⁶⁸ citováno podle: COLIN. Pěchota v 18. století. <http://www.austerlitz.org/cz/pechota-v-18-stoleti-taktika-4-cast-uvodu/> 16. 4. 2015.

To, co vytlačilo pikenýry z bojišť, bylo zavedení jednak tulejového bajonetu, jednak pušky s křesadlovým zámkem.

Vojenské použití bajonetu spadá do posledních let třicetileté války. Nejstarší⁶⁹ známá zmínka o bajonetu je z paměti pana de Puységur,⁷⁰ který popisuje, jak byli vybaveni vojáci, jímž v roce 1647 velel. „Všechny odřady, které jsem poslal, aby překročily kanál, byly vybaveny tímto způsobem. Je pravdou, že vojáci nenosili kordy ale bajonety⁷¹ s rukojetěmi jednu stopu dlouhými a čepelemi o délce rukojetí. Rukojeti byly upraveny tak, aby se daly zasunout do hlavní pušek a muži se tak mohli bránit po tom, co vystřelili.“⁷²

Bajonety však byly do francouzské armády „oficiálně“ zavedeny až roku 1670 a postupně se jejich používání rozšířilo do dalších evropských armád – roku 1672 byly zavedeny v armádě anglické. Tento tzv. zátkový bodák měl samozřejmě jednu dost podstatnou nevýhodu: po tom, co byl nasazen na zbraň, se z ní nedalo střílet. Bylo tedy potřeba vymyslet jinou konstrukci. Roku 1678 Angličan Philip Russel přišel s tzv. kroužkovým bajonetem.⁷³ Jednalo se opět o upravený tesák, k jehož rukojeti byly připevněny dva mosazné kroužky, skrze něž se pak bajonet nasazoval na hlaveň pušky. Hlavní změnou byla jednobřítá čepel a přidání malé záštity. Do jisté míry připomínal sečný bodák a měl být také tak používán – tím mimo jiné zachovával původní ideu, a sice nahrazení poboční zbraně.⁷⁴

---

⁶⁹ SCOTT, David, Sibbald. *The British Army: Its Origin, Progress, and Equipment*. London, New York 1868, s. 315.
Srovnej s: WALTON, Cliford. *History of the British standing Army: A.D. 1660-1700*. London 1894, s. 343.

⁷⁰ Jacques de Chastenet, rytíř, pan de Puységur (1588-1670). Plukovník pluku Piemont a generálporučík francouzské armády v době vlád Ludvíka XIII. a Ludvíka XIV. V armádě strávil bez přestávky 43 let. Sepsal zde zmíněné „*Les Memoires*“, jež pokrývají léta 1617 až 1658.

⁷¹ Tj. původně lovecké nože španělského původu.

⁷² PUYSEGUR, Jacques de Chastenet. *Les Memoires de Messire Jacques de Chastenet, Chevalier, Seigneur de Puysegur, Colonel du Regiment du Piedmont, & Lieutenant General des Armées du Roy. Sous les Regnes de Louis XIII & de Louis XIV. Tome Second*, Paris 1690, s. 479.

⁷³ V originále „*ring bayonet*“.

⁷⁴ WALTON, Cliford. *History of the British standing Army: A.D. 1660-1700*. London 1894, s. 345.

Ve Francii se pokusy ubíraly podobným směrem. Maršál Puységur⁷⁵ zmiňuje roku 1678 pluk, jež používal podobně vypadající tesáky, které se daly kroužky na rukojetích nasadit na hlaveň pušky. Poslední vývojovou fází se stal tulejový bajonet – u něj byly nahrazeny kroužky jednoduchou tulejí s „zig-zag“ zámkem, a ta nasazena buď přímo na mušku pušky, či na k tomu určenou zarážku naletovanou na hlavní. Tulejové bajonety byly zaváděny od počátku devadesátých let 17. století. Počátkem 18. století se již v případě řadové pěchoty jiné druhy nepoužívaly.

Z taktického hlediska byla situace následující: od francouzsko-holandských válek již definitivně dominoval boj palbou. Tomu odpovídaly i způsoby řazení vojska do bitvy. S bojem chladnou zbraní se u pěchoty téměř nepočítalo a pikenýři z francouzského vojska definitivně zmizeli až ordonancí z roku 1703,⁷⁶ v Británii pak roku 1704⁷⁷. V dřívějších předpisech se vyskytují, nejsou nasazování, či přesněji – jsou přezbrojování. Počet řad, do kterých se rovnaly prapory řadové pěchoty, se ustálil na pěti.⁷⁸ A pokud náhodou v průběhu tažení klesl počet mužů v praporu, byla snaha zachovat šíři čela praporu na úkor počtu řad. Definitivní inovací, která z válčení 17. století udělá to, co si dnes představíme jako válčení v 18. století, je francouzský křesadlový zámeček, který umožnil snadnější obsluhu zbraně a tím i rychlejší nabíjení.⁷⁹

Pokud se tedy v návaznosti na tento exkurz podíváme na válečnictví 18. a 19. století, zjistíme, jak bude dále prokázáno, že po technologické stránce se nezměnilo mnoho. Trendy, které vyvstaly zhruba koncem 16. století, je možno spatřovat i v 17. a 18. století, dokonce i

---

⁷⁵ Jacques François de Chastenet markýz de Puységur (1656-1743) byl maršál Francie, člen válečné rady, držitel řádu Svatého ducha a řádu Svatého Ludvíka. Autor posmrtně v Paříži roku 1749 vydaného díla *Art de la Guerre, par principes et par Régles*, v němž stál názorově v opozici vůči rytíři de Folard.

⁷⁶ *Exercice pour toute L'Infanterie de France etu autrés Mouvemens reglez par la main de Sa Majesté le 2. Mars 1703*, s. 2 (dale jen jako *Exercice pour toute L'Infanterie ... 2. Mars 1703*)

⁷⁷ BLACK, Jeremy, *European Warfare 1660-1815*, London 1994, s. 39 (dale jen jako BLACK. *European Warfare 1660-1815*)

⁷⁸ *Exercice pour toute L'Infanterie ... 2. Mars 1703*, s. 2.

⁷⁹ COLIN. Pěchota v 18. století. <http://www.austerlitz.org/cz/pechota-v-18-stoleti-taktika-5-cast-uvodu/> 16.4. 2015.

počátkem 19. století po celé Evropě a armáda Velké Británie nebyla výjimkou. Co se však změnilo, byly přístupy k řešení jednotlivých problémů.

2 Pěchotní taktika v 18. století

2.1 Francie, Prusko a Británie

Jak již bylo řečeno, od poslední čtvrtiny 17. století byla dominance palby naprosto zřejmá a prakticky všechny evropské mocnosti palebné síly pěchoty vrchovatě využívaly. Tím však vznikla svého druhu patová situace. Pěchota sice disponovala velmi dobrou palebnou silou, avšak schopnost manévrovat (byť třeba jen pochodovat vpřed) byla omezena, stejně tak problematické byly evoluce jakéhokoliv druhu, kterými by tuto patovou situaci mohla překonat.⁸⁰ Důvodem byly velké rozchody mezi řady⁸¹. Francouzská pěchota se počátkem 18. století formovala do praporů, které měly 5 řad, a mezi těmito řadami byl rozchod – za běžných okolností – stanoven na 6 kroků [4 metry]. To znamenalo, že hloubka formace o 5 řadách byla 30 kroků [ca 20 metrů].⁸² Jakkoli byla tehdejší doporučení silně ofenzivní, praxe vypadala tak, že prapory formované do linie byly velmi křehké, špatně se s nimi manévrovalo a zmožily se tedy jen na krvavý a dlouhý boj palbou.⁸³

Ve Francii zřejmě jako reakce na selhání ve válce o španělské dědictví vznikla ve vojenských kruzích velmi živá diskuze zejména o taktice. Některé prvky této diskuze zůstaly živé (nebo spíš byly průběžně oživovány) prakticky až do konce napoleonských válek.⁸⁴

Jednou z nejdůležitějších postav této diskuze byl Charles rytíř de Folard. Ten v jedné ze svých prací napsal: „Způsob, jakým bojujeme, je plný zásadních nedostatků. Naše bataliony neumějí útočit ani se bránit nezávisle jeden na druhém, neboť bojují v tak tenké

---

⁸⁰ Do jisté míry je tento problém velmi vzdáleně analogický k problematice západní fronty první světové války, kdy palebná síla armád v kombinaci s jejich velikostí jim neumožňovala nic jiného, než velmi statický způsob boje. Podrobněji například COLIN, Jean, *Transformations of war*. London 1912 (dále jen jako COLIN. *Transformations of War*)

⁸¹ Ty byly nutné pro snazší manipulaci se zbraní, avšak v té době se již jednalo o anachronismus.

⁸² COLIN. Pěchota v 18. století. <http://www.austerlitz.org/cz/pechota-v-18-stoleti-taktika-1-cast-i-kapitoly/>

⁸³ Tamtéž <http://www.austerlitz.org/cz/pechota-v-18-stoleti-taktika-3-cast-i-kapitoly/> 3.7. 2015.

⁸⁴ Bylo to primárně kvůli nedobrym výsledkům, kterých Francouzi používaná taktika dosáhla proti britské. Opět se stal tématem boj palbou a tentokrát ještě rozšířený o diskuzi, zda je lepší dvouřadá nebo třířadá pěchotní formace. Podrobněji k tématu dvou a tří řad viz například CHAMBRAY, Georges. *Oeuvres du Marquis de Chambray: Mélanges, Tome V*. Paris 1840, s. 313-327 (dále jen jako CHAMBRAY. *Mélanges*)

sestavě, že mohou být snadno rozraženy, což je proti pravidlům vedení války. Skutečná síla jednotky spočívá v její hustotě a hloubce jejích zástupů, v jejich propojení, v jejich sevřenosti a stejně tak v sevřenosti řadů. Tato hustota činí její boky stejně či přibližně stejně silné jako její čelo. Tímto způsobem je batalion schopen odolat, rozrazit jakýkoli jiný batalion, který by nebojoval podle této zásady, a pohybovat se snáze a lehčeji než ostatní; naproti tomu jednotka bojující s širokým čelem a v tenké sestavě manévruje obtížně a nemůže se vyhnout vlnění řadů, jež je tak běžné v jednotkách seřazených v příliš roztažené formaci... Ve válce hustota zástupů od těchto potíží pomáhá a zvyšuje sílu a rychlost zteče, jež je v bojích vším. Je třeba považovat za pravidlo, že každý batalion, který útočí a je seřazen ve větší hloubce a má menší širí čela, musí překonat a porazit jiný, byť silnější, seřazený podle běžné metody, byť by jeho křídla přesahovala boky útočníka. Při boji tímto způsobem je veškerá síla batalionu jen na něm samotném. Jeho porážka neovlivňuje další bataliony, které jsou po jeho stranách.⁸⁵

Folard tedy navrhl velmi hlubokou kolonu, která se stala součástí předpisu z roku 1753⁸⁶ a 1754 a definitivně byla z francouzského repertoáru vyřazena až zavedením předpisu z roku 1774 a 1776⁸⁷. Základním problémem takto formované kolony byla její praktická neschopnost poté, co teoreticky prorazila nepřátelskou linii, se opět zformovat. Zřejmě nejpřesnější kritika tohoto faktoru je z pera rytíře de Puységur: „1) [kolona pozn. P. P.] Formuje masu, v níž nejsou podjednotky nijak odděleny, a důstojníci tak mohou na část, jež jim je svěřena, dohlížet jen s obtížemi, ať už pokud jde o zpomalení či zrychlení kroku, nebo aby v případě potřeby obnovili pořádek;

2) Tato kolona, s výjimkou čelní podjednotky, pochoduje po zástupech, jež se musí v útoku následovat bez přerušování. Ale jakmile čelo kolony k provedení útoku zdvojnásobí svůj krok, je pro střed a týl sestavy nemožné, a to zejména v nerovném terénu, tento pohyb sledovat po delší čas a s přesností, aniž by se rozvířily. Veškerá vazba formace je tím tedy rozbita a kolona ztrácí mnoho ze své úderné síly; a naopak, zástupy, jež postupně dorážejí, vnášejí do těch před sebou nepořádek. (...)

---

⁸⁵ COLIN. Pěchota v 18. století. <http://www.austerlitz.org/cz/pechota-v-18-stoleti-taktika-1-cast-i-kapitoly>.

⁸⁶ *Instruction Sur L'Exercice de L'Infanterie Du 29 Juin 1753*. Paris 1753, s. 32-33. (dále jen jako *Instruction ... Du 29 Juin 1753*)

⁸⁷ *Ordonnance du Roi, pour régler l'Exercice de ses Troupes d'Infanterie du premier Juin 1776*. Paris 1776, s.153-158. (dále jen jako *Ordonnance ... du premier Juin 1776*)

3) Jsem tedy přesvědčen, že navržená kolona není pranic vhodná k útoku ani ústupu, a to pro svou masivnost, jež ji činí neschopnou jakéhokoli pohybu a provedení čehokoli, co vyžaduje rychlost a lehkost, a že není vhodná do žádného terénu.⁸⁸

Puységur navrhl jiný způsob formování kolony velmi podobný tomu, který byl o dvacet let později skutečně ve Francii zaveden: „Věřím, že by bylo lepší, aby se kolona jednoho či dvou batalionů skládala vždy z určitého množství podjednotek pochodujících jedna za druhou, a jejichž čelo by bylo přizpůsobené útoku, který zamýšlíme, a počtu mužů, jenž chceme uvést do pohybu. Tato kolona, užívaná v několika plucích před vydáním první instrukce, je prosta nedostatků, jež jsem vytkl té, která je předložena.

„1) Takto zformovaná kolona by byla dělitelná stejným způsobem, jakým může být rozdělen batalion, čímž pro ni nejsou jakákoli zúžená místa, na něž by za pochodu narazila, překážkou, neboť jimi může vždy projít v nejlepším pořádku;

2) Každá podjednotka by pochodovala v rozchodu jednoho kroku až do místa, kde by měla zahájit útok, nebo kde by byla napadena; důstojník, který by byl v čele, by to viděl a místo toho, aby byl vojákem stržen, byl by schopen jej zastavit a velet;

3) Podjednotky by byly oddělené, řady každé z nich by se svíraly bez obtíží a zmatků, což by zteč učinilo svižnější a rozhodnější, a mělo by to navíc tu výhodu, že kdyby byla první podjednotka rozražena, ne vždy nutně uvede do nevratného nepořádku podjednotku za sebou, s níž není nezbytně spojená;

4) Tato metoda předchází nevýhodám nerovnosti, jež nevyhnutelně existuje mezi pelotony; oba boky kolony jsou vždy tvořeny stejným počtem mužů a muži pravého a levého křídla postupují vždy za vojáky na bocích podjednotek, jež jsou v čele, čímž se veškeré mezery, jež nerovnost pelotonů může způsobit, ocitají ve středu kolony a nemohou koloně ubírat na síle. Naopak se tím nabízí důstojníkům, kteří tam jsou, možnost vidět a ovládat vojáky jejich podjednotky. Viděl bych dokonce jako výhodné tuto mezeru zvýraznit, dát vždy čelním a týlovým podjednotkám širší čela o dva či tři zástupy větší, než čelo podjednotek, jež by tvořily kolonu⁸⁹;

5) Formováním této kolony jsme sto dát jí čelo úměrné její hloubce a útoku, který zamýšlíme, rozkladem po různých divizích, jak budeme považovat za nezbytné. Tyto divize

---

⁸⁸ COLIN. Pěchota v 18. století. <http://www.austerlitz.org/cz/pechota-v-18-stoleti-taktika-3-cast-i-kapitoly/>.

⁸⁹ Zesílení vedoucí a zadní divize kolony praktikováno nebylo, v naprosté většině případů mělo čelo stejnou šíři jako ostatní divize kolony.

se mohou měnit nejen v závislosti na počtu batalionů, jež máme, ale také na síle batalionů, které jsou v tažení často pod polovinou plného stavu. Na čele a na konci kolony musí být umístění granátníci a pikety, jimiž však musíme stále disponovat tím okolnostem a terénu nejvýhodnějším způsobem...“⁹⁰

Podobně kriticky se k Folardovým názorům stavěl i hrabě Maurice de Saxe: „Navzdory velké úctě, kterou chovám k rytíři Folardovi a vážnosti, v níž mám jeho důmyslně napsané práce, nemohu souhlasit s jeho názorem na kolonu.“ Důvodem ke kritice od maršála Francie byla teoretičnost Folardovi teze, která byla příliš vzdálená běžné praxi.⁹¹

Ve Francii z nějakého důvodu svým způsobem rezignovali na boj palbou. Jak ještě uvidíme, francouzští taktici nebyli jediní. Ve Francii toto však bylo ještě podpořeno poněkud módní dobovou představou o národních vlastnostech, která rezonovala ještě po napoleonských válkách. Pro Francouze měl být totiž boj bajonetem nejpřirozenější.⁹² Henry Lloyd ve své práci *Continuation of late War in Germany* vydané v roce 1781⁹³ Francouze charakterizoval následovně: „Francouzi jsou veselí a plní života, dají se řídit spíše okamžitým a náhodným impulsem a než rozumovými důvody či sentimentem. Jejich povaha je labilní a proto na ně různé vzruchy udělají silný dojem, který však trvá jen do okamžiku vzniku dalšího podnětu, jež zapudí ten předcházející. Právě odtud pochází impulzivnost a nebezpečnost jejich útoků. Celá jejich animální povaha vyvolává zběsilost, která jim dává schopnost neobyčejného nasazení a to hned. Avšak vyčerpání tohoto stavu okamžitě způsobí, že se stanou mdlí a slabí.

K hodnocení jejich národní povahy také může být dodáno, že jejich armády jsou verbovány ze třídy mužů, kteří žijí ve městech⁹⁴. Ti jsou nejméně vhodní pro službu v armádě. Jsou domýšliví, netrpěliví, upovídání a konečně zženštilí. Vpřed postupují

---

⁹⁰ COLIN. Pěchota v 18. století. <http://www.austerlitz.org/cz/pechota-v-18-stoleti-taktika-3-cast-i-kapitoly/>.

⁹¹ SAXE, Maurice de. *Reveries, or, Memoires concerning the Art of War*, Edinburgh 1759, s. 91. (dále jen jako SAXE. *Reveries*)

⁹² Tamtéž, s. 97.

⁹³ LLOYD, Henry, Humphrey Evans. *Continuation of the History of the late War in Germany between the King of Prussian and Empress of Germany and her Allies*. London 1781. (dále jen jako LLOYD, *Continuation of the History of the late War in Germany*)

⁹⁴ Velmi podobně nadřazoval muže z venkova nad těmi z města i pozdně římský autor Flavius Vegetius Rhenanus viz *Antické válečné umění*. Praha 1977, s. 415.

přesvědčení o svém vítězství. Sebe přeceňují, ostatními pohrdají. Avšak jsou-li odrazeni, jejich odvaha se rozplyne a vystřídá ji stud a zahanbení, do té míry, že nejsou snadno schopni znovu zaútočit. Jejich domýšlivost jim nedovolí přiznat si vlastní chybu, a místo toho ji vidí ve svých velitelích. Začnou se bouřit a desertují.⁹⁵

Tato obliba aplikování kolon, které vymyslel rytíř Folard, měla pro Francii katastrofální následky. Asi nejznámější je příklad z bitvy na Abrahamových pláních v roce 1759. Zde se dopoledne kolem desáté ráno střetla francouzská armáda vedená markýzem de Montcalmem, tvořená řadovými prapory a milicí, s britskou armádou generála Jamese Wolfa. Obě vojska byla přibližně stejně silná – kolem 4500 mužů. Francouzi zaútočili ve formacích, které jim předepisovaly ordonance pro výcvik pěchoty. To znamená v kolonách bez jakýchkoliv rozchodů. Britská řadová pěchota stála vyrovnána ve dvouřadu. Francouzi postupovali v nepořádku a velmi rychle. Prý téměř běželi. Když se Francouzi dostali asi na 130 yardů od britské pěchoty, spustili nepravidelnou a špatně vedenou palbu. Červenokabátníci nehnutě čekali. Pušky měli nabitě dvěma střelami. Když Francouzi postoupili asi na 90 metrů, Britové klidně a v pořádku začali pochodovat proti nim podporováni dobře vedenou palbou. Když vzdálenost klesla na 20-30 yardů, Britové vyslali hlavní salvu do už tak zle zkoušených Francouzů. Účinek byl okamžitý. Francouzi se začali ve zmatku stahovat zpátky na Quebec.⁹⁶

Obliba útoku bez podpory palby však nebyla záležitostí jen Francouzů. Podobnou taktiku po určitý čas používal pruský král Fridrich II, který byl ovlivněn tezemi rytíře Folarda. Skutečně učebnicovým příkladem je v tomto směru bitva u Žďáru, která se odehrála 30. září 1745 nedaleko Trutnova v severovýchodních Čechách. Pruská armáda se nacházela v táboře, jenž se rozkládal mezi vesnicemi Radeč a Studenec. Pruský král předpokládal, že 30. září se jeho armáda sbalí a potáhne zpět do Pruska. Jenže po čtvrté hodině ráno se objevil důstojník ve Fridrichově hlavním stanu s hlášením, že se blíží Rakušané. Fridrich II. nelenil a začal formovat armádu. Proti jeho dvacetitísícovému vojsku stálo kolem 40 000 Rakušanů a Sasů, jejichž hlavním velitelem byl vévoda Karel Alexander Lotrinský. Ten začal formovat armádu podél hlavní silnice vedoucí ze Dvora Králové na Trutnov a zvolil celkem běžnou sestavu složenou ze dvou linií s jedinou výjimkou. Tou bylo rozestavení na kopci Hranná, který se stal klíčovým místem bitvy. Karel Alexander byl nucen na tomto místě řešit poněkud

---

⁹⁵ LLOYD, *Continuation of the History of the late War in Germany*, s. XXXIV-XXXV.

⁹⁶ CHANDLER, David G. BECKETT, Ian. (eds.) *The Oxford History of the British Army*. Oxford 2003, s. 106.

svízelnou situaci, protože kromě jezdeckta a pěchoty měl ještě na kopci své těžké dělostřelectvo. Vzniklo tak několik linií za sebou⁹⁷, které si vzájemně překážely kvůli malým rozstupům mezi nimi.⁹⁸

Fridrich naproti tomu musel provést dvě věci. Nejdříve armádu zformovat, tak jak byla rozestavena v táboře, a poté její čelo otočit zhruba o 90 stupňů. Jednalo se o velmi delikátní manévr, avšak Rakušané ho kvůli svým vlastním problémům s formováním pěchoty nedokázali využít a nezaútočili. Fridrich je tedy předešel. Jeho pěchota zaútočila ve stupňovité sestavě po předcházející jezdecké srážce proti vrchu Hranná. Byla zformována v sevřených praporech kolonách. Ty však nebyly formované „po délce“, ale skládaly se z divizí praporu seřazených za sebou a formovaných pomocí bočního pochodu. To byla zásadní inovace, se kterou Fridrich II. přispěl k vývoji evropské pěchotní taktiky. Díky tomuto vylepšení nebylo problémem kolony libovolně rozvinout na kteroukoliv divizi.⁹⁹

Tento útok, který byl veden na levé křídlo rakouské bitevní sestavy, zaznamenal úspěch a Rakušané byli nuceni vrch kopce Hranná vyklidit, otočit část fronty proti Prusům, takže jejich postavení teď připomínalo písmeno L namířené kratší stranou proti Prusům na kopci Hranná. Mezitím se dal do pohybu zbytek pruské armády a Rakušané bitevní pole po urputném boji v osadě Střítež vyklidili směrem na Kuks a Dvůr Králové. Fridrich sice zvítězil, avšak za cenu poměrně velkých ztrát.¹⁰⁰

Fridrich v této bitvě předvedl změněnou doktrínu, která nebyla založena na boji palbou, ale na rychlém útoku vedeném v kolonách. Logika takového postupu spočívala v jednoduchém principu: méně palby, menší ztráty a dřívější útok a tím i dřívější rozhodnutí

---

⁹⁷ KREIPNER, Julius. *Geschichte des K. und K. Infanterie-Regimentes Nr. 34*. Kaschau 1900, s. 74.

⁹⁸ JOMINI, Antoine, Henri. *Treatise on grand military operations: or a critical and military history of the wars of Frederick the Great, as contrasted with modern system, Vol I.*, New York 1865, s. 53 (dále jen jako JOMINI. *Treatise on grand military operations*).

⁹⁹ K pruskému způsobu formování kolony podrobněji viz například *New Regulations for the Prussian Infantry containing An Exact Detail of the Present Field-Service and Particularly the most essential and recent Parts of the Foot-Exercise with several Articles never before made Public*, London 1757, s. 39-41.

¹⁰⁰ Pro průběh bitvy z pruské strany je zajímavý anonymní dokument „*Relation d'Un Officier Prussien de l'Armée du Roy de Prusse sur la Bataille qui s'est Donnée à Sorr proche de Prausnitz le 30e. September 1745*“, jež je uložen a zdigitalizován v Marburgském digitálním archivu viz <http://www.digam.net/?exp=177>

bitvy. Velmi podobně uvažoval i již zmiňovaný rytíř Folard. Druhou důležitou novinkou, kterou Fridrich po prakticky celou svoji vojevůdcovskou kariéru používal, byl útok na křídlo pomocí tzv. kosého šiku.¹⁰¹ Konkrétně u Žďáru to znamenalo útok na levé rakouské křídlo, jeho totální rozložení a pak již následovalo otočení fronty. Rakušané tomuto útoku nebyli s to vzdorovat a jejich poměrně výhodné postavení na vrchu Hranná se pro ně stalo Achillovou patou celé bitvy.

Je zajímavé, že tyto „experimenty“ armádu Anglie a později Velké Británie prakticky nepostihly. Lze konstatovat, že prakticky od anglické občanské války byl dáván zcela zřejmý důraz na boj palbou (co do způsobu velmi podobný jako ve Švédsku). Další posun přišel se slavnou revolucí a s nástupem Viléma Oranžského na anglický trůn. V rámci reforem jím provedených došlo k zavedení systému palby po četách. Během válek o dědictví španělské byl prapor rozdělen na 14 čet či rot (z toho dvě byly granátnické). Každá tato rota nebyla jen organizační či manévrovou jednotkou praporu, ale tyto podjednotky – později nazývány obecným slovem divize – sloužily i k rozdělení palby. Výhoda tohoto způsobu palby spočívala primárně v tom, že jednak část praporu měla vždy nabito či právě dobíjela a jednak v tom, že protivník musel neustále čelit přívalu střel.¹⁰²

Pokud se teď znovu podíváme na to, co o způsobu boje během válek o španělské dědictví napsal rytíř de Folard, snadněji celou věc pochopíme. Francouzi, stejně jako Fridrich II., který se ke změně taktiky odhodlal po bitvě u Čáslavi v roce 1742, viděli, že v palbě poněkud zaostávají, a stejně jako on s tím chtěli něco udělat. Zajímavé srovnání palby po řadech a palby pelotonů poskytuje záznam plukovníka Kana, který velel pluku *Royal Irish* v bitvě u Malplaquetu: „... Pluk se seřadil, a naše pelotony postoupily lehce proti nim [Francouzům pozn. p. p.] a našich 6 rot se připravilo k palbě. Když jsme postoupili na 100 kroků od nich, vystřelili na nás ze své první řady. My jsme zastavili a opětovali jsme jim palbu ze 6 rot praporu. Dalších 6 rot se připravilo a my postoupili dál. Dali nám salvu ze své druhé řady a my jim opět palbu opětovali. Donutilo je to o kousek ustoupit. Pak nám chtěli dát třetí salvu, ta však byla provedena špatně, a potom se začali stahovat ve velkém nepořádku zpět. Na to jsme jim poslali třetí salvu, po které jsme již neviděli nikoho.“¹⁰³

---

¹⁰¹ JOMINI. *Treatise on grand military operations*, s. 57.

¹⁰² Citováno dle BLACKMORE. *Destructive & Formidable*, s. 169.

¹⁰³ Citováno dle BLACKMORE. *Destructive & Formidable*, s. 88.

S tím, jak byly po celou polovinu 18. století prováděny palby po četách, nás obšírně seznamuje *Compleat system of military discipline, as it is now used in the British Foot* napsaný Johnem Gittinsem: „Jakmile zazní rozkaz a signál bubnu „k palbě připravit“. Připraví se zprava 1. 3. a 5. četa. Zleva se připraví opět 1. 3. a 5. četa. První střílí 1. četa zprava, potom 1. četa zleva, následuje 3. četa zprava, po ní 3. četa zleva atd., až všech 6 vypálí. Po skončení palby těchto 6 čet následuje druhý povel a signál bubnu k palbě. Na ten se připraví 2. 4. a 6. četa zprava a 2. 4. 6. četa zleva. Střílí se opět zprava doleva, tak jak je předepsáno. Následuje třetí povel a signál k palbě. Ten je pro dvě čety granátníků a středovou četu. Granátníci na pravém křídle střílí první, granátníci na levém druhí a středová četa jako poslední.“¹⁰⁴

Na druhou stranu, došlo-li na palebný souboj, ne všichni Francouzi spatřovali v pravidelné palbě vedené po divizích nějakou zásadní výhodu, spíše naopak považovali jejich vlastní nepravidelnou palbu možná i za ničivější. Hrabě de Rostaing¹⁰⁵ k tomuto napsal: „Cizinci, Prusové a Holanďané, vedou palbu řízenými salvami řadů či pelotonů; hlavním cílem je učinit je skvělými velkou pravidelností a rychlostí; my se je snažíme napodobovat; nevím, jestli se nám to podaří; pochybuji o tom, ale myslím, že bychom je měli spíše než napodobovat překonat, a to zavedením lepší metody; neboť je jisté, že palba po pelotonech je málo nebezpečná, a palba po jednotlivých řadech, zejména z posledních řadů, je mířena příliš nahoru; nemůže být přesně mířená.

Zkušenost z bitev válek let 1733 a 1741 nás nepřesvědčila, že by palba Rakušanů a Holanďanů byla příliš skvělá, a já slyšel od jednoho z našich nejzasloužilejších generálů, že v bitvě u Čáslavi vystřílela pruská pěchota mimořádné množství nábojů, jež by mělo předznamenat totální zničení rakouské pěchoty, která však přesto měla stěží 2000 padlých a raněných.

Protikladná zkušenost, kterou máme s naší nepravidelnou palbou, ať už od Parmy¹⁰⁶, či odjinud, nám dokazuje, že tato palba je skvělá a dokonce ničivější.“¹⁰⁷

---

¹⁰⁴ GITTINS, John, *Compleat system of military discipline, as it is now used in the British foot*. London 1735, s. 116-117.

¹⁰⁵ Philippe Joseph hrabě de Rostaing (1719-93) byl maršál Francie, sloužil jako dělostřelecký důstojník ve válce o rakouské dědictví a v sedmileté válce.

¹⁰⁶ Bitva vybojovaná dne 29. června 1734 mezi francouzsko-sardinským a rakouským vojskem nedaleko města Parma.

Pokud bychom to měli vyjádřit stručně. Příslušné osoby v Británii se příliš neúčastnily debat, které byly běžné v kontinentální Evropě, zejména ve Francii, spíše se soustředily a bedlivě sledovali to, co fungovalo jinde, a to následně přebrali, většinou bez nějaké velké inovace. Navíc – zmiňované změny probíhaly většinou v reakci na zásadní porážku – ať už to byla francouzská reakce na prohru ve válkách o španělské dědictví, či reakce Fridricha II. na nedobrý výsledek jeho armády v bitvě u Čáslavi.

Pokud se jen zběžně podíváme na výkony britské armády ve válce proti americkým koloniím, velmi záhy zjistíme, že tato armáda se od sedmileté války prakticky nezměnila – ani co do výzbroje, ani co do taktiky. Zároveň díky snížení rozpočtu a tradičně britského přístupu ke stále pravidelné armádě nebyla schopna umně nasazovat větší celky tak, jak to běžně prováděly evropské armády států jako Francie, Rakousko či Prusko. Došlo k jakémusi zakořenění problému, kterým britská armáda trpěla takřka vždy – nejednotnost předpisů, nemožnost cvičení ve větších celcích a tento stav trval až do konce americké války za nezávislost. Ta pro Británii, budeme-li parafrázovat podtitul knihy Marka Urbana, znamenala válku, v které britská armáda ztratila Ameriku, ale naučila se bojovat.¹⁰⁸

2.2 Vznik britského předpisu z roku 1792 a pruská inspirace

Prohra britské armády s Američany ve válce za nezávislost znamenala v podstatě šok. Nikdo to nečekal. Profesionální armáda byla poražena sedláky. Alespoň se to tvrdilo. Pokud se však podíváme na důvody britského neúspěchu, najdeme kromě obligátních důvodů, jako jsou kompetenční spory či značná rozsáhlost bojiště, i důvody na první pohled skryté.

Jedním z takových ne příliš frekventovaných důvodů porážky byla neschopnost vojska fungovat ve větších celcích. Příčinou byla neexistence předpisů pro manévrování a výcvik, jež by platila v celé armádě. Jak moc tragická byla realita, dobře dokumentuje vyjádření podplukovníka a pozdějšího velitele *Královnina královského pěšího regimentu* Williama Darlympla¹⁰⁹: „Nejsou tu dva pluky, které by byly s to provést evoluci z *linie do kolony* a

---

¹⁰⁷ COLIN, Jean, *Pěchota v 18. století: Taktika*. <http://www.austerlitz.org/cz/pechota-v-18-stoleti-taktika-6-casti-kapitoly/> 25.7. 2015

¹⁰⁸ URBAN Mark. *Fusiliers: How the British Army lost America but Learned to fight*. London 2007. (dale jen jako URBAN. *How the British Army lost America*)

¹⁰⁹ William Dalrymple byl podplukovník v 2. pěším pluku (Queen's Royal Regiment of Foot). Sloužil mimo jiné i v americké válce za nezávislost. Po zkušenostech, které zde získal, sepsal svoji vlastní představu o tom, jak by

z kolony do linie stejným způsobem. Viděli jsme prapor, který se formoval na střed, jiný na křídlo. Některé další se v tom samém manévru formovaly za středové podjednotky, jiné zase před ně. Část důstojníků v tom samém tělese dává přednost sestavě otevřené, část sevřené.“¹¹⁰

Řešení výše zmíněných problémů začalo po polovině 80. let. Bylo zřejmé, že není možné nadále zachovávat stav, kdy existuje společný předpis, který se de facto týká jen výcviku jednotlivců a čet, rot a praporů, kdy z praktického hlediska nejdůležitější záležitostí – totiž způsob, jak budou provádět své evoluce a manévrování prapory, si řeší pluky nezávisle jeden na druhém. V boji pak byl zákonitě výsledkem chaos, který popsal William Darlymple. Otázka dne tedy nezněla, jestli takový předpis má existovat, na tom se všechny zainteresované osoby ostatně shodovaly, ale co má být jeho obsahem. V britském důstojnictvu se vytvořily dvě názorově rozdílné skupiny. Jedna kolem bývalého vrchního velitele britských sil v Severní Americe generálplukovníka Williama Howe¹¹¹ a druhá kolem poněkud prusofilního prince Frederika vévody z Yorku a Albany¹¹².

Základní rozdíl mezi těmito dvěma „klikami“ v pohledu na „věc“ byl následující. Stoupenci generálplukovníka Howe obhajovali taktiku, která se zakládala na zkušenostech z bitev proti rebelům v Severní Americe a které dále rozvíjela. V praxi to znamenalo zachování větších rozestupů mezi zástupy a obecně výrazně větší důraz na nekonvenční způsob boje ve stylu „malé války“. Přesto se však jednalo o celkem nevyjasněnou koncepci.

Oproti tomu princ Frederick, potažmo důstojníci z jeho okolí, viděli řešení v zavedení pruské taktiky a disciplíny a z toho vyplývající důsledně dodržované uniformity. Jejich představa o pruské armádě byla, jak se zdá, ve shodě s tím, co napsal zřejmě největší britský

---

měla být britská pěchota řízena a nasazována. Jeho zde citovaná práce měla určitý vliv na Dundasův spis *Principles of Military Movements*.

¹¹⁰ DARLYMPLE, William. *Tactics*, Dublin 1782, s. vii-viii.

¹¹¹ William Howe, 5. vikomt Howe (1729-1814) byl člen Řádu lázně a člen královské Tajné rady. V letech 1775 až 1778 působil jako vrchní velitel britských ozbrojených sil v Americe.

¹¹² Princ Frederick, vévoda z Yorku a Albany (1763-1827) byl od mládí určen pro kariéru v armádě. Jakkoli jeho velení v první koaliční válce bylo neúspěšné, dokázal zorganizovat a prosadit institucionální reformy britské armády.

vojenský teoretik Henry Evans Lloyd¹¹³ ve své již jednou zmíněné knize: „Pruská armáda představuje sbírku cizinců všech národů, nejrůznějších mravů a náboženství, jediné, co je spojuje, jsou pouta tvrdého výcviku a co nejpřísněji dodržovaná kázeň, to z ní vytváří obrovský a přesně jdoucí hodinový stroj, který je udržován a uváděn do chodu silným a geniálním vůdcem. Za těchto podmínek může být pruská armáda považována za jednu z nejrespektovanějších v Evropě. Jestliže však jen na okamžik bude oslabena pružina, která jí uvádí do chodu, pak se všechny ty různorodé části, ze kterých je tvořena, uvolní a promění se v rozvalinu, po které zůstane jen vzpomínka na její slavné leč krátké bytí.

Pruská armáda ze všech evropských armád nejlehčeji manévruje, a to je hlavní příčinou jejích vítězství. Genius pruského krále by bez těchto vlastností nedokázal nic, s ním však může dokázat vše.“¹¹⁴

V tomto, pokud jde o samotný výcvik, pochvalném hodnocení je však ukryt budoucí problém, kterému musela pruská armáda čelit – naprostá rigidnost a z ní vyplývající ustrnutí ve vývoji.

Roku 1785 se byl podívat na pruských manévrech ve Slezsku Frederik vévoda z Yorku. Pruská přesnost manévrování na něj učinila nepochybně dojem. Navíc britský princ na tomto „výletě“ oslavil své dvaadvacáté narozeniny. Princ však nebyl jediný, kdo byl pruskou precizností oslněn. David Dundas¹¹⁵, tehdy v hodnosti plukovníka, a jeden

---

¹¹³ Henry Humphrey Evans Lloyd (ca. 1718-1783) byl původem Velšan. Prošel službou v různých evropských armádách během válek o rakouské dědictví i během sedmileté války. Sloužil například i ve štábu rakouského polního maršála France Moritze von Lacy, ale i u Ferdinanda vévody Brunšvického. Napsal několik vlivných vojenských spisů a to zejména *History of the War in Germany: Between the King of Prussian and the Empress of Germany and Her Allies*. London 1766. K jeho životu podrobněji: SPEELMAN, Patrick J. *Henry Lloyd and the Military Enlightenment of Eighteenth-Century Europe*. Westport 2002. V roce 2005 vyšla edice prací Henryho Lloyda sestavená již zmíněným autorem pod názvem *Society and Enlightenment: The Works of General Lloyd*, Leiden (2005).

¹¹⁴ LLOYD, Henry Humphrey Evans. *Continuation of the History of the late War in Germany, between the King of Prussia, and the Empress of Germany and her Allies*. London 1781 s. XXXVII.

¹¹⁵ David Dundas (1735-1820) byl britský důstojník, držitel rytířského velkokříže Řádu lázně. V letech 1809-11 byl vrchním velitelem britských ozbrojených sil. Jeho nejdůležitějším přínosem bylo sepsání spisu *Principles of military movement*, který vydal v roce 1788 a který se stal roku 1792 oficiálním výcvikovým předpisem britské pěchoty.

z důstojníků, kteří prince doprovázeli, Jiřímu III. do zprávy o pozorováních učiněných během manévru napsal: „29 praporů bylo seřazeno s nejvyšší přesností v jedné linii jistě kolem dvou a půl míle dlouhé (...) jakmile byl vydán signál, začali pálit, každý prapor po rotách¹¹⁶. (...) Dovednost s jakou tito vojáci byli schopni manévrovat a schopnost docílit početní převahy v místě útoku musí být rozhodujícím momentem proti tomu nepříteli, který tohoto schopnosti není.“¹¹⁷ Na druhou stranu je třeba také zmínit, že Dundas si uvědomoval jistou nesmyslnost takového způsobu nasazení pěchoty ve skutečném boji. Bylo zřejmé, že to v praxi nemůže takto fungovat, ale Dundasovo srdce plesalo nad tou (poněkud zbytečnou) krásou. Důvod je zřejmý: byla to vlastně věc, o které spousta britských důstojníků, kteří byli rádi, pokud na nějaké cvičení dostali 4 prapory, tajně snila. Další faktor je již o něco racionálnější – tohle byl dle Britů způsob, jakým Prusové poráželi Francouze v sedmileté válce.¹¹⁸

Ne všichni britští důstojníci, kteří toto pruské představení viděli, jím byli takto nadšeni. Jedním z nich byl generálporučík, hrabě a pozdější markýz Charles Cornwallis.¹¹⁹ Markýz si jako zkušený praktik válčení, byť před pár lety vedl jen relativně malou armádu, velmi správně uvědomoval, že to, co viděl, je parodie taktiky, která s realitou nemá mnoho společného – byla to podle něj karikatura taktiky. Přeci jen pruská armáda byla armáda, která 20 let nesvedla žádnou generální bitvu. Přesto však prostá mechanika a přesnost pruského manévrování a evolucí musela na Brity působit jako svého druhu zjevení. Cornwallisův názor však i díky princovu nadšení pro vše pruské nebyl přijat.¹²⁰

V podstatě lze říci, že bylo téměř rozhodnuto, jakým směrem se bude situace odvíjet. Přesto však žádný „systém taktiky“ po další tři roky neexistoval. Roku 1788 David Dundas vydal spis s názvem *Principles of military movements, chiefly applied to infantry*. Dundas dosáhl prakticky okamžitě zcela zřejmého úspěchu. Jeho spis byl totiž přijat takřka bez

---

¹¹⁶ Viz dále.

¹¹⁷ Citováno podle: URBAN. *How the British Army lost America*, s. 302-303.

¹¹⁸ URBAN. *How the British Army lost America*, s. 302-303.

¹¹⁹ Charles Cornwallis, první markýz a druhý hrabě Cornwallis, vikomt Brome a baron Cornwallis z Eye (1738-1805) byl britský generál a státník. Byl zřejmě nejschopnější z britských velitelů v Severní Americe během americké války za nezávislost. Přesto je znám především kvůli své kapitulaci při obléhání Yorktownu roku 1781. Po válce působil jako guvernér v Indii a místokrál v Irsku.

¹²⁰ URBAN Mark. *Fusiliers: How the British Army lost America but learned to fight*. London 2007, s. 302-303.

jakýchkoli změn a po převedení do praxe u irských pluků v Irsku v roce 1792 i jako hlavní předpis pro výcvik a nasazení pěchoty. Byl vydán pod názvem *Rules and Regulations for the Formations, Field-exercise and movements of His Majesty's Forces*.

Dundasovi však nebyl jedinou inspirací pohled na v perfektním pořádku manévrující pruské prapory, daleko podstatnějším zdrojem se pro něj stal spis generálporučíka Fridricha Christoha von Salderna s názvem *Elemens de la Tactique de l'Infanterie ou Instructions d'un Lieutenant-Général Prussien, pour les Troupes de son Inspection*¹²¹. Saldern byl vrchním inspektorem v pruské armádě v letech 1763 až 1785 a požíval značného renomé jako taktik. Hlavním cílem Saldernovy práce bylo položit základy pro takový systém taktiky a výcviku pěší části vojska, který by stál na čistě mechanických principech. Díky tomu by pěchota, pokud by se tyto principy naučila a cvičila podle nich, mohla provádět i ty nejkomplicovanější manévry s lehkostí a přesností. Výhodou bylo, že systém prezentovaný Saldernem nebyl příliš rozdílný od předešlých¹²² oficiálních britských regulací.¹²³

A konečně zřejmě nejdůležitějším prvkem, který přispěl ke kvalitě tohoto předpisu, byla Dundasova vlastní zkušenost. Strávil, jak sám napsal, mnoho let v aktivní službě a zažil mnoho různých situací. Generál sir Henry Bunbury,¹²⁴ který s Dundasem sloužil mimo jiné v Nizozemí v roce 1799, ve své knize *Narratives of some passages in the great War with France from 1799 to 1810* Dundase popsal následovně: „David Dundas byl v pokročilém věku, [Dundas se narodil v roce 1735 pozn. P. P.] stejně jako Abercromby¹²⁵ ale jeho způsoby a chování bylo úplně jiné. Dundas byl nerudný, vysoký a hubený chlap s asketickou povahou. Suchar jak ve vzhledu tak vystupování, avšak statečný, obezřetný a zkušený voják. Měl své zvláštnosti ve zvycích a stylu, které někdy rozčilovaly mladé důstojníky, ale třebaže působil

---

¹²¹ Poprvé vyšla tato práce v Drážďanech v roce 1783, v roce 1787 byla přeložena do angličtiny pod názvem *Elements of Tacticks and introduction to military Evolutions for the Infantry*.

¹²² Tím jsou myšleny především *General Regulations and Orders for His Majesty's Forces*, 1786.

¹²³ SALDERN, Christoph von. *Elements of Tacticks and introduction to military Evolutions for the Infantry*. London 1787, s. VII-X.

¹²⁴ O generálu Bunburym podrobněji viz: GREGORY, Desmond. *No Ordinary General: Lt. General Sir Henry Bunbury (1778 -1860) The best Soldier Historian*. London 1999.

¹²⁵ Ralph Abercromby (1734-1801) byl v té době vrchní velitelem britských sil v Nizozemí.

staromódně, stále v tomto starém Skotovi bylo spousta chrabrosti.“¹²⁶ Těžko bychom si mohli představit vhodněji vypadajícího muže, který by měl vytvořit předpis pro manévrování pěchoty.

---

¹²⁶ BUNBURY, Henry. *Narratives of some Passages in the Great War With France from 1799 to 1810*. London 1854, s. 45-46 (dále jen jako BUNBURY. Narratives).

3 Rozbor předpisu pro výcvik pěchoty z roku 1792

3.1 Úvod

Důvody, proč v Británii vznikl tlak na sepsání jednotného předpisu, byly uvedeny v předchozí kapitole. Smyslem následujícího rozboru je analýza a popis základních prvků, na kterých byl předpis s názvem *Rules nad Regulations for the Formations, Field-exercise and movements of His Majesty's Forces* vystavěn. Předpis sám je také uvádí ve své předmluvě. „Jeho Veličenstvo se domnívá, že je vhodné a potřebné pro celkový užitek aby byl ustanoven jednotný systém výcviku a manévrování. Aby tento byl založen na jasných, realistických a neměnných principech napříč celými ozbrojenými silami, které, dle tohoto předpisu, budou neměnně provádět výcvik. Tento předpis byl schválen jeho výsostí z těchto potřeb. Znění předpisu bude v praxi striktně následováno a dodržováno, beze jakékoliv změny.“¹²⁷

O několik málo stran dále se opět zdůrazňuje důvod vydání předpisu a je kladen důraz na jeho správné používání. „Hlavním cílem následujícího předpisu je ustanovení jednoho obecného a přesného předpisu manévrování, kterým budou řízeny a ovládány operace jak velkých, tak malých vojenských těles. Předpis bude přesně přijat každým regimentem ve službě jeho veličenstva.“¹²⁸

Předpis je rozdělen na celkem čtyři části. Část I. nese název „*O Drilu aneb instrukce pro rekruta.*“ Část II. je nazvána „*O četě aneb kompanii*“. Ta obsahuje sérii instrukcí, jež by měla být schopna provádět rota nebo četa v rámci svého praporu. Část III. se zabývá výcvikem celého praporu a je také podle toho pojmenována: „*O praporu*“. Zde je pojednáno a různých evolucioních, manévrech či změnách pozic, které má prapor umět, má-li operovat, ať už samostatně, či v linii s dalšími. Konečně poslední, čtvrtá část, jež nese název „*O linii*“, se zabývá hlavními okolnostmi ve vztahu k manévřům batalionu v linii i celé linie.¹²⁹

Nás budou nejvíc zajímat především části III a IV, které jsou pro pochopení způsobu nasazení pěchoty nejdůležitější, ale troufám si tvrdit, že je potřeba také alespoň krátký rozbor předchozích dvou částí.

---

¹²⁷ *Rules and Regulations for the Formations*, s. VII.

¹²⁸ Tamtéž, s. IX.

¹²⁹ Tamtéž, s. XII.

3.2 Škola vojáka

Předpis, jako ostatně všechny tehdy moderní výcvikové předpisy, začíná tzv. školou vojáka, která je sama rozdělena na 40 článků. Vždy je definováno, s kolika rekruty se který typ výcviku má provádět. Např. hned prvních 8 sekcí se má provádět jen s jednotlivci. Ty zahrnují to, jak má voják stát v pozoru, jak, když má velen pohov, jak má provádět vlevo či vpravo hled'. Také je zde definován běžný krok, to znamená jeho délka a rychlost. Způsob zastavení a konečně šikmý krok. Pro ilustraci toho, jak je předpis důsledný, uvádím citaci 1. sekce celého předpisu, a sice „*Position of soldier*“ – pozice vojáka: „Rovnoběžnost mezi rameny a trupem je prvním a hlavním principem postoje vojáka. Paty musí být vyrovnané do linie a sevřené. Kolena propnutá, ale neztuhlá. Špičky chodidel lehce vytočené ven tak aby mezi sebou svíraly kolem 60 stupňů. Paže visí podle trupu, nesmí být ztuhlé, dlaň a malíček se dotýká stehna. Palce tak vzadu jako jsou švy kalhoty. Ramena a lokte jsou drženy vzadu, břicho spíše zatažené a hrudník vypnutý, ale nenuceně. Trup vzpřímený a lehce nakloněný kupředu, tak aby hmotnost spočívala na přední části chodidel. Hlava vzpřímená bez naklánění vlevo či vpravo.“¹³⁰

Tento popis by se mohl jevit jako zbytečně komplikovaný či příliš puntičkářský, avšak není samoúčelný a nejedná se o nucení vojáků k čemusi nepřírozenému. Předpis totiž dále pokračuje: „Postoj, v kterém by se měl voják pohybovat, vychází z pozice, v které by měl stát. Existuje jen nemnoho metod jak rekruta přesvědčit a vyhnat z něj venkovské návyky. Již tyto počáteční chyby, pokud se neodstraní – držení těla vzad místo kupředu – jsou přímo proti skutečným principům manévrování a je třeba se jich obratně vyvarovat.“¹³¹

Nepochybně nejzákladnější součástí služby vojsk přelomu 18. a 19. století bylo pochodování. Tomu také odpovídá péče, která je této kapitole věnována v předpisu. „Při pochodování musí voják dodržovat, to co bylo ohledně jeho pozice popsáno v sekci 1. Musí dobře držet balanc. Jeho paže a ruce bez ztuhlosti a drženy podle těla a bez vibrování. Nesmí hrbít záda, ani se naklánět dozadu. Trup musí udržovat kolmo na směr pochodu. Zejména při pochodování se musí trochu naklánět víc kupředu než při stání na místě. Celý pohyb nohou a stehem musí vycházet pouze ze stehem. Stehna vypnuta, kolena bez ztuhnutí. Prsty na nohou lehce stažené. Chodidlo má být drženo nízko nad zemí, tak aby při pohledu zepředu, nebyly

---

¹³⁰ *Rules and Regulations for the Formations*, s. 3.

¹³¹ Tamtéž, s. 3.

vidět podrážky střeviců. Hlava by měla být dobře držena rovně ke směru pochodu, oči by neměly koukat dolu. Chodilo, bez zatažení zpět musí dopadnout plochou na zem.“¹³² Důvodem tohoto pohybu bylo, aby voják zatěžoval plochu chodidla rovnoměrně.

Pokud voják zvládl ekvilibristiku tohoto téměř tanečního kroku, musel také znát i správnou délku a rychlost. Délka běžného kroku činila od paty k patě 30 palců a rekrut se musel naučit rytmus, který byl 75 kroků za minutu, a to bez klopýtání či potácení se a s perfektní stabilitou. Tento *ordinary step* byl základním krokem a používal se ve všech případech, pokud nebylo přímo zaveleno ke zvýšení rychlosti. (...) Tento krok je také používán při všech pohybech během přehlídky.¹³³ Pečlivě vedená příprava jednotlivců i v takto základních (a proto velmi důležitých) věcech měla za účel přesně připravit rekruty na další část výcviku. V praxi šlo o to, aby vojáci dokázali stejnoměrně pochodovat, ať už seřazení v linii bitevní sestavy či v koloně, ať už na nerovné zemi nebo na silnici.

Dalším velmi důležitým prvkem, který patří k těm základním a jenž je velmi důležitý pro správné fungování jednotlivce v rámci jakékoliv větší jednotky, je tak zvaný šikmý krok – ten se měl rekrut naučit po zvládnutí běžného kroku. Samotné provedení šikmého kroku je dle předpisu následující. Na povel *To the Left (Right), Oblique – March*¹³⁴ voják, bez toho, že by jakkoliv vytočil tělo či ramena, dal levou nohu nikoli rovně, ale o 19 palců úhlopříčně, což znamená zhruba 13 palců do strany a 13 palců rovně. Na slovo *Two* dal pravou nohu o 30 palců kupředu. A takto pořád dokola. Byl-li celý postup proveden správně, tak úhel, o který se posunoval směrem dopředu, činil přibližně 25 stupňů. Pokud se rekrut tento krok učil mezi pohybem, levou a pravou nohu následovala pauza, během které instruktor zkontroloval pozici obou končetin a případné nedostatky odstranil. Teprve když byl instruktor přesvědčen, že vojáci toto zvládají, přešlo se k šikmému pochodu za standardní rychlosti tj. již zmiňovaných 75 kroků za minutu. Jakékoliv pochodování či manévrování se vždy začínalo levou nohou. Pokud tedy například měli vojáci pochodovat šikmo doleva, tak udělali první krok šikmý, pokud do doprava, tak první krok byl rovně a až druhý šikmo. Na konci těchto osmi sekcí

---

¹³² *Rules and Regulations for the Formations*, s. 7.

¹³³ Tamtéž, s. 7-8.

¹³⁴ „*To the Left, oblique*“ je návěstí. Prováděcí povel je „*March.*“ Návěstí slouží k tomu, aby se vojáci mohli dostatečně připravit na změnu směru, které bude následovat.

následuje opět zdůraznění toho, že každému rekrutovi mají být tyto body vysvětleny individuálně, protože tvoří základ pro další dril.¹³⁵

V další části této „školy vojáka“ se již pracuje se skupinkou tří nebo čtyř odvedenců. Je zde podrobně popsáno vyrovnávání na místě, způsob, jak má být nacvičováno, a samozřejmě možné chyby, které by rekruti mohli dělat a které jsou již naznačeny ve článku 1. který se zabývá postojí vojáka a které by při větších počtech mohly výrazně ztěžovat provedení vyrovnání. Pokud jde o základní principy, tak vyrovnávání muselo být vždy postupné a v tomto případě se vždy provádělo z jednoho nebo druhého křídla. Extrémní důležitosti nabyla nutnost, aby vojáci drželi ramena opravdu rovně a dle předpisu. Pokud by tak neučinili, hrozilo prohnutí, vyboulení či ohnutí linie.¹³⁶

V rámci dalších článků (stále ještě beze zbraně) se vojáci učili pochodu na místě, zkrácení či prodloužení kroku beze změny rytmu a také změně kroku, úkrokům a couvání.¹³⁷

Dalším prvkem, který je uveden ještě v rámci školy vojáka, jsou další dvě tempa pochodu. Byl to jednak „rychlý krok“, v originále *The Quick Step*, a *The Quickest step*, jež je možno přeložit asi jako *nejrychlejší krok*. *The Quick Step* je definován rychlostí 108 kroků za minutu, které mají délku 30 palců. Tohoto kroku bylo užíváno pro zařazování divizí z linie do kolony¹³⁸ a z kolony do linie. Druhotně mohl být „rychlý krok“ využíván pro přesun menších jednotek na silnici, pokud ta byla dostatečně kvalitní. Pro pohyb v bitevní linii byl však jednoznačně nedoporučován. Pro pohyb v koloně byl také shledán ne úplně vhodným. To bylo z důvodu, dlužno říci poměrně logického, upřednostňování pořádku a přesnosti v bitevní sestavě před rychlostí, navíc to vojáky poněkud zbytečně vyčerpávalo.¹³⁹

Druhý zmiňovaný krok – *The Quickest Step*. Byl definován rychlostí 120 kroků za minutu o délce 30 palců. Pravidla pro jeho provádění byla prakticky identická jako pro *The Quick Step*. Tato rychlost kroku byla používána pro obraty, s tou úpravou, že pokud se zatáčelo, vnější zástupy dělaly kroky o délce 33 palců. Dále bylo tohoto kroku používáno pro

---

¹³⁵ *Rules and Regulations for the Formations*, s. 9-10.

¹³⁶ *Rules and Regulations for the Formations*, s. 11-12.

¹³⁷ Tamtéž, s. 12-15.

¹³⁸ Vysvětleno v příslušné kapitole.

¹³⁹ *Rules and Regulations for the Formations*, s. 16-17.

zdvojení divizí nebo při opětovném zařazování do sestavy při procházení užšími místy, než byla šíře čela té které podjednotky.¹⁴⁰ Poměrně zajímavě vyznívá i informace uvedená v reglementu, a sice ta, že aby rekruti udržovali správnou délku kroků, je možno jim je vyznačit značkami na zemi.¹⁴¹ Z toho je vidět, že na správnou délku kroku bylo pohlíženo jako na zásadní.

Jedním z nejobtížnějších prvků, který je v první části předpisu obsažen, je *File Marching*, pochod po zástupech. Používal se například při formování útočné kolony,¹⁴² kde je navíc jeho správné vykonání velmi důležité, protože šetří čas. O co se vlastně jedná? Instruktor si nechal nastoupit 6-8 rekrutů a jednoho dobře vycvičeného vojáka, který řadu uzavírá z jedné nebo druhé strany do jedné linie a čelem k sobě. Potom byli rekruti instruováni, aby si stoupli za sebe, do zástupu. A to tak, že mezi nimi vznikly mezery přesně na jeden krok, tj. 30 palců. Základem bylo, aby všichni a bez zaváhání na povel *March* udělali jeden krok, který skutečně bude mít těch 30 palců. Pokud by se tak nestalo, došlo by k postrkávání a ve výsledku k rozhození pořadového kroku a tím i k natažení celého zástupu. Předpis proto zdůrazňuje, že zásady, jež platí pro standardní pochodování, zde musí být obzvláště dodržovány. Předpis zejména upozorňuje na určité nešvary jako je koukání si pod nohy či naklánění dozadu. Pokud tento pohyb rekruti zvládli v běžném kroku, přešlo se na provádění téhož v kroku rychlém.¹⁴³

Posledním prvkem, který byl nacvičován ještě beze zbraně a také patřil k těm základním, bylo zatačení, *Wheeling*. Zatačení obecně vzato existovaly dva typy. S pevným pivotem či s pohyblivým. Nejprve tedy vysvětleme zatačení s pevným pivotem. V praxi to vypadalo následovně: Jednotka – v tomto případě 8 rekrutů – stála nastoupena v jednořadu. Na návěstí *Right wheel* provedl ten muž, který stál na pravém křídle, pouhé vpravo v bok. Na prováděcí povel *March* vykročí zbytek jednotky, všichni provedou „vlevo hled“¹⁴⁴, vyjma posledního muže na levém křídle, který hledí kupředu a defacto určuje rychlost otáčení a

---

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 18.

¹⁴¹ *Rules and Regulations for the Formations*, s. 19.

¹⁴² Vysvětleno v příslušné kapitole.

¹⁴³ *Rules and Regulations for the Formations*, s. 19-20.

¹⁴⁴ Důvod je prostý – jde o to, aby ty zástupy, které jsou blíže středu otáčení, nepředběhly zástupy dál od středu.

kromě jiného vždy musí protáhnout krok na již zmiňovaných 33 palců. Ostatní pak délku kroku přizpůsobí situaci takovým způsobem, aby nezůstávali pozadu a linie se neprohýbala nebo naopak aby nepředbíhali. Po tom, co se jednotka otočila na správný úhel, následoval povel *Halt*, a vyrovnat – *Dress*. Samozřejmě to bylo nejprve nacvičováno v běžném pochodu a až potom v rychlém. Prakticky tatáž pravidla platila i pro stejný manévr za pohybu i pro otáčení se pozpátku.¹⁴⁵

Zatáčení s pohyblivým pivotem spočívá v tom, že jak pivot, tak krajník na vnější straně se pohybují. Prakticky oba opisují dva soustředné kruhy. Přitom vedoucí krajník bez ohledu na to, zda se zatáčí doleva či doprava, je vždy na levém křídle. Pokud tedy měla jednotka – v tomto případě 8 rekrutů – zatočit tímto způsobem doleva, postup byl následující: Na povel *Right Shoulders forward* pivot, aniž změnil délku nebo rychlost kroku, začne opisovat menší kruh. Ostatní se mu budou přizpůsobovat postupně. Ve chvíli, kdy je dosaženo správného úhlu, zazní povel *Forward*, vojáci vyrovnají ramena a krajník pochoduje přímo rovně. Předpis zdůrazňuje, aby nedocházelo k tomu, že vojáci na pravém křídle se budou zpátky do formace vracet nikoli zatáčením, ale úhlopříčně. Pokud měl být tento manévr proveden směrem doprava a vedoucí krajník byl tedy na vnějším okraji opisovaného kruhu, postup byl mírně odlišný. Na povel *Left Shoulders forward* začal pohyb vedoucí krajník, aniž by změnil rychlost či délku kroku a to takovým způsobem, aby pravé křídlo bylo schopno udržovat stejný úhel na menším kruhu – to znamená, že zkrátí krok. V obou případech těchto obrátů se vojáci vyrovnávají na hlavního krajníka – pokud jsou na vnějším křídle, prodlouží krok, pokud na vnitřním, krok zkrátí. Tento způsob obrátu se používal vždy, když jednotka měla zatáčet o úhel menší než 90 stupňů.¹⁴⁶ Důvodem pro tyto způsoby obrátů je nutnost aby krajník zachoval stále stejný krok. Což je důležité proto, bylo možné zachovávat správně intervaly mezi podjednotkami praporu.

Další část předpisu, kde se již počítá s tím, že vojáci zbraně ponosou (do této chvíle by jim do rukou přijít neměly) se obecně vzato týká výcviku sekce, nebo přesněji řečeno družstva.¹⁴⁷ Jednak je zde popsáno, jakým způsobem má voják držet zbraň. Cviky se zbraní

---

¹⁴⁵ *Rules and Regulations for the Formations*, s. 20-23.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 23-25.

¹⁴⁷ Jde o 6 až 8 zástupů ve dvou nebo třech řadách.

jsou zde pouze vyjmenovány a velmi obšírně je o nich pojednáno v jiné oficiální publikaci.¹⁴⁸ Základem hlavní náplně těchto stránek předpisu je prakticky to samé, co bylo rozebráno v předchozí části, ovšem s rozdílem počtu a toho, že výcvik je prováděn se zbraní. Mimoto jsou zde velmi krátce zmíněny palby.¹⁴⁹ Právě proto, že se jedná v principu o opakující se sdělení, považuji za neúčelné se touto částí více zabírat a přikročím k druhé části předpisu, jíž jsou články věnující se četě a rotě.

3.3 Škola roty a čety

Četa i rota byly z hlediska organizace i manévrování jedno a to samé. Předpis mezi nimi nedělá žádný rozdíl. Četa je základním stavebním prvkem praporu a v lineární taktice to platí víc než kde jinde. Právě na schopnostech velitelů čet a poddůstojníků do značné míry závisela úspěšnost praporu v bitvě. Jakákoliv evoluce praporu se děla pomocí manévrování čet či divizí. Stejně tak provádění paleb je do velké míry záležitostí čet. To znamená, že škola čety a roty představuje vlastně první skutečnou bojovou přípravu rekrutů.

Opět platilo to, co bylo již zmiňováno v souvislosti se školou vojáka. Pokud rekrut dobře zvládal školu vojáka, velmi pravděpodobně zvládl i fungování v rámci roty a čety. Zvládaly-li čety či roty nařízení, která se týkala jich, velmi pravděpodobně fungoval dobře celý prapor. Protože veškeré principy, jež jsou použity ve škole čety, se nachází i ve škole batalionu.

Když rekruti v základech zvládli předchozí popisovanou část, byli schopni se zúčastnit výcviku čet a rot. Předpis se v tomto případě věnuje již faktorům, které přímo souvisí s manévrováním čety. To znamená kde a kdy má stát velitel čety, kdy a jak se vrací krajník či odkud má velitel vlastně velet. Předpis stále ještě počítá s klasickou třídou formací a četa se měla skládat z 10 až 20 zástupů podle velikosti praporu. Nastoupená četa pak měla vypadat následovně: Velitel čety stál na pravé straně v první řadě, za ním stál seržant – ten byl ve třetí řadě. Další dva seržanti tvořili čtvrtou řadu a stáli tři kroky za třetí řadou. Obecně vzato se měla dále dělit na sub-divize (*subdivisions*), a to buď tři, nebo čtyři podle počtu mužstva, ale vždy tak, aby v rámci jedné sub-divize bylo alespoň pět zástupů. Poslední zástupy na levém a

---

¹⁴⁸ Tou publikací je *Rules and Regulations for the Manual and Platoon Exercises formations, field-exercise and movemets of His Majesty's Forces for the use of the Non-Commisioned Officers of the British Army*. London, 1807.

¹⁴⁹ *Rules and Regulations for the Formations*, s. 25-38.

i pravém křídle každé z těchto sub-divizí měli tvořit zkušenější vojáci. Čety, divize, grand-divize¹⁵⁰ i prapory vždy nastupovaly rovnou do sevřené sestavy. Ta byla základní formací. Mužstvo mělo nastoupit tak, aby mezi jednotlivými zástupy nebyly mezery, nebo jinak řečeno, vojáci se rovnali na dotyk. Vyjádřeno čísly na vojáka se počítalo 22 palců (55cm). Mezera mezi řadami pak byla jeden krok, počítáno od pat vojáků v první řadě po paty vojáků v řadě druhé, respektive od pat vojáků v druhé řadě po paty vojáků v řadě třetí. Celková hloubka sestavy tedy měla být dva kroky. V případě, že se nastupovalo k přehlídce nebo podobné události a byla tedy použita otevřená sestava – *open order* – zmíněná vzdálenost činila dva kroky a hloubka sestavy by v tomto případě činila 4 kroky.¹⁵¹

Zde se již dostáváme k té části výcviku, který se přímo používal v případě válečné praxe větších celků. Je třeba nestále mít na paměti, že výcvik byl veden tak, jako kdyby četa již byla součástí praporu. Velmi dobře je to patrné, podíváme-li se, co vše se odehraje při pochodování čety v bitevní sestavě praporu. Četa vyrazí kupředu běžným krokem a to na povel *March* od šéfa praporu.¹⁵² Velitel čety pak, předtím než tento povel zazní, zavelí vlevo nebo vpravo hled' podle toho, které křídlo bylo pokládáno za vedoucí – to znamená, na kterou stranu se vojáci při pochodu měli vyrovnávat. Vedení čety pak bylo na jejím veliteli. Měl se očima zaměřit na nějaké body v krajině, které byly přímo v ose pochodu a těchto se držet. Pokud bylo náhodou za vedoucí křídlo vybráno pravé, velitel čety přesunul za ním stojícího seržanta na pravou stranu a udržení směru stálo na něm.¹⁵³ Přesnost a pravoúhlost a sprvně prováděné vyrovnání, stejně tak i vyrovnanost kroku a lehký dotyk mezi zástupy zaručovaly pokud možno co nejplynulejší průběh takového přesunu. Je víc než zřejmé, že pokud existoval problém s vyrovnáním v rámci jedné čety, v případě celého praporu hrozil nabýt velkých rozměrů a hrozilo i rozpadnutí celé bitevní sestavy praporu.

Je také důležité si uvědomit význam dělení na menší jednotky. Pokud je četa rozdělena na sub-divize, výrazně se zvětšují její možnosti z hlediska evolucí a manévrování.¹⁵⁴ Četa je

---

¹⁵⁰ Bude vysvětleno dále.

¹⁵¹ *Rules and Regulations for the Formations*, s. 41-42.

¹⁵² V případě výcviku čet se jednalo o instruktora, který tuto roli přebíral.

¹⁵³ *Rules and Regulations for the Formations*, s. 43-44.

¹⁵⁴ Podobné rozdělení je samozřejmě známé napříč všemi evropskými armádami, včetně té britské, nejpozději od konce sedmileté války.

schopna manévrovat jako jeden celek v linii, ale také může například vytvořit kolonu po samotných sub-divizích prostým obratem těchto sub-divizí o 90 stupňů. Což bylo využitelné pro přesun po užších cestách bez toho, aby se rozpadla vnitřní struktura čet, a tím praporu. Jinak se na čet vztahují stejná pravidla, která už byla analyzována dříve. Dovede zatáčet s pevným i pohyblivým pivotem, může provádět protipochod po zástupech, ale i po sub-divizích atp. Prakticky všechny povely, které se týkají manévrování a evolucí čet, jsou vydávány velitelem praporu. Sub-divize i čty reagují přímo na velitele praporu tehdy, pokud tak mají učinit všechny podjednotky praporu současně. Jde-li ale například o zatočení v koloně po sub-divizích, prováděcí povel vydá až velitel té které podjednotky. V rámci zachování pořádku v praporu velitelé čet povely neopakovali, pokud viděli, že je jednotka provádí.¹⁵⁵ Poslední věcí, která byla nacvičována od školy čty a rot, byla palba.

3.4 Obecné principy a struktura praporu

V podstatě asi nejdůležitější kapitolou, která se v předpisu nachází, je část věnující se škole praporu. Prapor byl základní taktickou jednotkou. Byl rozdělen na 10 rot: jedné granátnické, osmi praporních a jedné lehké. Každá rota se skládala ze tří důstojníků, dvou seržantů, tří desátníků, jednoho bubeníka a 30 vojáků.¹⁵⁶ V rámci praporu pak byly roty řazeny zprava doleva následujícím způsobem: Nejvíce vpravo byla granátnická rota a nejvíce vlevo lehká rota. Mezi nimi stály praporní rot v takovém pořadí, které do batalionu rozprostřel jeho šéf podle zkušeností jednotlivých velitelů čet. To znamená, že vedle granátnické roty byla rota pod velením prvního kapitána, vedle ní rota pod vedením majora, následovaly roty pod vedením čtvrtého a pátého kapitána, pak roty třetího a šestého kapitána, druhého kapitána a nakonec rota pod vedením podplukovníka. Rota, která byla teoreticky pod velením plukovníka a zaujala místo podle stáří svého kapitána. Tyto roty pak byly očíslovány zprava doleva od 1 do 8. To znamená, že rotě číslo 1 velel první kapitán, rotě číslo 2 major, rotě číslo 3 čtvrtý kapitán, rotě číslo 4 pátý kapitán, rotě číslo 5 třetí kapitán, rotě číslo 6 šestý kapitán, rotě číslo 7 druhý kapitán a rotě číslo 8 podplukovník.¹⁵⁷ Tím bylo dosaženo toho, že na krajích praporu byli zkušené velitelé a zároveň střed sestavy nebyl příliš oslaben.

---

¹⁵⁵ *Rules and Regulations for the Formations*, 1815, s. 45.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 82.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 82.

Těchto osm praporeních rot¹⁵⁸ tvořilo čtyři grand-divize (*grand divisions*), 16 sub-divizí (*subdivisions*), 32 sekcí (*sections*). Pokud nebyly dostatečné počty, počítalo se s rozdělením na 24 sekcí. Prapor byl dále rozdělen na pravé a levé křídlo. Stejně jako byly očíslovány roty, patřila jednotlivá čísla i sub-divizím a sekcím. Pro sekce to bylo zprava doleva 1 až 4, pro sub-divize 1 až 2. Identicky byly očíslovány zástupy od 1. po x-tý. Granátnické a lehké roty byly číslovány samostatně a stejným způsobem.¹⁵⁹

Je zřejmé a předpis to zdůrazňuje, že roty musely být postaveny tak, aby byly všechny stejně silné, tím spíš měl-li prapor podstoupit manévrování v poli. Stejně tak bylo velmi vhodné, aby i jednotlivé prapory v rámci linie byly stejně silné.¹⁶⁰

Základní formací praporu byla sevřená sestava – a to jak řad, tak i zástupů.¹⁶¹ Samotné složení praporů, postavení důstojníků a jejich funkce vypadaly následovně. Řady byly od sebe vždy vzdáleny jeden krok (přesně tak, jak už bylo nacvičováno ve škole roty a čety). Všichni důstojníci a adjutant byli v sedle. Důstojníci (s výjimkou šéfa praporu a to navíc jen při výcviku) se nacházeli za linií praporu jak při pochodu v bitevní sestavě, tak samozřejmě při střelbách. Podplukovník měl své místo za praporem batalionu a to šest kroků. Major a adjutant se nacházeli 6 kroků za třetí, respektive šestou rotou.¹⁶²

Velící důstojníci čet či rot byli vždy v první řadě vpravo. Jeden se pak nacházel na konci levého křídla celého praporu. Pokud toto místo opustili například z důvodu odvelení střelby či pochodu v koloně, na jejich místo přišel zastupující seržant (ten stál za normálních podmínek v druhé řadě přímo za důstojníkem). Důvodem bylo zajištění toho, aby se řady kvůli jedné mezeře v sestavě nezačaly rozvolňovat. Jakkoli měl důstojník předpisem určené místo v sestavě, nelze ho považovat za naprosté dogma. Předpis je v tomto smyslu velmi benevolentní a důstojníci mohli velet z těchto míst, či přecházet, odkud to uznali za vhodné.

Zbývající důstojníci a seržanti stáli v čtvrté řadě. Tento čtvrtý nebo někdy zvaný nadpočetní řad (*supernumerary*) byl formována tři kroky za třetí řadou, a to v případě

---

¹⁵⁸ V případě, že bylo potřeba a prapor přešel na válečné stavy, byla každá rota rozdělena na dvě čety.

¹⁵⁹ *Rules and Regulations for the Formations*, s. 83.

¹⁶⁰ *Rules and Regulations for the Formations*, s. 83.

¹⁶¹ Je rozebráno dále.

¹⁶² *Rules and Regulations for the Formations*, s. 84.

pochodu v linii bitevní sestavy nebo při zastavení praporu. V případě pochodu v koloně udržovala stejnou vzdálenost jako ostatní řady tj. jeden krok. Hlavním úkolem této čtvrté řady bylo udržovat ostatní řady sevřené během útoku, případně zabraňovat již v počátku rozpadnutí zadní řady. Jakkoli byla tato služba důležitá (a za jistých okolností velmi krutá), nemělo se jí zaměstnávat příliš mnoho poddůstojníků a důstojníků.¹⁶³

Plukovní a praporeční zástavy byly umístěny mezi čtvrtou a pátou praporeční rotu. Obě do první řady. Oba byly „kryty“ poddůstojníkem nebo mužem v zadní řadě. Jeden seržant byl mezi oběma prapory, za ním se nacházel ještě druhý seržant a ještě třetí a čtvrtá řada. Úkolem těchto tří seržantů bylo v případě, že prapor měl vypochoďovat v linii, vyjít z řady před prapor a udržovat určený směr. Jejich místa pak byla zaplněna důstojníky či seržanty ze čtvrté řady.¹⁶⁴

K sestavě praporu samozřejmě patřili sapéři, kaplan, chirurg, jeho pomocníci, ubytovatel a samozřejmě hudba. Bubeníci z osmi praporečních rot byli seřazeni do dvou divizí a stáli šest kroků za třetí řadou druhé a sedmé roty. Bubeníci a pištci granátníků a lehké roty byly seřazeni 6 kroků za svými rotami. Sapéři byli formováni do dvouřadu za střed praporeční sestavy, devět kroků od třetí řady.¹⁶⁵

Důstojníci a adjutant praporu museli být vždy v sedle, důvodem byla samozřejmě výrazně vyšší rychlost, kterou se mohli pohybovat podél linie praporu a řešit případné obtíže, které by mohly nastat.¹⁶⁶

Tak jako byly sevřeny jednotlivé řady, stejným způsobem zůstaly sevřeny i zástupy. Dělo se tak vždy vyjma některých případů jako přehlídky, inspekce zbraní a podobně. To znamená, že voják, pokud se nacházel ve správné pozici se zbraní na rameni, se musel loktem dotýkat lokte vedle stojícího kolegy. V žádné situaci, kdy prapor pochodoval vpřed, nesměl tento kontakt ztratit.¹⁶⁷ Pokud by se tak stalo, hrozilo roztrhání celé sestavy. K tomuto problému se vztahuje ještě jeden poznatek. Občas je možné se v různých historických pracích

---

¹⁶³ Tamtéž, s. 84-85.

¹⁶⁴ *Rules and Regulations for the Formations*, s. 84.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 85.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 92.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 93.

dočíst, že otevřená sestava je celkově jednodušší na velení pro důstojníky a na provádění pro špatně vycvičené nebo nevyvycvičené rekruty. Troufám si tvrdit, že málo co by mohlo být vzdálenější pravdě. Jak uvidíme dál, i tento střelecký řetěz je třeba nějak řídit a pokud není přítomen hlavní prvek, který umožňuje hladké a rychlé vyrovnávání – dotyk lokte, stává se tento způsob nasazení pěchoty výrazně složitější. Vojáci měli tendenci, aby udrželi správné rozestupy, koukat do stran a otáčet ramena i hlavu, což vede k tomu, že se linie může začít rozpadat nebo postupně měnit směr pochodu.¹⁶⁸

Hloubka formace byla, ačkoli se v době války se vzbouřenými koloniemi standardně pěchota formovala do dvou řad, předpisem z roku 1792 stanovena na tři řady. Dvouřadá formace měla být stavěna pouze tam, kde by to okolnosti vyžadovaly. Ať už se mělo jednat o prodloužení fronty, která měla být obsazena, případně v těch případech, kdy protivník bojující nepravidelně používal pouze palbu jakožto způsob boje. Je však třeba také zmínit, že v době psaní textu předpisu Británie měla armádu stále na mírových stavech a proto dvouřadu stále používalo. Jednotlivé pluky tedy měly zaběhnoutou praxi ve dvouřadu, trojřad se měl samozřejmě také intenzivně cvičit.¹⁶⁹ Na druhou stranu předpis dále říká, že formace, která by byla dvouřadá a otevřená, a to jak v řadách, tak zástupech, je předpokládána pouze pro nasazení lehké pěchoty při pronásledování protivníka, avšak ne pro vytvoření si tlaku vůči řádné sestavě, která by živelně útočila či odporovala. Také bylo výslovně zakázáno používat této formace k bodákovým útokům, či ke kladení odporu nepřátelské kavalérii.¹⁷⁰

Jak vyplývá z výše napsaného, velet takto velkému tělesu nebylo jednoduché. A velící důstojníci museli být vybaveni dostatečně silnými a cvičenými hlasivkami. Důstojníci byli instruováni, aby prováděcí povely jako *Halt* či *March* byly vyslovovány krátce, rychle a nahlas. Následně pak byly buď opakovány zprava doleva po celé linii praporu, či zepředu dozadu v případě kolony, s co největší rychlostí. Důstojníci si museli navyknout dávat povely i těm nejmenším jednotkám co nejvíc nahlas, tvrdě a ostře. Aby je slyšeli nejen ti vojáci, kterým přímo velí, ale také ostatní velitelé, kteří na nich při manévrování záviseli. Rozhodnost ve vykonávání povelů i sebedůvěra vojáků do značné míry závisely na tom, jak schopně ten který důstojník velel a vyslovoval povely. Co by se stalo, kdyby se tak nedělo,

---

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 93.

¹⁶⁹ *Rules and Regulations for the Formations*, s. 95.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 95-96.

předpis konstatuje velmi rigidně: „Důstojník, který nedokáže ukáznit a vycvičit jednotku jemu svěřenou, ji nebude schopen vést proti nepříteli. Ve chvíli nebezpečí nebude chladnokrevný. Díky své neschopnosti nebude moci řídit ostatní. Osud příliš mnoha závisí na jeho vůli a schopnostech dostát své povinnosti. Nestačí jen statečně postupovat vpřed. Je nutný takový stupeň inteligence a znalostí, které k důstojníkovi patří. Ani vojáci nebudou jednat se zápalem a nadšením, když nebudou mít důvěru ve schopnosti toho, jež je vede.“¹⁷¹

Je zřejmé, že v bitvě při rozvíjení celé linie praporů pěchoty atp. mohla nastat situace, kdy povely důstojníků prostě slyšet být nemohly, ať už kvůli střelbě či kakofonii povelů jiných velitelů. Vojáci museli sledovat a poslouchat povely právě toho konkrétního důstojníka, který dotyčným vojákům velel, aby se předcházelo zmatkům a zbytečnému spěchu během akce.¹⁷²

Ve všech případech, kdy povely slyšet nebyly a vedoucí podjednotka provedla změnu dispozice, se zbytek musel přizpůsobit v té chvíli, kdy velící důstojník pochopil, co má být provedeno.

Jistou souvislost se slyšitelností povelů má i použití hudby. Článek 78 předpisu hovoří svým způsobem překvapivě. „Je zakázáno použít hudby či bubny k regulování pochodu, jakožto nekompatibilního prvku s kombinovanými obraty jakéhokoliv většího tělesa a jakožto prvku, který jen málo pomůže malým formacím. Nikdy nevytrvá v nařízeném tempu, nebo, v jiných případech tempo neustále mění, vytváří hluk, ‚rozhazuje‘ stejnost kroku a působí přímo proti tomu, co by měla udržovat. Řádný a jasně daný pochod musí být osvojený zcela samostatně. Vojáci musí být natolik připravení, aby dokázali udržet krok, i když bubny, hudba nebo apod. budou mimo rytmus. Při událostech jako je přehlídka a když jsou vojáci zastaveni, je možné hudbu použít, a pokud to okolnosti nevyklučují, je možné ji občas použít i k oživení pochodující kolony, zejména pokud není kriticky vyžadována stejnost kroku. Avšak při všech pohybech a manévrech, instruování rekrutů, důstojníků praporů nesmí být slyšet.“¹⁷³

Jedním z nejobtížnějších manévřů, které mohl prapor provádět, byl „obyčejný“ pochod v linii. Bylo nutné, aby nejen důstojníci plnili svoji službu naplno. I od obyčejných vojáků bylo vyžadováno maximální nasazení. Prakticky nejtěžším úkolem, který na důstojníky, kteří

---

¹⁷¹ Tamtéž, s. 91.

¹⁷² Tamtéž, s. 91.

¹⁷³ *Rules and Regulations for the Formations*, s. 96-97.

řídili pohyb celé 160 metrů dlouhé formace, čekal, bylo jednak udržení žádaného směru a jednak zachování toho, aby prapor postupoval vůči frontě nepřítele kolmo. Právě k tomuto účelu byla jednoznačně nutná rovnost v ramenou, stejně jako lehký dotyk lokte mezi jednotlivými zástupy. Neméně důležité bylo zachování stále stejné délky kroku, jako jeho rytmu a rychlosti. Právě o délku kroku a jeho rychlost se starali před prapor předsunutí seržanti.¹⁷⁴ Tito seržanti museli být přímo trénováni na tento ne tak úplně jednoduchý úkol.

Snadná nebyla ani pozice velících důstojníků čet. Ti ze svého místa mohli reálně kontrolovat prakticky jen svojí vlastní četou, a to ještě ne celou. Kromě toho to museli být zejména oni, kdo zodpovídal za správnou rychlost a délku kroku. Předpis se snažil zamezit tomu, aby důstojníci, kteří byli v první řadě, měli tendenci opravovat svoji četou. Důvodem byla obava, že by snaha o vyrovnání, kterou by projevovat například jen jeden z důstojníků, mohla rozvrátit celý prapor. Starost o udržení sevřených řad, rychlosti kroku a o stálost délky pak spočívala na čtvrté řadě.¹⁷⁵

Mohlo dojít k rozhození kroku, který se pak stal nestejně rychlým či dlouhým. V celé délce praporu se to projevilo tak, že se linie praporu začala vlnit. Pak měl teoreticky následovat zásah adjutanta, který měl chybujiící divizi s maximálním klidem upozornit na chybu a následně provést opravu. Jednou z velmi častých chyb, které provázely v linii pochodující prapor, byla ta, že křídla praporu měla tendenci se propadat dozadu.¹⁷⁶

Nebylo-li jednoduché velet jednomu praporu samostatně, ještě daleko obtížnější bylo velet praporu kooperujícímu s dalšími v rámci bitevní sestavy. Veškeré pohyby praporu se děly v návaznosti na ostatní. Takže například jen vyrovnání praporů před bitvou do jedné nebo několika linií mohl být a nepochybně také často byl celkem komplikovaný úkol¹⁷⁷, který vyžadoval poměrně sofistikovanou metodiku. Ta spočívala v tom, že velitelé praporu museli mít předem jasně určené body, na které mají postupovat nebo na kterých se mají rozvinovat z kolon¹⁷⁸. Rozvinování pak vyžadovalo, aby velitelé praporu určili zodpovědné osoby, ať už

---

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 271.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 274.

¹⁷⁶ *Rules and Regulations for the Formations*, s. 274-275.

¹⁷⁷ Při 600 mužích seřazených v třířadé sevřené sestavě měl britský prapor na délku 110 metrů, při dvouřadé 165 metrů.

¹⁷⁸ Kolony jakožto taktický prvek budou rozebrány dále.

adjutanta, či seržanty, pomocí kterých byl vyznačen správný směr, do kterého se má linie praporu vyrovnat. A to tím způsobem, že prapor byl zastaven přibližně 50 kroků před místem, kam měl dojít a kde se měl rozvinout. Potom byla vybrána první divize (ať už zleva či zprava – to podle situace), která se vyrovnala, a podle ní se teprve mohly rovnat další. Velmi podobně to fungovalo i v případě změny směřování čela praporu. V případě, že vyvstala potřeba, se linie pomocí těchto bodů mohla dále prodlužovat, avšak vždy muselo k vyrovnání docházet postupně.¹⁷⁹

Dalším prvkem, kterému se po této části, jež vysvětlovala obecné zásady fungování praporu, a kterou považuji za dostatečně vysvětlenou, věnuji, je analýza dvou prvků, které tvoří nedílnou součást pěchotní taktiky této doby. Tímto prvkem jsou kolony. Jakkoli následující část patří do školy praporu, rozhodl jsem se jí věnovat samostatnou podkapitolu, jednak kvůli její historické důležitosti a jednak pro větší přehlednost rozboru předpisu.

3.5 Kolony

Předpis dělí kolony obecně vzato na dva základní typy. Otevřené kolony (*open columns*) a sevřené kolony (*closed columns*). Oba tyto prvky tvoří společně s linií a karé jediné možné formace, v kterých byla pěchota nasazována, střelecký řetěz pak tvoří svým způsobem samostatnou kapitolu a i předpis sám k tomu způsobu nasazení pěchoty přistupuje zvlášť.

Předpis předpokládal, že kolony budou formovány z linie, jež je základní formací praporu. Důvodem pro to byla snaha usnadnit celý manévry a také potřeba opětovného rozvinutí do linie bez zmatek. Otevřené (pochodové) kolony (*column of route*), či manévrové kolony (*column of manoeuvre*) byly formovány podle posloupnosti divizí zprava doleva. Pokud bylo spojeno několik kolon, měly být formovány stejným křídlem vpředu, avšak to, jestli pravým či levým, záleželo na okolnostech. Varianta s kolonami formovanými od prostředka praporů či linií měla být formována jen velmi zřídka, protože neposkytovala takovou škálu možných manévrů, které by na ni mohly navazovat.¹⁸⁰

---

¹⁷⁹ *Rules and Regulations for the Formation*, s. 110-116.

¹⁸⁰ *Rules and Regulations for the Formations*, s. 117.

Důvodem pro formování těchto kolon byla dle předpisu možnost manévrů, rychlé formování linie a změna pozic nejkratším možným způsobem. Pokud jde o zmíněnou diverzitu v pojmenování, je dána určením kolony. V případě, že šlo o běžný přesun a pozornost mužstva a důstojníků nebyla vyžadována maximální, jednalo se o tzv. pochodovou nebo cestovní kolonu. Ale v tom případě, kdy byla vyžadována maximální pozornost a schopnost reagovat s největší přesností a rychlostí, protože se očekával kontakt s nepřítelem, používal se název manévrová kolona. Reálně se obě formace tedy nemusely lišit.¹⁸¹

Kolony měly být tvořeny buď rotami, nebo sub-divizemi. To znamená, že čelo kolony by nemělo přesáhnout šířku osmnácti zástupů. Stejně tak neměla šířka čela klesnout pod 6 zástupů, tím spíše byl-li zformován třída. Kolona neměla nikdy přesáhnout délku praporu rozvinutého v linii. Důvod je nasnadě. Rozestupy mezi divizemi či sub-divizemi byly dány jejich šířkou. Předpisově tedy délka kolony musela být stejná jako délka praporu rozvinutého v linii, ovšem s odečtením délky vedoucí divize.¹⁸² Otevřená kolona, tj. kolona s tzv. plnými rozchody, stejně jako kolony s polovičními či čtvrtinovými, mohla být formována šikmo či kolmo na linii. Pochodové kolony byly formovány levým křídlem v čele, kdykoli by situace napovídala tomu, že bude třeba formovat linii na pravé křídlo.¹⁸³

Vyrovňávání probíhala vždy na stranu, kde byl krajník divize. Doleva, když kolona pochodovala pravým křídlem v čele, a doprava, když pochodovala v čele s levým křídlem.¹⁸⁴

Vzdálenosti mezi řady měly zůstat standardní, avšak pokud se měla ujít delší vzdálenost, bylo možno mužstvu ulehčit tím, že se vzdálenost mezi řady zvětšila na jeden a půl kroku, celková vzdálenost mezi divizemi však musela zůstat beze změny.¹⁸⁵

Každá divize, z níž se kolona skládala, byla vedena svým velitelem. Ten stál v první řadě a na křídle, kde byl krajník. Pokud byla kolona složena z čet nebo rot, byl vedoucím její důstojník. Pochodovala-li kolona tvořena sub-divizemi, vedl čelo opět velící důstojník roty,

---

¹⁸¹ Tamtéž, s. 116-117.

¹⁸² Tamtéž, s. 117.

¹⁸³ *Rules and Regulations for the Formations*, s. 118.

¹⁸⁴ Je to stejný princip jako ve škole roty a čtyř. Vždy se celý útvar řídil tou stranou, kde byl krajník. Z logiky věci pak vyplývá, jelikož je krajník pouze jeden, že pokud kolona pochoduje levým křídlem v čele, musí být krajník v čele, protože kolona pochoduje osmou rotou v čele.

¹⁸⁵ *Rules and Regulations for the Formations*, s. 118-119.

druhou sub-divizi vedl zastupující seržant. V případě, že se jednalo o kolonu formovanou z jednotlivých sekcí, vedl její čelní sekci důstojník velící celé četě, zastupující seržant vedl prostřední sekci,¹⁸⁶ a další důstojník či seržant vedl poslední sekci, které však velel zezadu.¹⁸⁷

Ve všech případech, kdy byla formována otevřená kolona, se divize otáčely „couváním“ vzhledem ke svému krajníkovi. Tím bylo zaručeno, že se kolona po svém vytočení nebude muset znovu vyrovnat. Pokud byla divize příliš velká, tj. měla víc než 18 zástupů, všichni vojáci v ní, kromě krajníka, provedli čelem vzad, udělali obrat a následoval povel *Halt*.¹⁸⁸

Naopak pokud se z kolony formovala linie, dělo se tak vždy směrem dopředu vzhledem ke svým krajníkům. Teprve po dokončení obratu divize se mohl krajník otočit čelem – tím bylo opět zaručeno to, že nebude docházet k chybám v následném vyrovnání. Celkem zajímavým prvkem, který se čety musely naučit, bylo provádění obratu podle středu. To znamená, že polovina čety pochodovala vpřed a druhá vzad. Avšak jednalo se o manévr, který byl zřídka kdy využitelný.¹⁸⁹

Druhou a již zmiňovanou variantou kolony byla sevřená kolona. Ta se mohla formovat buďto z pochodové kolony, nebo z linie. Z pochodové kolony se tak většinou dělo za účelem sevření sestavy, nebo pokud se předpokládalo rozvinutí do linie. Z linie měla být kolona formována rychle, když měl prapor projít nějakým úzkým místem nebo přes most. Dále mohla být využita k provedení útoku v omezeném množství situací, kde to okolnosti umožnily a bylo to vhodné. Další využití bylo v otevřené krajině, kde křídla nebyla kryta a kde se očekával útok kavalérie.¹⁹⁰

---

¹⁸⁶ V případě pochodové kolony se rota rozpočítala na 3 sekce a ne na 4.

¹⁸⁷ *Rules and Regulations for the Formations*, s. 119.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 120.

¹⁸⁹ *Rules and Regulations for the Formations*, s. 120.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 216.

Tato kolona se obecně měla skládat z rot, a to většinou pro potřeby manévru. Avšak byla-li zastavena a předpokládalo se pozdější rozvinutí do linie, měla být šíře čela kolony dvě roty. Hloubka této formace pak tedy byla pět rot.¹⁹¹

Sevřená kolona mohla být dle situace formována na krajní čtyři či roty praporu, jak levou tak i pravou. Stejně tak ale na středové jednotky. Celé toto sevření praporu do kolony mohlo být realizováno jak před, tak za divize.¹⁹²

Samo zformování kolony proběhlo poměrně jednoduchým způsobem, a to tak, že všechny divize praporu, kromě té, na kterou se kolona měla stavět, provedly prosté vpravo či vlevo v bok a rychlým krokem vyrazily vpřed a následně se zařadily na správné místo.¹⁹³ Sevřená kolona bývá občas považována za výrazně ovladatelnější než linie a celkově rychleji reagující. Faktem však zůstává, že předpis konstatuje, že v případě dlouhého přesunu vpřed může dojít k rozložení problému divize a jejích řad.¹⁹⁴

Kromě jiného kolona mohla být požitá ke změně směřování praporu jeho otočením apod. Kolona musela být nutně dobře vyrovnaná a sevřená předtím, než se opět rozvinula do linie. Ostatní faktory, kterými se kolona řídila, převážně odpovídají pochodové koloně.

3.6 Karé

Další a velmi důležitou formací, navíc z kolony částečně vycházející, bylo karé. Používalo se zejména proti jezdecku, protože mohlo pálit na všechny strany, což byla hlavní výhoda právě proti jezdecku. Karé se formovalo následujícím způsobem. Čtvrtá, pátá a šestá praporeční rota zůstaly stát v linii tak, jak byly.¹⁹⁵ Zbytek rot se otočil směrem dovnitř. Tím je myšleno, že provedl vlevo a vpravo v bok. Následně zbylé roty vytvořily dvě vedle sebe stojící kolony. Za šestou rotou, tedy úplně vlevo, stály sedmá, osmá a lehká. Třetí, druhá a

---

¹⁹¹ Tato formace, tedy sevřená praporeční kolona postavená po grand-divizích, velmi připomíná francouzskou sestavu tzv. útočné kolony. Ta byla také formována na šířku dvou čet.

¹⁹² *Rules and Regulations for the Formations*, s. 217.

¹⁹³ S tímto způsobem formování přišla nejdříve pruská armáda v počátku vlády Fridricha II. Do této doby se používalo formování tzv. útočných kolon adhoc pouhým sražením pochodových kolon formovaných z linie, pomocí půlobratu podjednotek praporu.

¹⁹⁴ *Rules and Regulations for the Formations*, s. 220.

¹⁹⁵ *Rules and Regulations for the Formations*, s. 301.

první se zařadily na čtvrtou. Granátníci se zařadili mezi první a lehkou rotu. Ve chvíli, kdy se tyto poslední roty vyrovnaly, osmá a druhá rota provedly čelem vzad. V ten samý okamžik se sedmá, osmá, třetí a druhá rota vytočily pomocí devadesátistupňového obratu ven. V tuto chvíli bylo karé kompletní.¹⁹⁶

Jak čtvercové, tak obdélníkové karé se mohlo pohybovat a to jak přímo, tak diagonálně, tj. rohem napřed. Postup pro tento manévr vypadal následně. Nejdříve musela být určena strana karé, která bude tvořit čelo. Standarty se posunuly za střed čela. Ty rotu, které stály přímo naproti těm čelním, provedly čelem vzad. Obě dvě křídla pak provedla čtvrtobrat po sub-divizích. V praxi to tedy znamenalo, že dvě strany karé pochodovaly seřazeny v linii a druhé dvě strany v otevřených kolonách. Jakmile se karé zastavilo, boční rotu se na povel vrátily do původní pozice. Vyvstala-li nutnost, aby se karé pohybovalo diagonálně, postup se lišil jen mírně. V první řadě musel být stanoven úhel, pod kterým se má karé vzhledem k původní linii pohybovat. Dvě strany karé nedělaly prakticky nic a dvě provedly čelem vzad. Všechny čety se pak po sub-divizích otočily o jednu osminu kruhu. Dvě strany směrem doprava, dvě strany směrem doleva. Navíc paralelně s ostatními. Každá ze stran karé se tímto manévrem dostala do stupňovité formace. Plukovní a praporeční zástavy zůstaly za vedoucím „rohem“ formace. Ve chvíli, kdy toto karé dostalo povel *halt* následovaný povel *front square*, se všechny rotu se vrátily do svého původního stavu. Tento manévr patřil k těm náročnějším na správné a přesné provedení, bez něhož nemohl být korektně proveden. Karé samo o sobě se pak mohlo pohybovat prakticky jakýmkoliv směrem či i měnit směr takovým způsobem, jak velitel uznal za vhodné. Samozřejmě tak snadno, jako bylo karé zformováno z linie, mohlo být opět stejně snadno do linie rozvinuto.¹⁹⁷

3.7 Předpis 1792 a nasazení lehké pěchoty

Rota lehké pěchoty byla součástí řadového praporu. A pokud k němu byla připojena, řídila se dle něj. Avšak byla-li nasazena samostatně, měla své vlastní předpisy, jimiž se řídila. Rozchod mezi zástupy mohl být 6 palců. Byla-li zformována otevřená sestava, rozchod činil 2

---

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 301.

¹⁹⁷ *Rules and Regulations for the Formations*, s. 303-306.

stopy mezi zástupy. Pokud si to situace vynucovala, šlo se šířkou rozchodů bez problémů pohybovat a prakticky libovolně ji zvětšovat, či zmenšovat.¹⁹⁸

Intervaly mezi zástupy se mohly rozšiřovat podle okolností zleva, zprava nebo od středu na obě strany. Vojáci prvního řadu si museli pečlivě hlídat rozestupy na tu stranu, na kterou rozšíření proběhlo. Zadní řada se pouze přizpůsobovala svým vedoucím zástupů.¹⁹⁹

Pokud rota nebyla v rozvolněné sestavě, všechna palba se prováděla samostatně. Každý voják nabíjel a střílel nezávisle, tak rychle, jak jen mohl. Musel si však dávat pozor, aby správně nabíjel a nedocházelo tak ke selhačům. Palba se začínala z křídla nebo od bodu prvního formování. Při palbě v tzv. prodloužené (*extended*) sestavě mělo být dodržováno pravidlo, že v zástupu nikdy nebudou mít oba vojáci vystřeleno. Vojáci v zástupu se při střelbě střídali a to tak, že potom, co voják z prvního řadu vystřelil, zařadil se na místo vojáka z druhého řadu, který mezitím postoupil na místo, kde předtím stál voják z prvního řadu. Tam se připravil ke střelbě a čekal, než jeho kolega nabije, nebo přesněji do doby, než bude vracet nabiják zpátky do předpažbí zbraně. Pak teprve mohl pálit. Celý proces se pak opakoval.²⁰⁰

Podobný systém se užíval, pokud se mělo ustupovat či postupovat. Vždy se tak mělo dít v běžném kroku – tím spíš, když byla dopředu společně s lehkou pěchotou poslána i děla. Zásadní pozornost měla být věnována povelu nebo signálu, kterým se měla zastavit palba.²⁰¹

Všechny pohyby, které lehká rota měla vykonávat, vyjma střelby kombinované s postupem nebo ústupem, se děly rychlým krokem. Přesto však lehké roty nikdy neměly běhat, pokud to však nebylo přímo nařízeno vzhledem k okolnostem. Dále bylo nařízeno, že muži ze stejného zástupu se nikdy, za žádných okolností, nesmí od sebe oddělit.²⁰²

Základem pro úspěšné nasazení lehké pěchoty bylo naprosté předejití eventuálnímu zmatku, který hrozil vzniknout z přílišného spěchu. Stejně tak mělo být zabráněno, aby se mezi sebou pomíchali vojáci ze zástupů.²⁰³

---

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 332.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 332.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 332.

²⁰¹ Tamtéž, s. 332.

²⁰² *Rules and Regulations for the Formations*, s. 332.

²⁰³ Tamtéž, s. 335.

Velící důstojník roty se nacházel napravo a byl kryt seržantem. Druhý důstojník se nacházel nalevo a stejně tak byl kryt seržantem. V prodlouženém odřadu byly posty důstojníků a seržantů vždy vzadu a stejnoměrně rozloženy podle toho, kde byla zrovna potřeba jejich pozornost, aby muži zachovali pořádek. To znamená, aby mířili, stříleli a nabíjeli klidně a správně. Důstojníci dále měli aktivně navádět jejich palbu na správné cíle. Při pochodu po zástupech velící důstojník jednotku vede. Pokud probíhal pochod po divizích, každý důstojník velel jedné. Nadpočetný důstojník, pokud tam takový byl, pak plnil rozkazy velícího důstojníka.²⁰⁴

V případě, že byla rota nebo její odřad vyslán k obsazení určitého místa, bylo na jejím velícím důstojníkovi, aby vybral co nejvýhodnější pozici. Zároveň však musel mít na paměti, že nikdy nesmí svoji rotu či odřad rozptýlit do okolí. V tom případě, kdyby z nějakého důvodu bylo nutné, aby se rota rozdělila na více odřadů, musela vždy zůstat část roty jako rezerva. Důvodem bylo samozřejmě to, aby se zbývající odřady měly kam stáhnout. Pěchota se měla v tomto způsobu nasazení krýt za stromy, zídky, velké kameny nebo za cokoliv, co se k tomuto účelu hodilo. Pokud takto rozmístěná pěchota započala palbu, předpis jasně říká, že muži z jednoho zástupu se budou střídát v palbě takovým způsobem, jako to už bylo popsáno výše. Palba se měla vést z pravé strany překážky, za kterou se schovávali. Po výstřelu měl voják udělat krok dozadu a schovat se na levou stranu, aby nebyl příliš exponován. Tento způsob nasazení pěchoty kromě toho také vyžadoval jistou volnost v tom, jakým způsobem mohli vojáci nést zbraň. Ta se sice obecně měla nosit se sklopeným ústím hlavně a nasazeným bajonetem, avšak při určitých situacích, ve kterých to bylo vhodné, mohla být nesena v ponosu. Kromě toho vojáci lehkých rit nemuseli mít na rozdíl od řadové pěchoty neustále nasazen bajonet, respektive ho mohli sundat pro klidnější a přesnější míření.²⁰⁵

3.8 Způsoby vedení palby a jejich provádění

Palba byla hlavním způsobem boje, který pěchota používala. Vedení palby se přizpůsobovalo podle toho, na jaký typ zbraně byla vedena. Na kavalerii bylo hlavním účelem palby držet ji v dostatečné vzdálenosti a zabraňovat jí v útoku. Jelikož se pohybuje rychle, rezervy musely být vždy udržovány. Pokud se pájilo po pěchotních formacích, palba nesměla

---

²⁰⁴ Tamtéž, s. 335.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 335-336.

vhodná byla pro palbu do boků kolon či jezdeckva. Anebo proto, aby se prapory v linii mohly vzájemně krýt.²¹¹

Palby, které prováděla britská pěchota, můžeme rozdělit podle dvou kritérií. Jednak podle toho, jaká jednotka či podjednotka je vykonávala, a jednak podle toho, jakým směrem se střílelo.

Palba mohla být vedena tzv. „*po praporech*“ (*by Battalions*), „*po křídlech*“ (*by Wings*), po grand-divizích (*by Grand divisions*), případně i po divizích a četách (*by Divisions* a *by Platoon*).

Pokud se vedla palba po praporech, střílel vždy celý prapor naráz. Většinou tak, že první řada zaklekávala a druhé dvě stály.²¹² Avšak pokud například prapor v rámci celé linie ustupoval a střídal se v palbě s jinými prapory, tak bylo doporučeno, aby první řada nezaklekávala a palba byla vedena pouze dvěma řady.²¹³ Kromě toho také existovala varianta palby trojřadu, při níž všechny tři řady stály, ta však nebyla obecně příliš doporučována.²¹⁴ Samotné velení salvy se skládalo ze slov *Ready!*, *Present!*, a *Fire!*. Ta byla vyslovována ve stejném tempu, jako byl běžný krok, tedy 75 za minutu.

Další variantou byla palba po křídlech. Ta mohla být jednak vedena celým křídlem naráz, anebo po rotách křídla. V obou případech každé křídlo vedlo palbu samostatně. Palba se začínala od středu ke konci křídla, případně obráceně. Pokud bylo v křídle pět rot, byly mezi povelům *fire* u jedné roty a *ready* u následující provedeny dvě pauzy. Pokud se křídlo skládalo ze 4 rot, byly provedeny tři pauzy mezi povelům *fire* jedné a *ready* u následující. Tím bylo zaručeno, že bude dostatečný čas na to, aby první rota stihla nabít, než vystřelí poslední. Zároveň to umožňovalo dodržet řádné intervaly v palbě.

Při palbě grand-divizí byly udělány tři pauzy mezi *fire* u jedné a *ready* u následující. Pokud páčila celá křídla praporu, byl postup takový, že se u jednoho velelo *ready* ve chvíli, kdy v druhém křídle dávali vojáci zbraň na rameno.

Pokud se páčilo po zástupech, a to v rámci rot, každá rota vedla palbu samostatně. Střelba postupovala zprava doleva. Ve chvíli, kdy pravý zástup mířil, další se připravil

---

²¹¹ *Rules and Regulations for the Manual and Platoon Exercises*, s. 113.

²¹² Tamtéž, s. 33-35.

²¹³ *Rules and Regulations for the Formations*, s. 425.

²¹⁴ Tamtéž, s. 425.

k palbě. Po první ráně už každý zástup pálil nezávisle, bez čekání na ostatní. V rámci bezpečnosti voják v zadní řadě sledoval kolegu před sebou, aby pálil stejně s ním.²¹⁵

To, co bylo popsáno pro řadovou pěchotu, platilo i pro pěchotu lehkou s tou výjimkou, že měla ještě jeden svůj poněkud specifický postup. Tím byla střelba z dvouřadu, v němž obě řady klečely. Lehká pěchota byla vycvičena k tomu, aby v této pozici dokázala nejen střílet, ale také své zbraně nabíjet.²¹⁶

Posledním, v předpise výslovně neuvedeným způsobem vykonávání paleb, který je ale zmíněn v *Instructions for the Drill, and the Method of Performing the Eighteen Manœuvres*,²¹⁷ je „pouliční palba“ (*street firing*). Tento způsob palby se měl využívat při boji v ulicích, na mostech nebo v jiných úzkých prostorech a všude tam, kde vedle sebe nemohlo být seřazeno více než 20 zástupů. Tento způsob střelby měl být proveden tím způsobem, že prapor, který byl zformovaný v koloně po divizích či sub-divizích, pálil po jednotlivých podjednotkách, které se postupně na čele kolony měnily. A to tím způsobem, že nejdříve vypálila první podjednotka, která se po salvě zařadila na konec praporečné kolony pomocí bočního pochodu. Druhá podjednotka pak postoupila na místo první, vypálila a opět se zařadila na konec kolony. Tímto způsobem se palby prováděly, dokud to situace vyžadovala. Existovala ještě varianta s postupováním či ustupováním.²¹⁸

3.9 Pohyby a manévrování linie

Poslední částí předpisu, kterou zbývá analyzovat, je jeho čtvrtá část. Ta se zabývá pohyby a manévrováním linie, tj. zabývá se velkými celky. Tato část je do velké míry sepsána podobným způsobem jako ostatní části předpisu, avšak vzhledem k tomu, že obsahuje pokyny právě pro celky, jako jsou brigády, divize, případně celky ještě větší, jedná se více či méně o obecné zásady či doporučení. Na druhou stranu, tam kde to má smysl, protože to není závislé na konkrétní situaci, jsou určité prvky rozepsány velmi konkrétně.

---

²¹⁵ *Rules and Regulations for the Manual and Platoon Exercises*, s. 111-112.

²¹⁶ Tamtéž, s. 39.

²¹⁷ RUSSEL, John. *Instructions for the Drill, and the Method of Performing the Eighteen Manœuvres*. London 1803. (dále jen jako RUSSEL. *Instructions for the Drill*)

²¹⁸ Tamtéž, s. 164.

Všechny velké celky, s kterými britská armáda operovala, měly být dle předpisu zformovány do jedné či několika linií. Každá tato linie byla rozdělena na levé a pravé křídlo, které se dále skládalo z jedné nebo více divizí. Tyto divize pak byly složeny z jedné nebo více brigád. A každá brigáda se formovala z jednoho až čtyř praporů. Tímto rozdělením byla dána velitelská struktura. Každá divize, brigáda či prapor měly svého jednoho konkrétního velitele.

Podíváme-li se na konkrétní zásady uspořádání linie, předpis konstatuje následující. Prapory jsou zformovány v linii s rozestupy 12 kroků mezi sebou. Tento interval je vyplněn dvěma kanony, které jsou přiřazeny k praporu.²¹⁹ Mezi brigádami by neměly být rozestupy větší než mezi bataliony – samozřejmě okolnosti si je však mohou vynutit.²²⁰ Kromě toho, prakticky ve všech případech předpis důrazně doporučuje, aby byly formovány zálohy. Případně celá druhá linie, které by byla silná tak, jak by okolnosti dovolily.

Veškeré pohyby, evoluce či manévry jsou založeny na stejných a mechanických principech, podle kterých manévroval a prováděl evoluce prapor. Velící důstojník je musel samozřejmě umně kombinovat, avšak způsob, mechanismus jejich provedení měnit za žádných okolností nesměl. Samozřejmě čím bylo těleso, kterému velel, větší a složitější, tím méně pohybů mohlo provádět a nutně musely být také jednodušší.

Pohyby velkých těles byly prováděny jak v linii, tak v koloně. V linii se prapory vyrovnávaly na ten prapor, který byl nejbližší bodu, na kterém se začínalo s formováním. Pokud byly zformovány v koloně, tak řízení celého tělesa přebíral jeho nejvyšší velitel. Ostatně už z principu je jen málo případů, kdy by se formace měla řídit podle svého středu, ačkoli přímý pochod batalionů v linii se zdá nejlépe říditelný za středem takové formace. Je to vždy křídlo, které vede útok. Prapory se také vyrovnávají podle svého křídla, které je tím prvkem, který sleduje linii postupu. Pokud se linie rozložila na kolony (kolonu), byla to čelní jednotka, respektive vedoucí křídlo, které ostatní pouze následovaly.²²¹

Poměrně zajímavým problémem, pokud manévrovalo několik pluků dohromady, bylo předávání povelů a rozkazů. Pokud se jednalo o jednodušší povely, velitel kolony (či linie) dal povel veliteli vedoucího praporu. Dále mohl samozřejmě velet z čela kolony, kde se také většinou měl nacházet. Další možností bylo předat povely veliteli nejbližšího praporu, který

---

²¹⁹ Toto jsou ty kanony, které měly být občas posílány vpřed s lehkou pěchotou.

²²⁰ *Rules and Regulations for the Formations*, s. 343.

²²¹ Tamtéž, s. 345-346.

tento povel ihned a hlasitě zopakoval. V případě složitějších instrukcí bylo nutné je dříve stručně a jasně vysvětlit velitelům praporů. K tomu sloužili předem určení důstojníci fungující jako spojky²²². Velitelé museli znát své instrukce předtím, než mělo dojít k vykonání povelů. Tento systém byl identický i v případě, kdy se povely dostávaly od šéfů brigád k velitelům praporů. Pokud hlavnímu rozkazu nebylo rozumět či nebyl slyšet, měl se velitel praporu – v případě, že mu byl záměr zřejmý – přizpůsobit tomu, co viděl na své levé či pravé straně. Velitelé čet však jednoznačně museli čekat, dokud nedostali povel velitele praporu.²²³

Vrchní velitel vždy sám velel nahlas prováděcí povely, jako bylo „halt“ či „march“. Velitelé praporu je následně bez čekání na ostatní opakovali. Jakákoliv upozornění či návštějí, která předcházela prováděcím rozkazům, se vydávala tehdy, když linie stála na místě. V případě, že by tomu tak nebylo a povely by byly vydávány za pohybu, hrozilo, že by mohl vypuknout zmatek. Jinými slovy, pokud byla například divize seřazena v koloně a vzhledem k situaci byla poněkud rozvolněná, na povel „halt“ musely prapory zůstat stát tam, kde byly, a rozhodně neměly samy docházet či jinak upravovat rozestupy.²²⁴

Vzhledem k tomu, jakým způsobem byla linie formována a že se skládala z podjednotek, tj. praporů, bylo možné s ní pohybovat prakticky jakkoliv. Dokonce, pokud si to situace vyžadovala, mohlo dojít k převrácení její části nebo k jejímu otočení do libovolného směru. Podobným způsobem, jakým se například měnilo směřování čela batalionu. Teoreticky, když to bylo žádoucí, bylo možné linii „převrátit o 180 stupňů. Tím se sice dostala do poněkud podivného uspořádání, ale funkční v něm byla. V takovém případě jde o to, že ze zadních řad se rázem stanou řady přední a veškeré vyrovnávání se neprovádí nalevo, jak je zvykem, ale napravo, protože z logiky věci není možné, aby se hlavní krajník octnul na druhé straně praporu. Nebo, jednodušeji řečeno, pravá strana se stala levou a levá pravou. Linie tedy funguje pouze zrcadlově otočená. Pokud by její velitel chtěl, aby uspořádání odpovídalo tomu, v jakém byla původně, nestačilo by jen provést protipochody v rámci jednotlivých praporů, ale celá linie by musela provést protipochod, kterým by se tato situace vyřešila. Obdobný problém by pak mohl nastat při formování kolon. Je třeba říct, že

---

²²² Adjutanti přidělení k praporu však vždy zůstávali s praporem a asistovali velícímu důstojníkovi. A pro tento typ služby neměli být používáni.

²²³ *Rules and Regulations for the Formations*, s. 345.

²²⁴ Tamtéž, s. 345.

pěchota a její velitelé byli nepochybně připraveni tyto situace zvládnout, avšak i ze samotného předpisu je poznat, že se jednalo o silně nestandardní a především nepříjemnou věc, u které hrozilo vypuknutí nepořádku a zmatku.²²⁵

Pokud se tedy linie chtěla pouze o něco natočit, provádělo se to pomocí stupňovitých pohybů celých batalionů stejným způsobem, jako kdyby prapory byly roty batalionu. Rozdíl samozřejmě vzhledem k velikosti těchto jednotek spočíval v čase a vzdálenosti, kterou si tato operace vyžadovala.

Zaměříme-li se na obecná doporučení pro nasazení celé linie, které předpis považuje za vhodná, zjistíme následující. Prakticky libovolně velké těleso se musí přibližovat k nepříteli v kolonách, ať už otevřených, nebo sevřených – to záviselo na okolnostech. To, jakým způsobem budou kolony vedle sebe uspořádány, se odvíjelo od zjištění obecných informací a znalostí, které v tu chvíli byly o protivníkově pozici k dispozici. Po jejich upřesnění bylo možné upravit směr či rychlost tak, aby to nejlépe vyhovovalo.²²⁶

Obecně vzato, pokud měl velitel jakéhokoliv většího vojenského tělesa jednat ofenzivně, musel formovat linii 1200 až 1500²²⁷ kroků od postavení nepřítele. Pokud to ovšem terénní podmínky umožňovaly. Předpis jednoznačně zdůrazňuje, že *enfilada*²²⁸ byla tím, před čím musely být kolony chráněny. A tímto prostorem, který měl být zároveň pod palbou vlastního dělostřelectva, propochodovala pěchota za 18 minut. Kolony by sice zvládly přiblížit se k nepříteli za kratší čas, avšak pak by se již musely rozvíjet pod palbou, na což by jednak neměly čas a navíc by měly výrazně větší ztráty.²²⁹

---

²²⁵ *Rules and Regulations for the Formations*, s. 347-348.

²²⁶ Tamtéž, s. 456.

²²⁷ Stejnou vzdálenost, tj. 1500 kroků, ve které by se měly nechat rozvinout kolony, doporučoval i pruský král Fridrich II. Důvod, proč to tak dělat, udával tentýž – zranitelnost kolon artilérií. viz: LUYAAS, Jay (ed.). *Frederick The Great On Art of War*. New York 1999, s. 170.

²²⁸ Jde o to, že kolona, ať už sevřená, či otevřená, představuje díky své délce dobrý cíl pro artilerii, které tudíž nemusí tak přesně nastavovat náměr. Navíc na těchto vzdálenostech už dokázala tehdejší děla poměrně úspěšně zasahovat čela kolon. Proto bylo lepší, když pěchota od této vzdálenosti pochodovala rozvinutá v linii. Bylo lepší, když dělová koule proletěla třemi řadami pěchoty, která byla rozvinutá do linie, než když proletěla patnácti řadami pěchoty v koloně.

²²⁹ *Rules and Regulations for the Formations*, s. 457.

Předpis rozeznává dva způsoby, jakými je nástupní pozice formována. Ta je buď paralelní s linií nepřítele, anebo na ni šikmá. Od tohoto základního zjištění se pak rozvíjí to, jakým způsobem bude útok proveden. Ke zjištění stavu věci měl velitel k dispozici celou škálu klamných pohybů, na základě nichž se rozhodl, kde a čím by měl zaútočit. Tam, kde to terénní podmínky dovozovaly, se snažil udržet řadovou pěchotu co nejvíce skrytou a zároveň ji nenechat bez krytí lehkého jezdeckva, lehké pěchoty či dělostřelectva.²³⁰

Útok na postavení nepřítele, které je paralelní s vlastním, bylo doporučeno provádět buďto linií, anebo útokem linie ve stupňovitém uspořádání. Křídlo, které útočilo, mělo být posílené, druhé se mělo držet zpátky.

Útok ze šikmé pozice se měl odehrát principiálně vůči slabšímu bodu v sestavě nepřítele. Útoky, jež byly vedené středem, předpis obecně považoval za nevhodné - jednak byly náchylnější k enfiládě a za druhé mohly být poměrně snadno potřeny protiútokem vedeným z křídla. Také bylo doporučeno ukázat nepříteli své slabší křídlo, které se pak následně stáhne a útok přijde z druhého, které bude navíc posíleno druhou linií nebo rovnou zálohami.²³¹

V případě ústupu bylo vždy velmi složité, aby proběhl v pořádku. Předpis konstatuje, že jakýkoliv manévr se během postupu provádí výrazně snadněji, než tentýž za ústupu. Bylo tedy naprosto zásadní, aby se jednotky mohly vzájemně kryt.

Z toho pak vyplývá, že stahování z bojiště bylo prováděno pomocí kombinace pochodových kolon a linie, která je kryla. Linie počkala, než jí kolony projdou, pak se zformovala a prošla linií z původních kolon.²³² Další varianta tohoto manévru spočívala v tom, že zadní stráž – linií – se stupňovitě stahovala a její prapory se vzájemně kryly palbou tak, jak navrhoval předpis. Tento postup se opakoval do té doby, dokud to bylo velením považováno za potřebné. Nevýhoda takového postupu spočívala však v tom, že byla do boje nasazována stále ta samá „krycí“ linie, na druhou stranu je třeba konstatovat, že při tomto způsobu stahování hrozily jakékoliv zmatky daleko méně.

3.10 Shrnutí

---

²³⁰ *Rules and Regulations for the Formations*, s. 456.

²³¹ Tamtéž, s. 457.

²³² Tamtéž, s. 457.

Jak je patrné z předchozích kapitol, předpis byl vystavěn na velmi jasných a mechanických zásadách, obdobně jako podobné dokumenty ostatních evropských armád. Jeho velkou výhodou, podobně jako například v případě francouzského pěchotního výcvikového předpisu ze srpna 1791, bylo, že dával možnosti, jak co provádět, ale zároveň v případě větších celků není dogmatický a takřka vždy dovoluje velícím důstojníkům, aby se mohli zařídit takovým způsobem, aby situace pro ně byla co nejvýhodnější.

Základními principy britského předpisu bylo udržování přesných vzdáleností – zejména u vedoucí divize, podle které se ostatní řídily. Patřily mezi ně změna fronty pomocí stupňovitých pohybů, obraty divizí proveditelné z kolony a konečně pochodování pořadovým krokem, ať už rychlým, či běžným. Důležitým prvkem, který je třeba podle mého soudu zdůraznit, jsou sevřené kolony. Jedná se o prvek, který nemá nic moc společného s hlubokou sestavou, ale právě naopak se sestavou tenkou. Slouží především k rychlému rozvinutí do linie.

Předpis byl novelizován v roce 1824 a 1833 a základy, na kterých byl předpis postaven, stále ještě platily i v roce 1845.²³³ Teprve s tímto předpisem získala pěchota Velké Británie dokument, který byl na podobné úrovni jako tehdejší pravděpodobně nejdokonalejší výcvikový předpis, kterým byl *Réglement concernant l'exercice et les manoeuvres de l'infanterie: du 1er aout 1791*.

Francouzský předpis z 1. srpna 1791 byl výsledkem práce válečné rady, která v jeho kompletaci vycházela především ze staršího pěchotního předpisu z roku 1776²³⁴ a z provizorního předpisu z roku 1788²³⁵. Pokud bychom ho měli srovnat s britskými *Rules and Regulations* z roku 1792, již tady je patrný rozdíl. Zatímco francouzský předpis byl výsledkem práce několika lidí, britský předpis vycházel ze zkušeností a znalostí pouze jednoho jediného člověka.

U francouzského předpisu nelze říci, že by se jednalo o pouhou novelizaci reglementů z roku 1776 nebo 1788, která by byla doplněna o několik odstavců či provedeno jen několik

---

²³³ GLOVER, Richard. *Peninsular Preparation: The Reform of The British Army 1795 – 1809*. Cambridge 2008. s. 119 (dále jen GLOVER. *Peninsular Preparation*)

²³⁴ *Ordonnance ... du premier Juin 1776*.

²³⁵ *Ordonnance Provisoire Arrêté Par Le Roi: Concernant l'Exercice & les Manoeuvres de l'Infanterie ; Du 20 mai 1788*. Collignon 1788. (dále jen jako *Ordonnance Provisoire ... Du 20 mai 1788*)

marginálních změn. Byla to především výrazně větší přehlednost a podrobnost textu, která nový předpis odlišovala od starších regulí. Předpis také představoval určitý kompromis mezi zastánci formování armád do hluboké či tenké sestavy.²³⁶ Britský předpis z hlediska použitých manévru a evolucí také nepředstavoval nějaké zásadní novum proti svým předcházejícím regulím.²³⁷ Přesto díky tomu, že byl aplikován prakticky na všechny pěší jednotky, přinesl značnou kvalitativní změnu.

Francouzský předpis je logicky rozdělen na čtyři hlavní části, z nichž tři tvoří jednotlivé „školy“. A to „škola vojáka“, „škola pelotonu“ a „škola praporu“. Poslední část je potom věnována nasazení praporu v rámci linie. V tomto je mu britský předpis velmi podobný. Stejně jako v britském případě tak i u Francouzů každá škola obsahuje jednotlivé „výukové lekce“, které za sebou jdou opět v logickém pořadí.

Francouzský předpis sám o sobě představuje pouze popis či návod pro všechny manévry či evoluce prováděné rotou či celým praporem, ovšem již neříká, kdy, co a jakým způsobem nasazovat. V tom je jistý rozdíl oproti britskému, který v některých případech určité faktory komentuje velmi „subjektivním“ způsobem.²³⁸

Ve francouzském případě v části věnované fungování celé linie nejsou v předpise taktická doporučení, která by mohla velitele nějakým způsobem omezovat. Jde pouze o nařízení, která popisují, jak jednotlivé manévry a evoluce provádět. Jinak vyjádřeno, jedná se pouze o metodické a prováděcí pokyny a nikoli o návod k jejich aplikaci. To znamená, že kombinace jím použitých manévru byla čistě v diki velícího důstojníka.

Na předpisu je při porovnání s jeho anglickým protějškem znát patrně větší zkušenost Francouzů s ediční prací u dokumentů tohoto typu. Britský předpis působí o poznání archaičtěji a místy je snad i poněkud nepřehledný.

---

²³⁶ Viz kapitola 2 této diplomové práce.

²³⁷ Což je v chronologickém pořadí: *New Manual, and Platoon Exercise: with an Explanation*. Dublin 1764. Tento předpis byl vydáván kontinuálně až do roku 1778. Existuje ještě paralelní verze téhož předpisu s názvem: *The Manual Exercise, as ordered by His Majesty in 1764. Together with Plans and Explanations of Method Generally Practised at Review and Filed-Days, 1766*. naposled vydaná v New Yorku roku 1780. V roce 1789 byl vydán přímý předchůdce předpisu *Rules and Regulations 1792* a sice *Rules and Regulations for the Formations, Field-Exercise of the Army in Ireland*. Dublin 1789.

²³⁸ Viz například komentář k použití bubeníků. *Rules and Regulations for the Formations*, s. 96-97.

Francouzský předpis předpokládá formování pěchoty do tří řad.²³⁹ Protože tři řady byly chápány jako vhodnější k střetnému boji²⁴⁰ jak s pěchotou protivníka, tak s jeho kavalérií.²⁴¹ I v tomto jsou si oba předpisy velmi podobné. Faktem však je, že Britové přešli v roce 1808 na formování pěchoty do dvouřadu²⁴², což předpis samozřejmě nijak nezakazoval.

Pokud jde o palby, Francouzi používali tzv. palbu po pelotonech²⁴³, jež je obdobou britské palby po rotách či četách, dále palbu po půlpraporech, která je ekvivalentem britské palby po křídlech, a samozřejmě také palbu po praporech.²⁴⁴ Přímo v předpise je uvedena i palba dvouřadů,²⁴⁵ která v britském dokumentu chybí, respektive je pouze zmíněna jako možná, avšak není přesně popsána. Stejně tak není v britském předpise na rozdíl od francouzského uvedena palba vzad.²⁴⁶

Pokud bychom se měli zabývat obecnými principy manévrování a evolucí, lze konstatovat, že oba předpisy jsou postaveny na podobných principech. Ty dokazují jednak

---

²³⁹ SAMEK, Jakub (překl.). *Réglement concernant l'exercice et les manoeuvres de l'infanterie: du 1er aout 1791.*, s. 3.

²⁴⁰ Francouzi, ač pro ně bylo výrazně běžnější bojovat ve třech řadech, za určitých okolností formovali pěchotu do řadů dvou. Stalo se tak například dva dny před bitvou u Lipska, kdy Napoleon rozkázal, že veškerá pěchota se má formovat do dvou řadů, protože střelba a bajonety třetího řadu jsou považovány za neúčinné. (COLIN, Jean. *La tactique et la Discipline dans les Armées de la Révolution: Correspondance du General Schauenbourg du 4 Avril au 2 Aout, 1793.* Paris 1902, s. XXIII)

²⁴¹ CHAMBRAY. *Mélanges*, s. 318.

²⁴² CHAMBRAY. *Mélanges*, s. 316.

²⁴³ SAMEK, Jakub (překl.). *Réglement concernant l'exercice et les manoeuvres de l'infanterie: du 1er aout 1791.*, s. 113.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 114.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 115.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 115.

ovlivnění Francouzů pruskou školou²⁴⁷ a prací generála von Salderna, v případě Britů je pak zřejmé, že kromě pruského vlivu měl David Dundas k dispozici i francouzský předpis z roku 1776. Oba předpisy byly formulovány prakticky na identických mechanických zásadách, které umožňovaly poměrně snadné ovládání praporů pěchoty. Britský stejně jako francouzský předpis využívá kontakt levého lokte, či formování zprava doleva nebo princip hlavního krajníka.

Je zřejmé, že ani jeden z předpisů neznamenal pro obě válčící strany prakticky žádnou komparativní výhodu s tou výjimkou, že je možné dovozovat, že francouzská pěchota a její důstojníci mohly být, vzhledem k delší tradici těchto předpisů (tj. od roku 1776), v určitých případech poněkud agilnější a rychlejší. Důvodem bylo, že Francie měla delší tradici předpisů vystavených na výše zmíněných zásadách.

---

²⁴⁷ Francouzsky pěchotní předpis z roku *Orodonnance du Roi, pour Régler l'Exercice de ses troupes d'Infanterie; Du premier Juin 1776* byl první předpis zavedený ve Francii, který přímo přejímal určité prvky z pruské praxe, zejména tzv. útočnou kolonu stejně jako způsob formování kolon obecně.

4 Výzbroj

4.1 Brown Bess

Hlavní zbraní britského pěšáka sloužícího v letech 1775 až 1815 byla křesadlová puška,²⁴⁸ familiárně přezdívaná „Brown Bess“²⁴⁹. Jednalo se o mušketu s hladkým vývrtem hlavně ráže 0.75 palce [19,05 mm]. Zbraň od svého zavedení počátkem 18. století neprodělala žádné zásadní technické změny. Stále se jednalo o robustně vyrobenou poněkud těžší²⁵⁰ mušketu, jejíž hmotnost se pohybovala kolem 10 až 11 liber [4.5 – 5kg]. Ke všem vzorům pušek určeným pro pěchotu náležel tulejový bajonet s čepelí triangulárního průřezu. Výraznější změnou se stalo jen zavedení ocelového nabijáku kolem poloviny 18. století²⁵¹ a k tomu se vztahující použití nových průchodek, které drží nabiják pod předpažbím. Ty musely mít menší průměr, než v tom případě, kdy se používaly nabijáky ze dřeva.²⁵²

Obecně vzato jsou rozlišovány dva základní typy, které spadají do našeho období. Od zavedení vzoru 1703 do roku 1768 byly všechny gardové a řadové pěší pluky vybaveny mušketou, která měla délku hlavně 46 palců [116cm]. Ta se nazývala „*Long Land Musket*“. V polovině sedmdesátých let 18. století byl již zaveden nový model, a sice tzv. „*Short Land Musket*“²⁵³, ten měl délku hlavně 42 palců [106cm]. Tyto pušky obdržely všechny pěší

---

²⁴⁸ Puška i mušketa jsou zde brány jako synonyma ze stylistických důvodů.

²⁴⁹ Název „Brown Bess“, jehož geneze je celkem nejistá, se v tištěných dokumentech objevil nejdříve roku 1785. DARLING, Anthony, D. *Red Coat and Brown Bess*, Alexandria Bay, Bloomfield, 1971, s. 15.

²⁵⁰ Kupříkladu hmotnost francouzských vojenských pušek, které spadají do mnou sledovaného období, se pohybovala kolem 8 až 9 liber. Francouzské muškety měly také o něco menší ráži než jejich britské protějšky, a to 0.69 palce, respektive 17.48mm (byť samozřejmě existovaly výrobní tolerance). Pokud jde o modely, které spadají do zkoumaného období, tak se jednalo primárně o vzory 1754, 1763 (ten jediný byl těžší, tj. kolem 9 liber), 1766 (odlehčená verze předchozího), 1774, 1777 a konečně nejrozšířenější An IX.

²⁵¹ Ocelový nabiják se začal ve velkém používat od roku 1748. (BAILLEY. *Small Arms*, s. 11)

²⁵² Další změny od roku 1730 do roku 1768 byly: Přidání mosazné čepičky na konec předpažbí, vnější západka ořechu (používán jen krátkodobě), prodloužení přední tulejky pro nabiják, rovnější zámková deska a konečně masivnější lučik.

²⁵³ Model „short Land Musket“ byl zaváděn od roku 1768. (GALE, Ryan, R. „*A Soldier-Like Way*“ : *The Material Colture of the British Infantry 1751-1768*. Elk River, s. 5.)

pluky²⁵⁴, kromě gardových, které si nechaly delší zbraně až do devadesátých let 18. Století. Výjimku z pravidla tvořila gardová brigáda sloužící v Severní Americe, která na kratší vzor přešla roku 1780.²⁵⁵ Od roku 1769 se u britských řadových pluků mohlo vystřídat celkem 7 různých vzorů muškety modelu „*Short Land*“ a to až do roku 1795.²⁵⁶

Následujícím vzorem, který je zařazen k variantě „*Short land*“, je „*India Pattern*“. Je to zjednodušená a o něco zkrácená varianta předchozího modelu. Hlaveň měla dlouhou 39 palců. Prvním vzorem těchto pušek byl model 1795, následován vzorem 1810. Mezi těmito dvěma variantami existovala od roku 1804 mušketa pro lehkou pěchotu tzv. „*New Land Pattern Light Infantry*“. Zbraň měla o něco menší zámkovou desku než předchozí modely a hlaveň byla ošetřena hnědění.²⁵⁷ Všechny tyto zbraně, tj. jak „*India Pattern*“, tak „*New Land Pattern Light Infantry*“, měly velmi zjednodušenou a ne tolik zalomenou pažbu, což kromě zjednodušení výroby přinášelo i úsporu dřeva, protože přířezy mohly být nižší.

Pažby všech zde popsaných mušket byly tradičně vyráběny z ořešáku.²⁵⁸ Hlaveň, opět tradičně pro Brity, byla v předpažbí uchycena pomocí kovových kolíčků (což ale nebylo při rozborce příliš praktické, navíc časem docházelo k vyviklávání – a to i při střelbě) a šroubem do pažby na háku dnového šroubu.²⁵⁹

Pokud jde o princip střelby; nebyl stejně jako v případě jiných křesadlových zbraní nijak obtížný. Ve chvíli, kdy byla puška nabita, tzn. na ocílkou uzavřené pánvičce bylo vhodné množství střelného prachu, v hlavni se taktéž nacházela dávka prachu společně se střelou, výstřelu nic nebránilo. Po natažení kohoutu do druhé polohy se jen stiskla spoušť. Následoval celkem rychlý sled událostí. Bicí pružina spustila kohout, v kterém byl uchycen

---

²⁵⁴ „*Short Land Musket*“ se od roku 1744 vyráběly jako dragounské, přičemž jejich vzory byly 1744, 1744/49, 1757. Další model, tj. 1769 (podle některých historiků 1768), již byl určen pro řadovou pěchotu. (BAILLEY, De Witt. *Pattern Dates for British Ordnance small Arms 1718-1786*. Gettysburg 1997, s. 57)

²⁵⁵ BAILLEY. *Small Arms*, s. 14.

²⁵⁶ Konkrétně se jednalo o vzory: 1769/75, 1777, 1778 HP (Hirst & Pratt), 1779, 1779-S, 1779-HP a konečně poněkud zvláštní vzor „*Trade Pattern*“, který byl sestavován z dílů – jak z mušket „*Short Land*“ tak „*India*“. BAILLEY. *Small Arms*, s. 42-50.

²⁵⁷ Stejná povrchová úprava byla používána na některých vzorech mušket určených pro námořní pěchotu.

²⁵⁸ BAILLEY. *Small Arms*, s. xx.

²⁵⁹ K pažbení podrobněji viz BAILLEY. *Small Arms*, s. 49 – 54.

křesací kámen, ten, měl-li správnou velikost, křisl o ocílku zhruba ve dvou třetinách její délky²⁶⁰, čímž jí současně odklopil. Vzniklé jiskry, což jsou kousky rozžhaveného kovu z ocílky, dopadly na prach na pánvičce a ten se vznítíl. Oheň prošlehl zátravkou do hlavně, kde došlo k iniciaci prachové navážky pod střelou. Došlo k výstřelu. Střela²⁶¹ byla, máme-li věřit dobovým testům, vymetena z hlavně rychlostí 426m/s²⁶². Energie střely pak byla 2581J.²⁶³

Ani samotné nabíjení nebylo principiálně nic složitého, avšak pokud mělo být rychlé, muselo být prováděno technicky správně. Při nacvičování nabíjení se používalo celkem osm povelů, které se skládaly z celkem 18 různých dob, jež vyžadovaly provedení více než dvaceti různých pohybů.²⁶⁴ Je třeba zdůraznit, že žádný z pohybů nebyl samoúčelný, a celkově působí i jednotlivé fázování nabíjení velmi přirozeně a účelně. Navíc bylo toto rozfázování nutné, aby se vojáci naučili správně jednotlivé pohyby a aby při ostré akci bylo množství zmatků omezeno na naprosté minimum. Je třeba zdůraznit, že právě proto, aby nabíjení bylo rychlé a plynulé a tudíž technicky správné, bylo zapotřebí drilu.

V praxi se pak nabíjení používalo tzv. volné (to znamená bez velení jednotlivých povelů či dob) a tedy i o mnoho rychlejší. Pro lepší představu zde cituji dvě zprávy z experimentů, které byly provedeny v Británii v roce 1802, jejichž výsledky byly zveřejněny v publikaci *A Series of military Experiments of Attack and Defence, made in Hyde-Park, in 1802, under Sanction of his Royal Highness The Commander in Chief, with Infantry, Cavalry,*

---

²⁶⁰ CALVERT, Harry. *Memorandum respecting the Fixing of a Flint*, in: *General Regulations and Orders for the Army*. London 1811, s. 313

²⁶¹ Jednalo se o standardní jednouncovou střelu.

²⁶² Ed. BREWSTER, David, *Edinburgh Encyklopaedia: the First american edition, corrected and improved by the addition of numerous articles relative to the Institutions of the American Continent, its Geography, Biography, civil and national History, and to various Discoveries in Science and the Arts*, vol. X., Philadelphia 1832, s. 182.

²⁶³ Pro srovnání; ústřové rychlosti opakovacích pušek z první a druhé světové války dosahovaly hodnot mezi 700-800m/s, ústřová energie byla kolem 3000-4000J. (SMITH, Joseph, E. ,SMITH, W., H., B. *The Book of Rifles*, Harrisburg, 1965.)

²⁶⁴ *Rules and Regulations for the Manual and Platoon Exercises*, s. 30-32.

*and Artillery; and In the Island of Jersey, in 1805, by permission of Lieutenant-General Andrew Gordon.*²⁶⁵

První z citovaných experimentů měl zjistit, jak rychle je schopen voják nabít a vystřelit všech 36 patron v patronašce. „(...) Byl vybrán voják, 'fugelman'²⁶⁶ pluku, který slouží již mnoho let. Terč byl ve vzdálenosti 121 kroků. První výstřel byl proveden na povel. Dále se pak voják snažil nabíjet a střílet co nejrychleji to bude možné. První tři rány byly vypáleny za jednu minutu. Dalších 15 ran za pět a půl minuty. Celých 18 ran tedy za šest a půl minuty. Po odečtení času, který byl potřeba na obrácení dřevěného boxu v patronašce, což voják nemůže provést bez cizí pomoci, všech 36 ran bylo vypáleno za 13 minut.

Po 20 výstřelech se zbraň tak rozpálila, že se dala držet jen za řemen. 15 střel trefilo cíl, zbytek ostatních pak dopadl velmi blízko něj. Po každém výstřelu byla zbraň řádně nabita, patrona správně sražena na dno hlavně dvěma svižnými údery nabíjáků. Adjutant Shea kontroloval stopky.²⁶⁷

Druhý experiment se opět týkal rychlosti palby a také měl odpovědět na otázku, jak moc se bude lišit rychlost palby vojáků v závislosti na jejich ústroji. „Byli vybráni dva muži z lehké komanie druhého praporu 18. pěšího pluku, za něž se zaručil podplukovník O'Doherty. Byli kompletně vybaveni a s nasazenými bajonety, jeden ve výcvikové ústroji, druhý v plné polní. Vojáci stáli kousek od sebe a terče byly ve vzdálenosti 100 kroků. Vojáci byli také upozorněni, aby se snažili terče zasahovat, avšak aby míření nevěnovali zbytečně velký čas, protože absolutní přesnost zde není důležitá a podstatné je střílet a nabíjet co nejrychleji, a také aby správně dorazili patrony na dno hlavně.

První výstřel byl na povel, který vydal kapitán Bird, jež byl velitelem lehké komanie pluku, potom již se již páliło volně.

Prvních 18 ran bylo vypáleno v pěti minutách. Z jakéhosi omylu se stalo, že ani jeden z vojáků neměl v patronašce víc než 18 patron. Další byly přineseny a zbraně měly tedy čas vychladnout. Muniti střelcům podávali dva seržanti, kteří jim patrony dali do kapes, případně

---

²⁶⁵ RUSSEL, John. *A Series of military Experiments of Attack and Defence, made in Hyde-Park, in 1802, under Sanction of his Royal Highness The Commander in Chief, with Infantry, Cavalry, and Artillery; and In the Island of Jersey, in 1805, by permission of Lieutenant-General Andrew Gordon.* London 1806. (dále jen Russel, *A Series of military Experiments*).

²⁶⁶ Jedná se o vojáka, který předcvičoval při pořadových cvičeních.

²⁶⁷ RUSSEL. *A Series of military Experiments*, s. 16-17

jim je podávali přímo do ruky, což střelcům umožňovalo pálit skoro o čtvrtinu rychleji než předtím. Z toho důvodu nejsou žádné přesné výpočty celkového času. Po 37. ráně byly hlavně mušket již tak horké, že se na nich nedala udržet ruka, jeden z mužů tedy držel zbraň při nabíjení za řemen. Druhý, protože během střelby se mu řemen uvolnil, byl nucen zbraň držet pouze za násilí na předpažbí (...).

Voják v plné polní vypálil celkem 35 krát, zatímco muž ve výcvikové ústroji celkem 37 krát.

Velké množství střel trefilo terč, ostatní střely, dopadly velmi blízko. Poručík Phillips kontroloval stopky.²⁶⁸ Jak vidno, nebyl příliš velký rozdíl mezi plně vystrojeným vojákem a vojákem vystrojeným jen lehce.

Podobný experiment byl proveden i v Prusku. Cíl, na který se páliło, bylo plátno 1,8m vysoké a 30metru široké a mělo představovat jednu kompanii. Ze 136 metrů vybraný střelec nezasáhl nic. Ze vzdálenosti 68 metrů bylo procento zásahů kolem 50%. V praxi to tedy znamenalo, že protivník se mohl k jednotce přiblížit až na 100 yardů bez nějakých zásadních ztrát.²⁶⁹ Prusové se po sedmileté válce rozhodli a až do roku 1806 aplikovali extrémní důraz na rychlost palby, respektive objem palby před její přesností.²⁷⁰ Byl to jeden z faktorů, který přispěl k žalostným výsledkům pruské armády v bitvách u Jeny a Auerstadtu. Schanrhorst to shrnul jednoduše. „Před válkou jsme se domnívali, že voják musí nabíjet rychle i střílet rychle a bez míření. Bylo to zjevně špatné rozhodnutí.“²⁷¹ Obšírněji se vyjádřil i jiný pozorovatel, jímž byl Jacques-Antoine-Hippolyte hrabě de Guibert. Ten ve svém spisu *Observations on The Military Establishment and Discipline of his Majesty the King of Prussia* o pruském

---

²⁶⁸ RUSSEL. *A Series of military Experiments*, s. 17-18.

²⁶⁹ CUSICK, Ray. *Wellington's Rifles: The Origins, Development and Battles of the Rifle Regiments in the Peninsular War and at Waterloo*. Barnsley, 2013, s. 6. (dále jen jako CUSICK.. *Wellington's Rifles*)

²⁷⁰ Genezi taktické doktríny používanou Fridrichem II. lze ve zkratce vyjádřit následovně. Od roku 1740 do bitvy u Chotusic roku 1742 jednoznačně převládal důraz na boj palbou. Po zkušenostech zejména z bitvy u Chotusic Fridrich dospěl k závěru, že je efektivnější co nejdříve přejít do útoku na bodáky a nepřítele vyhnat z jeho postavení. Tato představa mu vydržela až do roku 1758, kdy po porážce u Kolína již přiznal, že prakticky není možné poslat vojáky do útoku bez získání palebné převahy. A konečně ve „Vojenské závěti“ z roku 1768 jasně napsal: „Bitvy jsou vyhrávány převahou v palbě.“ COLIN. *Transformations of War*, s. 17.

²⁷¹ CUSICK. *Wellington's Rifles*, s. 6.

způsobu palby píše toto: „Puška, kterou je pěchota vybavena je těžká a poněkud krátká. K pušce patří velmi dlouhý bajonet, který společně s nově zavedeným nabíjíkem činí pušku neohrabanou a velmi špatně vyváženou, a to tak, že směrem k ústí hlavně je výrazně těžší. To musí mít beze vší pochybnosti značný negativní vliv na palbu pruské pěchoty, která pak bude méně účinná, zejména když má vypěstovaný zlovyk mířit příliš dolů. Pokud připočteme toto a to, že prušti vojáci, nejsou s to, vzhledem k rychlosti palby správně nabít, musíme nabýt přesvědčení, že nadělají pouze spoustu hluku spíše než nějaký výsledek. Viděl jsem celé prapory (včetně gardových, které jsou nejlépe ze všech vycvičeny), které pálily na roty vojáků namalovaných na prknech z malé vzdálenosti. Přesto byly zasaženy pouze nohy a většina střel končila v zemi před terčí. Důstojníci [prušti – pozn. P. P.] tvrdí, že tyto nové nabíjáky mají pouze jedinou výhodu, a sice, že vojáci mohou nabít o něco málo rychleji, ale je s nimi spojena spousta problémů. Důstojníci se dále obávají, že vynález, který stál krále mezi třemi a čtyřmi sty tisíci korun, mu může prohrát první bitvu, do které se pustí. Nikdo z důstojníků však nemá odvalu říct o svých obavách přímo vladaři, protože to byl jeho vlastní nápad.“²⁷²

Jakkoli byly tyto palné zbraně zejména z dnešního pohledu nedokonalé, je třeba vzít v úvahu, že nic lepšího a vhodnějšího pro masové nasazení prakticky neexistovalo.

4.2 Munice

Nejčastější britská munice, která se ve sledované době používala, byla olověná sférická střela. Její rozměry se však trochu změnily. V době americké války za nezávislost byl průměr střely 0.710 palce.²⁷³ Později byla střela ještě menší, a to 0.693 palce. Nebyl to však jediný oficiálně používaný typ střel. Ještě se používaly hrubé broky (vždy tak, aby jejich hmotnost v patroně dosahovala hmotností jednotné střely) a potom kombinace jednotné střely a hrubých broků tzv. *buck-and-ball*. Střela byla zabalena v papírové patroně, která, když se rozmotala, měla tvar pravoúhlého lichoběžníku o rozměrech 9,5x13,5x18cm. Kromě střely byl v polopatroně ještě střelný prach. Množství prachu, které mělo hmotnost od 165 do

---

²⁷² GUIBERT, Jacques-Antoine-Hippolyte de. *Observations on The Military Establishment and Discipline of his Majesty the King of Prussia*. London 1780, s. 72-73.

²⁷³ 18mm.

218grainů – tj. 10,6 až 14,1g, které se v ní nacházelo, sloužilo jednak jako výmetná náplň pro střelu, jednak k podsypání pánvičky²⁷⁴.

Sférické střely, broky či tak zvané „buck-and-bally“ však nebyly jedinými používanými střelami. V americké válce za nezávislost (a nejen tam) existovaly ještě různé varianty úprav střel, které měly zvýšit ranivost. Známý jsou případy různě naříznutých střel, střel spojených drátkem nebo dokonce projektilů, do kterých byl vpraven hřebík – takto upravená střela byla nalezena během archeologických vykopávek ve vojenském táboře v Inwoodu ve státu New York. Další možností, jak zvýšit účinnost, bylo rozsekání původně jednotné střely na několik – většinou hranatých – kousků. Tento případ je zaznamenán z roku 1777, kdy britský vojenský soud vedl vyšetřování jistého vojína Edwardse, který postřelil dva „hesenské“ vojáky, kteří mu chtěli vyrabovat jeho post. Jednou ranou trefil oba „Hesence“ a způsobil jim ne méně než 12 různých zranění.²⁷⁵

Jakkoli je možné dohledávat podobné případy, je třeba zdůraznit, že naprostá většina munice do pěchotních zbraní odpovídala předpisům.

---

²⁷⁴ BAILLEY. *Small Arms*, s. 245-254.

²⁷⁵ TULLY Mark R. *The Packet: Being Collestion of Patterns, Articles and Essays Pertraining to the American Revolution*. Baraboo 2007, s. 28-29.

5. Britská pěchota v boji v letech 1793-1815 a aplikace Dundasova předpisu

Když v roce 1793 vstoupila Velká Británie do války s Francií, její pozemní armáda na tom nebyla dobře a musela ujít ještě velmi dlouhou cestou, než se z ní stala efektivní ozbrojená složka. Sice byl v roce 1792 zaveden zřejmě její nejdůležitější dokument, to znamená výcvikový řád pro pěchotu, který byl vydán a hlavně prosazován „autoritou krále“, avšak jeho aplikace se neprojevila hned. Britové si během kampaní v Nizozemí v letech 1793 až 1794 a 1799 nevedli dobře. Potkali se s novým způsobem vedení války, navíc armáda procházela v této době obdobím reformy a jistou formou regenerace. Reformovalo se prakticky všechno – od výcvikových řádů po systém výplat pro důstojníky a výdej válečného materiálu. Zlom přišel až s bitvou u Alexandrie. Tam se britské armádě vrátila sebedůvěra a tzv. léta obnovy skončila.²⁷⁶

Reformy byla nutně potřeba. Generál Bunbury se o stavu britské armády v prvních letech války s Francií vyjádřil takto: „Naše armáda byla laxní v kázni, naprosto bez systému a početně slabá. Každý plukovník si řídil svůj pluk podle svých představ, nebo vůbec zanedbával všechno. Nebyla zde žádná jednotnost v drilu nebo manévrování²⁷⁷. Profesní hrdost byla vzácná, odborné znalosti stejně tak. Nikdy nebylo žádné království méně připraveno na tak tvrdý a vyčerpávající konflikt.“²⁷⁸

Viděno v širší perspektivě Británie se dostala do války v ten nejméně vhodný okamžik. To znamená ve chvíli, kdy její ozbrojené složky procházely reformou, a navíc se střetla s nepřítelem, jehož válečné umění bylo jiné a po jistou dobu pravděpodobně lepší.

Otázka zní, v čem byly francouzské armády lepší? Nebo přesněji proč byli lepší? Domnívám se, že to bylo dáno v zásadě dvěma propojenými faktory. První se týká toho, že ve Francii opět probíhala debata o taktice. Předmětem této debaty se stal starý problém jak správně formovat bitevní sestavu a jestli je lepší hluboká sestava (*ordre profond*) s masivním

---

²⁷⁶ MALLINSON, Allan. *The Making of the British Army*. London 2011, s.177-191.

²⁷⁷ Je otázka, jestli to bylo způsobeno pomalým zaváděním předpisu do praxe, anebo pamětí generála Bunburyho. Generál ve svých pamětech totiž tvrdí, že se podle nového předpisu válčilo až kolem roku 1799. Osobně jsem však přesvědčen, že se spíše jedná o mezeru v paměti.

²⁷⁸ BUNBURY. *Narratives* s. VII.

použitím kolon či sestava tenká (*ordre mince*) s velkým využitím palebné síly. Výsledkem těchto „nekonečných“ debat byl předpis *Réglement concernant l'exercice et les manoeuvres de l'infanterie: du 1er aout 1791*²⁷⁹. Tento předpis, ač byl defacto zpracováván zastánci hluboké sestavy v plné míře, následoval doporučení, která vytvořil hrabě de Guibert²⁸⁰ ve své *Essai général de Tactique*.²⁸¹ V praxi to znamenalo, že byla přijata takzvaná kombinovaná sestava. Tento typ sestavy tím, že kombinoval prapory jak v kolonách, tak v linii, měl ideálně splňovat požadavky na boj palbou i na boj v sevřených kolonách.

Tato kombinovaná sestava pak do jisté míry stála za vítězstvími Francouzů od revolučních válek až do roku 1809, pak se cosi změnilo. A právě na Pyrenejském poloostrově v letech 1808-1814 byla tato změna nejmarkantnější. Francouzský předpis z 1. srpna 1791 byl členěn v podstatě podobně jako jeho o něco mladší britský protějšek. S tou výjimkou, že jako první je řazena kapitola popisující formaci pluku v bitevní sestavě.²⁸²

Druhá kapitola²⁸³ je tvořena školou vojáka. Ta se stejně jako v britském případě zabývá výcvikem rekrutů a tvoří základ pro výcvik rot a praporů i pluků. Jistou změnou oproti britské praxi je to, že v rámci školy vojáka je uvedeno i ovládání zbraní²⁸⁴ – to v případě Britů stálo v samostatném předpise pro poddůstojníky.²⁸⁵

---

²⁷⁹ Český překlad *Réglement concernant l'exercice et les manoeuvres de l'infanterie: du 1er aout 1791* vytvořil Jakub Samek. Tento překlad byl publikován na stránkách www.austerlitz.org, avšak v současné době je odkaz na tento jinak vynikající překlad předpisu nefunkční.

²⁸⁰ Jacques Antoine Hippolyte hrabě de Guibert (1743-1790) byl předním francouzským vojenským teoretikem a myslitelem, autorem vlivného spisu *Essai General de Tactique* a také duchovním otec francouzského pěchotního předpisu *Orodonnance du Roi, pour Régler l'Exercice de ses troupes d'Infanterie; Du premier Juin 1776*.

²⁸¹ GUIBERT, Jacques-Antoine-Hippolyte de. *Essai Général de Tactique*. Liege 1773. (dále jen jako GUIBERT, *Essai Général de Tactique*)

²⁸² SAMEK, Jakub (překl.). *Réglement concernant l'exercice et les manoeuvres de l'infanterie: du 1er aout 1791*, s. 1-10.

²⁸³ Tamtéž, s. 11 – 54.

²⁸⁴ Tamtéž, s. 21-50.

²⁸⁵ Viz již citovaný *Rules and Regulations for the Manual and Platoon Exercises, Formations, Field-exercise and Movements of His Majesty's For the use of the Non-commisioned Officers of the British Army*. London 1807.

Následuje škola pelotonu, tj. roty, a po ní škola praporu. Opět je britský předpis velmi podobný tomuto francouzskému. Jistá výjimka je tvořenou evolucemi linií, které na rozdíl od Dundasova předpisu neobsahují různá doporučení řešení taktických situací na bojišti, ale předpis se spokojuje s toliko obecnými zásadami pro manévrování a evoluce linie – v jistém smyslu tak dává velitelům poněkud větší volnost v rozhodování.

Otázka však zní, jakým způsobem byly tyto předpisy – oba navíc více nebo méně reflektující práci generála von Saldern „*Elemens de la Tactique de l'Infanterie*” – naplňovány v praxi? V případě francouzské pěchoty je velmi zajímavým příspěvkem anonymně vydaný text s názvem *Observations on the Formation and constitution of the French Army founded on an actual Survey of the Campaigns in Germany*. Autorem, jak je uvedeno na titulním listu, má být britský důstojník, očitý svědek pruské porážky v roce 1806. „Ti, kteří se snaží na přehlídce nebo v předpisech nalézt příčiny francouzských úspěchů, je nikdy nenajdou. Výcvik a prováděné evoluce jsou stejné jako před revolucí, a velmi podobné těm jaké vidíme u jiných evropských národů. Francouzský voják je výrazně méně drilován než kterýkoliv jiný. Pluk takových vojáků působí na pohled výrazně hůře než německý či anglický. Francouzská linie nenabízí takovou pevnost zbraní a mužů, na kterou jsme zvyklí u jiných vojáků. Manévry a evoluce nejsou prováděny přesně. Tyto chyby jsou však víc než dostatečně vyváženy rychlostí pohybů. Bez lpění na navlas přesné uniformitě, je možné toto považovat za dostatečné k vytvoření takového souladu, jaký je nezbytný pro bitevní pole.“²⁸⁶

Dalším důležitým faktorem, který autor zmiňuje, je použití lehké pěchoty a vyjadřuje se i k přesnosti palby. „Někteří jsou přesvědčeni, že francouzští vojáci umějí mířit lépe, než vojáci jiných národů, a že jejich vítězství jsou způsobena dobře vedenou střelbou. Nic není více vzdáleno pravdě. Francouzský voják dělá pravděpodobně velmi málo proto, aby se stal expertem v nabíjení, v čistě mechanické schopnosti, která se u jiných vojáků nabývá drilem. Asi nikdy nestřílel na terč, a proto nemůže být dobrý střelec. Francouzi, a to je pravda, vědí jak nejlépe využívat své polní myslivce a lehkou pěchotu. Pokud je zde dosaženo nějaké rozhodujícího efektu, je to dáno spíše uměním jejich generálů než schopnostmi jejich vojáků střílet přesně. Rakušané a Prusové mají také své ostrostřelce, nejspíš lepší než jsou ti

---

²⁸⁶ BRITISH OFFICER, *Observations on the Formation and constitution of the French Army founded on an actual Survey of the Campaigns in Germany*. London 1810, s. 22-23. (dále jen jako BRITISH OFFICER. *Observations*)

francouzští, avšak Francouzi je ve všech případech daleko více využívají než jakýkoliv národ v Evropě.²⁸⁷

Autor dále píše: „Někteří francouzští autoři vytvořili tlak na to, že jejich národní taktika by se měla zakládat na použití bajonetu. Mnoho se musí říci pro a proti závislosti na této zbraní. Avšak již na první pohled, se zdá, že palné zbraně, jsou-li správně nasazené, musí mít vždy převahu nad jakýmkoliv jiným způsobem boje, jelikož způsobují ztráty, předtím než jiné způsoby mohou být nasazeny v akci. Tam kde stejně statečné a zkušené armády budou bojovat tak, že jedna bude používat střelby zatím co druhá bajonetů či šavlí. Ta první s pravděpodobností hraničící s jistotou, dosáhne vítězství. Její zbraně jsou použitelné na boj z dálky zatím zbraně druhých jen na boj zblízka. Tak, jako při prvním pruském útoku v bitvě u Prahy. Prusové byli odraženi, protože postupovali bez palby.²⁸⁸ Nikdo by si nedovolil hledat chybu v rozkazech pruského krále, kdyby sám král neuznal, že tento experiment nevyšel. Po celou sedmiletou válku to nikdo podruhé již nezopakoval. Na druhou stranu Prusové v bitvě u Chotusic zlikvidovali řady Uhrů, kteří potom co vypálili ze svých zbraní, zaútočili šavlemi. Pokud by střetný boj dvou jednotek pěchoty byl kompatibilní s moderním systémem vojenství, bajonet by byl stěží vybrán jako nástroj destrukce. Způsob jakým je uchycen na mušketě a rozměry samotné muškety dohromady dávají celkem neohrabanou zbraň. Avšak skutečný důvod, během kteréhož je bodákový útok působivý, je odhodlání jasně dané najevo těmi, kdo takový útok podniknout. Všeobecně se tak děje, když je útočící strana odražena palbou, nebo když nepřítel nemá dostatek odvahy, aby útok vydržel. Ale při předpokladu stejných zkušeností, počtů a odvahy na obou stranách, zůstane výhoda vždy tam, kde použijí muškety ke svému skutečnému a původnímu účelu. Je to jen, přijetí ideje krajního násilí, které staví použití bajonetu tak vysoko.“²⁸⁹

---

²⁸⁷ Tamtéž, s. 23-24.

²⁸⁸ Jednalo se o celkem 20 pěších praporů. Ty byly zformovány ve zdvojených kolonách, tj. v kolonách o šířce dvou rot a se čtvrtinovými rozestupy, a to paralelně s rakouskou linií. Pruský král je nechal provést bodákový útok proti rakouské linii už ze vzdálenosti asi 400 kroků, bez toho, že by je nechal vystřelit. Rakouské dělostřelectvo a později palba pěchoty tomuto útoku způsobily značné ztráty. JOMINI, Antoine-Henri, *Treatise on Grand military Operations: or a Critical military History of the Wars of Frederick the Great, as contrasted with modern system. Vol I.* New York 1865, s. 112.

²⁸⁹ BRITISH OFFICER. *Observations*, s. 25-26.

Pokud se podíváme na předchozí text tohoto britského důstojníka, vyplývají z něj, podle mého soudu, následující zjištění. Předně, a to je obecně známá informace, Francouzi ve velkém používali lehkou pěchotu. Dokonce v takovém množství, že to překvapovalo britské důstojníky, kteří mohli sloužit v americké válce za nezávislost, která se nesla právě v duchu *petite guerre*²⁹⁰. Jako v tomto případě důstojníka, který viděl nasazení pruské infanterie. To potvrzuje i jeden (snad jiný než předchozí) původem britský důstojník v pruských službách; k francouzské lehké pěchotě v dopise do časopisu *The British Military Journal* napsal tento dotaz: „K pozorování velkých počtů lehké pěchoty, z kterých se v současné době z velké části skládá francouzská armáda. Zajímalo by mě, jak bych měl jednat, pokud by mi bylo svěřeno velení určitého vojenského tělesa, na které by zaútočila početná lehká pěchota a tato by se snažila mé jednotky překřídit a obklíčit mě ze všech stran, podle jejich hlavních principů taktiky? Začít pálit na roztroušené zástupy by byla pošetilost, protože palba po praporech, nebo rotách na jednotlivé rozptýlené muže by byla vyhazováním střel i prachu. Rozdělit a rozptýlit moje muže, by bylo také špatné. Ztratil bych sílu, která plyne hlavně kompaktnosti mé formace. Neměl bych proto dělat jedno ani druhé, ale pokud by to terénní podmínky dovolily, zařadit malé odřady jezdeckva do mezer mezi mými pěšáky, s rozkazy zaútočit na nepřátelskou pěchotu hned jak se začne rozvíjet. To by je donutilo se opět zformovat do sevřené sestavy, anebo se nechat vystavit tomu, že by je mé jezdeckvo rozsekalo.“²⁹¹ Podobně se vyjadřují další dva články v témže periodiku.²⁹²

---

²⁹⁰ Anonym, *Memoirs of Marquis Cornwallis, Lord-Lieutenant of, and commander in chief of his Majesty's Forces in, Ireland; Knight of the most noble Order of the Garter &c. &c. &c.* In The British military Library: Comprehending a complete Body of Military Knowledge and consisting of original Communications, Vol I. London 1804, s. 42.

²⁹¹ ANONYM. *Remarks on the present State of the French Army: in a Letter from a Field-Officer in Foreign Service to the Editor of the British Military Journal.* In The British military Library; or, Journal comprehending a complete Body of Military Knowledge, Vol. II. London 1801, s. 492 (dale jen jako ANONYM. *Remarks on the present State of the French Army*)

²⁹² *Observations on the new Military System of the French.* in The British military Library: Comprehending a complete Body of Military Knowledge and consisting of original Communications, Vol I. London 1804 s. 22 – 25, 88-91. Dále: *Character of the Armies of the various European Powers, at the Conclusion of the Peace of Amiens, in 1802.* In The British military Library; or, Journal comprehending a complete Body of Military Knowledge, Vol. II. London 1804, s. 107 – 117.

Otázka však zní, co to vše znamená v praxi. Předně, jak se domnívám, nasazení lehké pěchoty v takových počtech znamenalo značný nárůst palebné síly, protože vojáci pálili volně a nečekali na povel jako při palbě salvami. Druhý prvek je takový, že Francouzi minimálně do roku 1807 nerezignovali na palebnou sílu pěchoty a útoky na bodák provádějí tam, kde mají smysl. Třetí prvek bude zmíněn nyní. Jak onen neznámý Brit v pruských službách, tak i článek *Character of the Armies of the various European Powers, at the Conclusion of the Peace of Amiens, in 1802* konstatují francouzskou oblibu formovat řadovou pěchotu do kolon. Britský důstojník píše následující: „...Také jsem pozoroval, že nikdy nepochodují v linii, ale v koloně, jež je podobná té ze systému rytíře Folarda²⁹³. Tato by stejně jako řecká falanga, měla být schopna rozrazit řady nepřátelských vojáků zdrcující silou. Nevím, zda to dělali z nedostatku zkušenosti či praxe, ale myslím si, že to bylo prováděno z nedostatku praxe. Měl jsem rozhovor s několika francouzskými důstojníky, kteří měli velký zájem o to, jak jsou naši vojáci schopni pohybovat se v linii přes obtížný terén, který se jim jevil jako značná překážka.“²⁹⁴

Toto zdůrazňování kolon coby taktického prvku je dle mého soudu poměrně zajímavé. Všechny evropské armády ho znaly a jak vidíme, nezdálo se jim to nijak zásadní. Druhý důležitý prvek francouzské taktiky – střelecké řetězy – udělal větší dojem. Důvody úspěchů francouzské armády lze mimo jiné hledat, jak se domnívám, právě v souvislostech tohoto nepravidelného nasazení lehké i řadové pěchoty. Na druhou stranu si tato záležitost zaslouží alespoň minimální problematizování. Jestliže pro francouzskou pěchotu měl být problém pochodovat v linii, kde stejně jako u jejích protivníků byl zásadní kontakt lokte – jak mohli manévrovat bez tohoto prvku, pokud se zároveň uvádí, že neměli velké zkušenosti? Buď jak buď, nejpravděpodobnější formací, v jaké bojovaly revoluční armády, byla, jak se zdá z popisů protistrany, formace velmi pravděpodobně o dvou liniích, která se skládala z praporek kolon po divizích šachovnicově uspořádaných. V intervalech mezi kolonami se nacházeli rozptýlení střelci. Tento typ uspořádání má však několik nevýhod. Jednak tři čtvrtiny vojáků v praporek kolonách prakticky nemají šanci se do boje zapojit a za druhé

---

²⁹³ Tento způsob formování kolony se mi zdá však nanejvýš nepravděpodobný, neboť byl vyřazen nejpozději v roce 1774. Náš pruský pozorovatel zřejmě francouzskému systému nerozuměl úplně dobře a je možné, že se mu útočná kolona mohla jevit jako ona zmiňovaná Folardova kolona.

²⁹⁴ ANONYM. *Remarks on the present State of the French Army*, s. 491.

kolony, z nichž je toto uspořádání sestaveno, představují vynikající cíl²⁹⁵ pro nepřátelskou artilérii.²⁹⁶

Avšak jak napoleonské války postupovaly, Francouzi uspořádání bitevních sestav měnili. U pruského Jílového Napoleon použil formaci, jež se skládala ze tří pluků, každý po třech praporech. Jeden tvořil první linii a za ním, tentokrát v kolonách, byly uspořádány další. Tento způsob formování pěchoty lze označit jako „polohlubokou“ sestavu a hodil se jak k obraně, tak k útoku. První linie má ještě stále plnou palebnou sílu, a tudíž je možné ho odrazit. Po tomto odražení by do hry vstoupily prapory za první linií, které, zformované v kolonách, by vyrazily proti vrávorajícímu nepříteli.²⁹⁷

Jednou z podstatných věcí, které je třeba si uvědomit, je, že francouzské útočné kolony nebyly zamýšleny jako formace pro boj palbou. Další problém na to navazující, stejně jako u kolon Folardových, je představa prudkého nárazu kolony. Jomini s ním zcela jasně počítá, a proto by se podle něj kolona neměla zastavovat a střílet. Tím, že by se zastavila a střílela, by celý efekt rychlého pohybu vpřed přišel vniveč.²⁹⁸

Koncem napoleonských válek francouzský císař používal velmi hluboké sestavy. Občas nasadil v jedné hluboké masě 12 praporů seřazených v linii. Tyto pak byly řazeny za sebou s rozestupy na šířku sekce.²⁹⁹ Tento typ formací byl velmi zranitelný dělostřelectvem. Jejich pohyblivost, která je pro kolonu, alespoň jak se Francouzi domnívali, zásadní, byla velmi omezena. Asi nejznámější použití těchto velkých mas je z bitvy u Wagramu a od Waterloo. Kolona maršála Macdonlada utrpěla velké ztráty, přesto dopadla výrazně lépe než podobně obludná sestava 1. sboru, jež se stala jednou z příčin francouzské porážky v bitvě u Waterloo.³⁰⁰

---

²⁹⁵ Viz problematika enfilády.

²⁹⁶ JOMINI, Antoine-Henri, *Art of War*. Philadelphia 1862, s. 293. (dále jen jako JOMINI, *Art of War*)

²⁹⁷ JOMINI, *Art of War*, s.295.

²⁹⁸ Tamtéž, s. 294.

²⁹⁹ To znamená na šířku poloviny čety.

³⁰⁰ JOMINI, *Art of War*, s. 293.

Jomini v knize *Life of Napoleon* píše: V obranné bitvě je nejlepší postavit kombinovanou sestavu s první linií praporů v bitevní sestavě. Druhá linie má být tvořena prapory v útočných kolonách. V ofenzivní bitvě Jomini

V této době, kdy se od válečných aktivit Francouzů odvracela fortuna, vstoupila Británie opět na scénu s velkými pozemními operacemi. Tentokrát už ne v Nizozemí, ale na Pyrenejském poloostrově. Důvodem bylo napadení Portugalska francouzskými silami, proti kterým Británie na ochranu Portugalska už zasáhla. Tím se jí navíc podařilo vyvázat se z jistě mezinárodně politické izolace, jež jí na přelomu let 1807 a 1808 reálně hrozila.³⁰¹

Válka na Pyrenejském poloostrově přinesla velmi zajímavou konfrontaci dvou naprosto rozdílných taktických systémů. Francouzi se svojí hlubokou či kombinovanou sestavou a Britové s jasným příkladem sestavy tenké. Tato vzniknuvší konfrontace má v zásadě dvě otázky; jednak jakým způsobem Britové poráželi Francouze a jednak proč tomu tak bylo.

První část otázky je na zodpovězení o něco jednodušší. Ze strategického hlediska a z hlediska velké taktiky dává odpověď maršál Marmont, který ve svém pojednání nazvaném *Spirit of Military Institutions* píše: „Bitvy je možno rozdělit na dva typy. Defenzivní a ofenzivní. Podmínky pro úspěch v ofenzivně vedené bitvě jsou: vybrání vhodné pozice, zajištění křídel, a krytá záda linie s možností ústupu. Překážky, které budou stěžovat nepříteli přiblížení a nakonec stateční, disciplinovaní vojáci, kterým velí energický a rozhodný muž.

Ofenzivní bitvy vyžadují víc než co jiného, dobré strategické kombinace a účinnou taktiku a snadno ovladatelné vojáky, kteří jsou schopní dobře pochodovat, budou mrštní a inteligentní. Takový voják musí mít hlad po vítězství, jako by mělo patřit jen jemu, a musí být přesvědčen, že jedině útokem toho dosáhne.

Aplikováním těchto pozorování, které shledávám jako zásadně důležité, k charakteru různých armád zjišťujeme, že pro tyto dva typy bitev jsou nejlepší dvě armády. Francouzská pro bitvy ofenzivní a anglická pro defenzivní. Pokud navíc přidáme obrovské problémy spojené s ofenzivním vedením války, jako jsou problémy s administrací a zásobováním vojska. Zatím co na vedení války potřebujete jen peníze a vůli. Uvědomíme-li si složení, zvyky a potřeby britské armády, a to že tato armáda všeho víc než kterákoliv jiná. Budeme stále více tlačeni k tomu, že v obranné válce se všemi konsekvencemi, které k ní patří, se daleko více hodí způsoby armády britské a tedy že Francouzská armáda by defenzivní válku zvládla výrazně hůře.

---

preferuje formaci dvou linií praporů v kolonách po divizích. Mezery mezi kolonami by v druhém případě měly být vyplněny dělostřelectvem nebo ostrostřelci. JOMINI, Antoine-Henri. *Life of Napoleon*. Philadelphia, s. 74.

³⁰¹ CHANDLER, David G. BECKETT, Ian (ed.). *The Oxford History of the British Army*. Oxford 2003, s. 157-158.

Události poloostrovní války³⁰², které jsou stále v naší paměti, nám dávají za pravdu. Anglický generál, lhotejno zdali svými schopnostmi či povahou, si od začátku zvolil systém a ten sledoval, a nikdy se ho nepustil. (...) Pokud byla nějaká pozice nedobytná, Angličan jí obsadil a čekal, dokud mu nehrozilo obehnutí, nebo dokud francouzská se armáda nepřišla rozbít o nepřekonatelné překážky, které její chabrost přetavily v čistou porážku.

Wellington vždy analogicky sledoval tento systém, a naposled se tak stalo u Waterloo, tam to opět byla defenzivní bitva.³⁰³

Po taktické stránce byla situace velmi obdobná. Britové používali tenkou sestavu, většinou jak bylo napsáno v předpisu o dvou liniích, a spoléhali na boj palbou a to jak v sevřené sestavě, tak i ve střeleckém řetězu.³⁰⁴ Podle barona Jominiho se Wellington poučil z důsledků, které přinášela rychlost, síla nárazu a zuřivost, které prý byly vlastní francouzským kolonám.

Wellington se rozhodl oslabit tyto výhody následujícím způsobem. Vybral si k bitvě takovou pozici, která šla dobře bránit a ke které se dalo obtížně dostat. Přístupy navíc pokryl lehkou pěchotou. Jednu část artilérie rozložil na hřebeni kopce a zbytek asi o 100 kroků³⁰⁵ za horizontem kopce. Na stejné úrovni se pak nacházela řadová pěchota, která byla kryta hřebenem kopce před francouzským dělostřelectvem i lehkou pěchotou, která by mohla postupovat před kolonami. Jakmile kolony oslabené bojem s předsunutou linií došly za horizont, britská řadová pěchota spustila palbu, po které následoval bajonetový útok.³⁰⁶ Aby byl efekt palby z mušket maximalizován, pěchota stála ve dvouřadu.³⁰⁷

Britové využívali přesně toho defektu kolon, o jakém psal už v roce 1772 hrabě Guibert: „Takto vypadá útok sevřené kolony. (...) Mechanický a stádní instinkt, způsobuje, že se vojáci tlačí za své kolegy, protože se tím snaží podvědomě dostat do bezpečí. Do toho se

---

³⁰² Maršál Marmont tím míní válku na Pyrenejském poloostrově v letech 1808-1814.

³⁰³ MARMONT, Auguste. *The Spirit of Military Institutions; or, essential Principles of the Art of War*. Philadelphia 1862, s. 179 – 182. (dále jen jako MARMONT. *The Spirit of Military Institutions*)

³⁰⁴ JOMINI, Art of War, s. 358.

³⁰⁵ Viz kapitola o výzbroji.

³⁰⁶ JOMINI, Art of War, s. 358.

³⁰⁷ Je to v mnoha ohledech podobné dřívější době – viz 3. kapitola práce.

ještě ozývají povely „sevřete řady!, sevřete řady!“ Vojáci jsou namačkání jeden na druhém, řady jsou už tak smíchané, že jen první řada a krajní zástupy mají nějakou svobodu pohybu. Kolonu netvoří nic jiného než hlučný dav neschopný manévru. Když čelo nebo boky kolony zasáhne palba, když kolona nepřejde přes první překážku, důstojníky už nikdo neposlechne, nebudou žádné intervaly mezi divizemi, a otřesení vojáci začnou pálit do vzduchu, masa bude vířit, rozpadne se, a uteče někam daleko. (...) Ptal jsem se různých starších důstojníků, zda li toto náhodou, není většinový obraz útoků, které proběhly v kolonách.³⁰⁸

Obdobný záznam pořízený maršálem Bugeaudem, avšak z války na Pyrenejském poloostrově, cituje historik Robert S. Quimby. „Kanonáda zahájí operaci a my, většinou uspěchaně, bez prozkoumání terénu, kterým bychom měli pochodovat proti nepříteli; chytáme býka za rohy, jak tomu muži říkají.

Když se dostaneme asi na 1000 metrů od anglické linie, začnou muži ztrácet hlavu a jsou čím dál víc rozrušení. Vyměňují si postřehy mezi sebou, hecují se a pochod se začne zrychlovat. Angličané tiše a netečně stojí se zbraněmi na ramenou jako dlouhá červená zeď – impozantní postoj, který na jejich nováčky dobře působí. Jak se vzdálenost zmenšuje; začnou se z masy vojáků ozývat výkřiky „*Vive l'Empereur*“, „*En avant*“, „*A la baionette*“. Někteří muži zavěsí svoje čáka na hlavně mušket. Pochod pomalu přechází v běh. Řady se začínají promíchávat. Vzájemné povzbuzování se už stává zmatkem. Někteří vystřelí ze svých zbraní, aniž by zastavili nebo zamířili. A celá ta červená linie před námi je tichá a nehybná, třebaže jsme už dostali na 300 metrů, vypadá naprosto netknutá přibližující se bouří.

Ten kontrast je ohromující. Čím dál víc každý z nás začíná přemýšlet, kdy začne nepřítel střílet, a že muže začít už třeba teď. Naše vášeň začíná ochabovat. Ten jejich zjevně ničím nerušený klid nás neuvěřitelně znervózňuje. Potom nadejde ta nejbolestnější očekávaná chvíle. Anglické muškety se skloní, jak jimi vojáci na nás zamíří. Nedefinovatelný dojem, na místě zarazí mnoho našich mužů, kteří zastaví a spustí chaotickou palbu. Potom přijde salva nepřítel provedená se vši precizností a smrtícím účinkem a zasáhne nás jako hrom. Zdecimování, uděláme čelem vzad a ohromení šokem se znovu snažíme nabrat rovnováhu, když je náhle ticho přerušeno jásáním nepřítel. Pak přijde druhá salva a možná třetí, a po ní na nás vyrazí a my ve zmatku ustupujeme.³⁰⁹

---

³⁰⁸ GUIBERT, *Essai Général de Tactique*, s. 117 – 118.

³⁰⁹ QUIMBY. *The Background of Napoleonic Warfare*, s. 125.

Pokud bychom tedy měli odpovědět na první ze dvou položených otázek, Britové poráželi francouzské armády na Pyrenejském poloostrově tak, že dokázali velmi efektivně využít palebné síly svých zbraní, a zároveň díky taktice, kterou zvolil Wellington, minimalizovali výhody francouzské armády.³¹⁰ Podle mého soudu, pokud to byli Francouzi, kdo své nepřátele během revolučních a napoleonských válek až do roku 1808 zpravidla přestříleli, nyní to byli Britové, kdo díky na výsost defenzivní taktice vítězil. Britové vítězili proto, že na ně Francouzi útočili, nebo lépe řečeno vnutili Francouzům své záměry.

Druhou otázkou je, proč Francouzi neustále padali do té samé taktické pasti v podobě pěchoty schované za hranou kopce? Obávám se, že na to není možná odpověď, která by několikrát nepřesáhla délku této práce. Avšak jistá krátká úvaha nebo spíše spekulace je možná. Francouzi z důvodů, jež mi nejsou známy, se jednoduše nedokázali přizpůsobit změněným podmínkám, které jim připravili Britové. Francouzi útočili stále stejně, tak jak byli zvyklí. Rozdíly mezi nasazením francouzské pěchoty v roce 1805 u Slavkova a 1810 například ve Španělsku nebudou zásadní, ale pokud se podíváme do starších dob i jen tak, jak jsou nastíněny zde v této práci, nevidíme tam vlastně to samé?

Francouzi po válce o španělské dědictví neustále opakují tentýž intelektuální kruh. Neustále se snažili zrychlit manévrování, prosadit útočné kolony, avšak ty samy o sobě nejsou samospasitelné a vždy musela být připravena nějaká jiná složka armády – jezdectvo, dělostřelectvo, či lehká pěchota, která tyto kolony kryla. Na Pyrenejském poloostrově, nade vši pochybnost, kolony, pokud to jen trochu šlo, musely být pokryty lehkou pěchotou a i Marmont tento fakt zmiňuje, přesto se Francouzům proti britské „*thin red line*“ nedařilo a nedokázali na to adekvátně reagovat.³¹¹

---

³¹⁰ Ve své bakalářské práci mám dalších několik podobných záznamů, ovšem, ale z britské strany – a není to popisováno jinak. Viz PROUZA, Petr. *Každodenní život britských vojáků za války na Pyrenejském poloostrově 1807 – 1814*. Praha 2013, s. 33-36.

³¹¹ Je velmi zajímavé, že o roli lehké pěchoty paměti obvykle mlčí. Zde se opět odkážu na svojí bakalářskou práci a primární prameny tj. memoáry, které jsem v ní použil ani jedny z těchto pramenů, neobsahuje nějakou zásadní informaci o krycí roli lehké pěchoty. Jsou to: GRONOW George, James. *Captain Gronow's last Recollections; being fourth and final Series of Reminiscences and Anecdotes*. London 1866. ANONYM. *Journal of a Soldier of Seventy-first, or Glasgow Regiment, highland Infantry from 1806 to 1815*. Edinburgh 1819. O'NEIL, Charles. *The Military Adventures of Cahrles O'Neil, who was a soldier on the Army of Lord Wellington during the memorable Peninsular War and the Continental Campaigns from 1811 to 1815*. Worchester 1851. K tomuto způsobu nasazení mlčí i VERNER, Willoughby, (ed.), SIMMONS, George. *A British Rifle Man: The Journals and Correspondence of Major George Simmons, Rifle Brigade, during The Peninsular War and the Campaign of Waterloo*. London 1899.

Rozdíl mezi francouzskou a britskou armádou, potažmo jejím velením a vedením, spatřuji především v tom, že britská armáda se dokázala adaptovat na podmínky v průběhu války. Je zjevné, že Francouzi toto nedokázali a bitva u Waterloo tento fakt jen potvrzuje.

Závěr

Jak tedy zhodnotit britské přizpůsobování se proměnám, které zasáhly evropské vojenství na přelomu 18. a 19. století?

V rovině chronologie politických dějin, kterou jsem si zvolil, se jedná o následující: Léta 1775 až 1815 pro Británii znamenala dva zásadní konflikty. V prvním případě utrpěla velmi zásadní porážku, v druhém případě jasně zvítězila. Oba tyto konflikty měly mezinárodní charakter a v druhém případě se jednalo o velkou evropskou válku. Oba můžeme zařadit do tzv. druhé stoleté války, tedy do období francouzsko-britských konfliktů v letech 1689-1815.³¹² Cílem práce samozřejmě není analýza zahraniční politiky Anglie a později Velké Británie v uvedeném období, avšak zejména poslední dva konflikty 18. století podle mého soudu zásadní vliv na britskou armádu jako bojovou složku tak jako na státní instituci mají.

Druhou rovinu tvoří vývoj na poli taktiky, což je také základ mé práce. Ačkoli to původně nebylo mým záměrem, nakonec jsem se rozhodl, že přeci jen, zejména v tomto případě, mělo smysl rozšířit stanovený časový úsek do dob výrazně vzdálenějších, než bylo původně zamýšlených 1775 až 1815. Důvodem pro takové rozhodnutí bylo, že jsem si uvědomil, že technologie používaná koncem 16. a v 17. století není v mnohém ohledu nijak zásadně rozdílná k technologii z 18. či dokonce počátku 19. století. I zde najdeme jak zastánce téměř čistého a poněkud opotřebovacího způsobu boje, typicky například Mořice Nasavského, tak i zastánce spíše rozhodnější vedení války, takovým byl kupříkladu švédský král Gustav II. Adolf. Důvody jsou zřejmé, protože stále jde o prakticky tytéž hlavně, jakými se bojovalo o 100 či 150 let později. Je zřejmé, že prostředky byly poněkud jiné a jak se zdá, především chyběla schopnost provádět evoluce i složitější manévry, ale základ zůstal v mnoha ohledech podobný.

Podíváme-li se o nějakých 40 či 50 let zpět do doby války o dědictví španělské, či jednu dvě dekády před ní, zjistíme, že se v určitých faktorech oproti třicetileté válce nezměnilo mnoho. Armády, prakticky po celé Evropě, se sice staly větší, avšak způsob boje je velmi podobný. Jenže je také plný určitých reliktnů z této doby. Formace již nejsou tak

---

³¹² O koncepci druhé stoleté války podrobněji BUFFINGTON, Arthur H. *The Second Hundred Years War, 1689-1815*. New York 1929.

hluboké a jsou také širší. Víc se využívá palebné síly ručních zbraní a to do takové míry, že je jí naprosto vše podřízeno. Stále však ještě chybějí použitelné evoluce, pomocí kterých by bylo možné s těmito mamuty mezi pěšími prapory pohnout. Aby to možné bylo, musí se jednak více srazit řady, které mají mezi sebou příliš velké rozchody, a jednak je třeba vymyslet rychlejší, přímější a celkově jednodušší evoluce, které by praporům umožnily provádět i něco jiného než obraty po divizích doleva či doprava.

V této době, zhruba ve dvacátých letech 18. století, začínal být k vidění poměrně nebývalý jev. Do této doby by patrně nikoho ani nepadlo uvažovat o změně bojové doktríny. Avšak ve Francii k tomu dojde. Rytíř de Folard došel k závěru, že značná část francouzských porážek byla zaviněna právě strnulostí celého způsobu boje. Načrtl tedy svoji vizi toho, jak by napříště měla bojovat francouzská pěchota. Vymyslel poněkud úzké, hluboké kolony, které by měly nepřátelskou formaci prorazit jako kloun lodí. Teorie to byla lákavá a Francie ji s různými úspěchy a modifikacemi po 40 let uváděla do praxe.

V roce 1740 nastoupil na pruský trůn král Fridrich II. Ten po svém otci zdědil, kromě plné státní pokladny, také pravděpodobně nejlépe vycvičenou armádu v Evropě, avšak naprosto nevyzkoušenou. Na podzim roku 1740 využil nastalé politické situace a vytáhl do války proti Marii Terezii. Jeho armáda pracovala výborně, avšak po nepřilíš přesvědčivém vítězství u Chotusic nedaleko Čáslavi začal mladý král pochybovat, zdali taktika založená na naprosté palebné převaze je ta pravá. Inspirován rytířem de Folard vynalezl svoji vlastní taktiku a především výrazně rychlejší a o mnoho funkčnější způsob formování kolon. Králova argumentace proti boji palbou stála na tom základu, že jednotky, které budou kratší dobu vystaveny palbě, budou mít menší ztráty a dřívějším bodákovým útokem nepřítele z bojiště vytlačí, čímž bitvu rozhodnou. Pravdou je, že několik bitev, nejskvěleji zřejmě bitvu u Žďáru v roce 1745, opravdu vyhrál. Štěstěna se ho držela do té doby, než si Rakušané uvědomili svoji chybu, a nejdříve u Prahy, kdy pruský král získal taktické vítězství, a nakonec v bitvě u Kolína, na tuto agresivní taktiku tvrdě doplatil. V roce 1768 do své *Vojenské závěti* napsal „*Bitvy jsou vyhrávány palebnou převahou*“³¹³ Palebná převaha se opět stala kánonem. Pruská armáda způsobem, jakým předepsal Fridrich II., bojovala až do osudného roku 1806 a bitev u Jeny a u Auerstadtu, kdy byla poražena taktikou, která také dbala na palebnou převahu, jenže jiným způsobem.

---

³¹³ COLIN. *Transformations of War*, s. 17.

Francouzi se po prohře v sedmileté válce definitivně oprostili od Folardových kolon a v letech 1774 a 1776 se jim podařilo vytvořit předpis, který znamenal velmi racionální obrat. Tento předpis, který kromě jiného zaváděl pruský způsob formování kolon, byl z hlediska provádění obrátů výrazně jednodušší a instrukce v něm obsažené byly výrazně přesnější. Tento předpis pak v roce 1791 vykrytalizoval v dokument, pomocí kterého manévrovala revoluční i Napoleonova pěchota. Lze jistě oprávněně tvrdit, že francouzský předpis z roku 1791 patří k těm nejdokonalejším.

Britové stáli velmi často stranou kontinentálních debat o taktice, které byly silné zejména ve Francii, ale není pravdou, že by jim nenaslouchali. Prakticky všechna významnější díla kontinentálních autorů jim byla známa v originále, pokud už ne rovnou v překladu.³¹⁴ Přesto, pokud jde o taktickou invenci, velkolepými idejemi nepřekypovali a stále se soustředili na boj palbou jakožto na hlavní a rozhodující prvek na bojišti. Možná, že by se až mohlo napsat, že Angličanům byl tento způsob boje takřka vrozený. Můžeme si vzpomenout na zmiňovanou debatu o dlouhých lucích a mušketách, která hýbala odborným veřejným míněním v poslední čtvrtině 16. století. Logicky nám tato debata musí vyplynout nejen jako střet moderního s tradičním (málo co může být tradičnějšího než anglický dlouhý luk), ale především jako debata o tom, jak co nejefektivněji vést boj palbou, i za cenu velmi archaických metod, které však na potlačení domácích vzpour či válek naprosto stačily.

Tato až neuvěřitelná konzervativnost z konce 16. století má svůj odraz na konci 18. století. Všechny mocnosti Evropy po zkušenostech s revoluční a posléze napoleonskou Francií dříve či později sáhly k taktickému systému, který představoval předpis ze srpna roku 1791. Ne tak armáda Velké Británie, ta ačkoli absolvovala neúspěšná tažení - zejména v kampaně v Nizozemí v letech 1793-1794 a 1799, přesto umíněně pilovala svůj vlastní systém. Je třeba přiznat, že se to britskému království vyplatilo. Ačkoli taktický systém, který britská pěchota používala, byl prakticky tentýž, který jiné státy opustily. Britové ze svého systému taktiky dokázali vytěžit naprosté maximum a to tím, že i sám předpis byl napsán tím způsobem, že prakticky byly potlačeny ty stránky boje, ke kterým se pěchota dle tehdejšího odborného mínění nehodila. Je to svého druhu paradox – jedna z taktického hlediska nejstatičtějších armád porazila tu po taktické stránce nejagilnější.

---

³¹⁴ O vojensko-teoretických publikacích, které se nacházely v důstojnických knihovnách, podrobněji píše např. GRUBER, Ira D. *Books and the British Army in the Age of the American Revolution*. Chapel Hill 2010.

Je zřejmé, že britská armáda v době koaličních válek naprosto zjevně po taktické stránce stála na dobře vedené palbě. Avšak aby toto mohlo fungovat, bylo zásadní, aby její řadová pěchota nebyla vystavena činnosti nepřátelské dělostřelectva a lehké pěchoty. První fáze si vyžadovala zavedení známé Wellingtonovy taktiky, kdy je naprostá většina armády s výjimkou části dělostřelectva a lehké pěchoty na odvrácené straně kopce. Toto uspořádání poskytovalo „Železnému Vévodovi“ několik výhod, které prakticky znehodnocovaly francouzské snažení. Francouzi, kteří velmi často před své útočné kolony posílali řetězy volných střelců, se dostali do kontaktu jen s britskou – velmi početnou – lehkou pěchotou. Ta znemožnila zjištění skutečných pozic nepřítele a kolony, které přešly horizont, se dočkaly pouze salvy z malé vzdálenosti a následného protiútku.

Je tu samozřejmě několik otázek, které by si pravděpodobně vyžádaly výzkum zaměřený trochu jiným směrem. Mám na mysli především okamžik, kdy by mělo dojít na obou stranách (pokud k němu došlo) ke stažení lehké pěchoty. Pokud jsem se setkal s popisy těchto útoků, o lehké pěchotě se prakticky nemluví. Ani u francouzské lehké pěchoty, která kolony předcházela, ani o britské, která se postupně stahovala. Naprostá většina memoárů, které jsem měl možnost prostudovat, k tomuto problému mlčí. Právě proto se domnívám, že rozlousknutí problému neleží tak, jak ho řešily různé teoretické spisy, na ose kolona vs. linie, ale alespoň v případě války na Pyrenejském poloostrově na boji, který samotnému střetnutí předcházela, tedy na boji francouzské lehké pěchoty s britskou.

Seznam literatury

Výcvikové předpisy

A Collection of Orders, Regulations, and Instructions, for the Army; on matters of finance and Points of Discipline immediately connected therewith. London 1807

Exercice pour toute L'Infanterie de France etu autrés Mouvemens reglez par la main de Sa Majesté le 2. Mars 1703.

Instruction Sur L'Exercice de L'Infanterie Du 29 Juin 1753. Paris 1753.

Ordonnance du Roi, pour régler l'Exercice de ses Troupes d'Infanterie du premier Juin 1776.

Ordonnance Provisoire Arreté Par Le Roi: Concernant l'Exercice & les Manoeuvres de l'Infanterie ; Du 20 mai 1788.

New Regulations for the Prussian Infantry containing An Exact Detail of the Present Field-Service and Particularly the most essential and recent Parts of the Foot-Exercice with several Articles never before made Public, London 1757

Rules and Regulations for the Formations, Field-exercise and movements of His Majesty's Forces. London, 1795.

Rules and Regulations for the Formation, Exercise & Movements of the Militia of Lower-Canada/Regles & Reglemens pour la Formation, l'Exercice et Mouvement de la Milice du Bas-Canada. Quebec 1812.

Rules and Regulations for the Manual and Platoon Exercises formations, field-exercise and movemets of His Majesty's Forces for the use of the Non-Commisioned Officers of the British Army. London, 1807.

GITTINS, John, *Compleat System of military Discipline, as it is now used in the British foot.* London 1735.

DUNDAS, David. *Principles of military movements, chiefly applied to infantry.* London 1788.

Nevydané prameny

Relation d'Un Officier Prussien de l'Armée du Roy de Prusse sur la Bataille qui s'est Donnée à Sorr proche de Prausnitz le 30e. September 1745. <http://www.digam.net/?exp=177>

Vydané prameny

ANONYM. *Character of the Armies of the various European Powers, at the Conclusion of the Peace of Amiens*, in 1802. In The British military Library; or, Journal comprehending a complete Body of Military Knowledge, Vol. II. London 1804. s. 107 – 117.

ANONYM. *Journal of a Soldier of Seventy-first, or Glasgow Regiment, highland Infantry from 1806 to 1815.* Edinburgh 1819

ANONYM, *Memoirs of Marquis Cornwallis, Lord-Lieutenant of, and commander in chief of his Majesty's Forces in, Ireland; Knight of the most noble Order of the Garter &c. &c &c.* In The British military Library: Comprehending a complete Body of Military Knowledge and consisting of original Communications, Vol I. London 1804. s. 41-46.

ANONYM. *Observations on the new Military System of the French.* in The British military Library: Comprehending a complete Body of Military Knowledge and consisting of original Communications, Vol I. London 1804, s. 22-25,88-91.

ANONYM. *Remarks on the present State of the French Army: in a Letter from a Field-Officer in Foreign Service to the Editor of the British Military Journal.* In The British military Library; or, Journal comprehending a complete Body of Military Knowledge, Vol. II. London 1801.

BUNBURY, Henry. *Narratives of some Passages in the Great War With France from 1799 to 1810.* London 1854.

BRITISH OFFICER, *Observations on the Formation and constitution of the French Army founded on an actual Survey of the Campaigns in Germany.* London 1810

CALVERT, Harry. *Memorandum respecting the Fixing of a Flint*, in: Adjutant General's Office, *General Regulations and Orders for the Army.* London 1811, s. 313

- CHAMBRAY, Georges. *Oeuvres du Marquis de Chambray: Mélanges, Tome V*. Paris 1840
- CHURCHILL, John. *The Duke of Marlborough new Exercise of Firelocks and Bayonets; Appointed by His Grace to be used By all the British Forces and the Militia*. London 1708.
- DARLYMPLE, William. *Tacticks*, Dublin 1782.
- GUIBERT, Jacques-Antoine-Hippolyte de. *Essai Général de Tactique*. Liege 1773
- GUIBERT, Jacques-Antoine-Hippolyte de. *Observations on The Military Establishment and Discipline of his Majesty the King of Prussia*. London 1780 .
- JOMINI, Antoine-Henri, *Art of War*. Philadelphia 1862.
- JOMINI, Antoine-Henri. *Life of Napoleon*. Philadelphia 1862
- LLOYD, Henry Humprey Evans. *Continuation of the History of the late War in Germany, between the King of Prussia, and the Empress of Germany and her Allies*. London 1781
- LOSTELNEAU, Colbert de. *Le Mareschal de Bataille*. Paris 1647
- LUVAAS, Jay (ed.). *Frederick The Great On Art of War*. New York 1999
- MARMONT, Auguste. *The Spirit of Military Institutions; or, essential Principles of the Art of War*. Philadelphia 1862.
- O'NEIL, Charles. *The Military Adventures of Cahrles O'Neil, who was a soldier on the Army of Lord Wellington during the memorable Peninsular War and the Continental Campaigns from 1811 to 1815*. Worchester 1851.
- PUYSÉGUR, Jaçques de Chastenet. *Les Memoires de Messire Jacques de Chastenet, Chevalier, Seigneur de Puysegur, Colonel du Regiement du Piedmont, & Lieutenant General des Armées du Roy. Sous les Regnes de Louis XIII & de Louis XIV. Tome Second*, Paris 1690.
- RUSSEL, John. *Instructions for the Drill, and the Method of Performing the Eighteen Manœvres*. London 1803.
- RUSSEL, John. *A Series of military Experiments of Attack and Defense, made in Hyde-Park, in 1802, under Sanction of his Royal Highness The Commander in Chief, with Infantry*,

Cavalry, and Artillery; and In the Island of Jersey, in 1805, by permission of Lieutenant-General Andrew Gordon. London 1806

SALDERN, Christoph von. *Elements of Tactics and introduction to military Evolutions for the Infantry.* London 1787.

SAXE, Maurice de. *Reveries, or, Memoires concerning the Art of War,* Edinburgh 1759.

SMIRKE, Robert. *Review of a Battalion of Infantry, including the Eighteen Manœuvres.* London 1799.

VERNER, Willoughby, (ed.), SIMMONS, George. *A British Rifle Man: The Journals and Correspondence of Major George Simmons, Rifle Brigade, during The Peninsular War and the Campaign of Waterloo.* London 1899.

Literatura

BAUMGARTNER, Frederic J. *A Military Revolution? Military Change and European Society 1550 -1800.* in: *Sixteenth Century Journal*, vol 24, No 1 (spring 1993), s. 164-165.

BAILLEY, De Witt. *Pattern Dates for British Ordnance small Arms 1718-1786.* Gettysburg 1997

BAILLEY, De Witt. *Small Arms of the British Forces in America 1664-1815.* Woonsocket, 2009.

BLACK, Jeremy, *European Warfare 1660-1815,* London 1994

BLACK, Jeremy. *A Military Revolution? Military Change and European Society 1550-1800.* London 1997.

BLACKMORE, David. *Destructive &Formidable: British infantry Firepower 1642 – 1765.* London 2014.

BUFFINGTON, Arthur H. *The Second Hundred Years War, 1689 – 1815.* New York 1929.

- BREWSTER, David. (ed.) *Edinburgh Encyklopaedia: the First american edition, corrected and improved by the addition of numerous articles relative to the Institutions of the American Continent, its Geography, Biography, civil and national History, and to various Discoveries in Science and the Arts*, vol. X., Philadelphia 1832.
- CHANDLER, David G. BECKETT, Ian. (eds.) *The Oxford History of the British Army*. Oxford 2003.
- CHILDS, John, *Vojenská revoluce I: Přejchod k modernímu válečnictví*. In: TOWNSHEND, Charles (ed.). *Historie moderní války*. Praha 2007, s. 34-53
- CITINO, Robert M. *Military Histories Old and New: A Reintroduction*. In *American Historical Review*, October 2007, s. 1070-1090.
- CLIFFORD, J. *Tactics and the Face of the Battle*. in TALLETT, Frank, TRIM, D. (eds.) *European Warfare, 1330-1750*. Cambridge 2010. s. 2011.
- COLIN, Jean, Alphonse, Lambert. *L'Infanterie au XVIII Siècle: la Tactique*. Paris 1907
<http://www.austerlitz.org/cz/category/historie/vojenska-historie/jean-colin/> 31.7. 2015
- COLIN, Jean. *La tactique et la Discipline dans les Armées de la Révolution: Correspondance du General Schauenbourg du 4 Avril au 2 Aout, 1793*. Paris 1902
- COLIN, Jean. *Les campagnes du maréchal de Saxe, Tome I – III*. Paris 1906.
- COLIN, Jean, *Transformations of war*. London 1912.
- CUSICK, Ray. *Wellington's Rifles: The Origins, Development and Battles of the Rifle Regiments in the Peninsular War and at Waterloo*. Barnsley, 2013
- DARLING, Anthony, D. *Red Coat and Brown Bess*, Alexandria Bay, Bloomfield, 1971.
- ELTIS, David. *The Military Revolution in Sixteenth Century Europe*. London 1998.
- GALE, Ryan, R. „*A Soldier-Like Way*“ : *The Material Culture of the British Infantry 1751 – 1768*. Elk River 2002.
- GAT, Azar. *The Origins of Military Thought: From the Enlightenment to Clausewitz*. Oxford 2011.

- GLOVER, Richard. *Peninsular Preparation: The Reform of The British Army 1795 – 1809*. Cambridge 2008
- GUTHRIE, William, P. *The later Thirty Years War: from the Battle of Wittstock to the Treaty of Westphalia*. Westport 2003.
- GREGORY, Desmond. *No Ordinary General: Lt. General Sir Henry Bunbury (1778 – 1860) The best Soldier Historian*. London 1999.
- GRIMMELSHAUSEN, Hans Jakob von, *Poběhllice Kuráž, Divous Skočdopole*. Praha 1968.
- HAYTHORNTHWAITE, Philipa. *Napoleonic Infantry: Weapons and warfare*. London 2001
- HOULDING, J. A. *Fit for Service: The Training of the British Army, 1715 – 1995*. Oxford 1981.
- JOMINI, Antoine, Henri. *Treatise on grand military operations: or a critical and military history of the wars of Frederick the Great, as contrasted with modern system, Vol I.*, New York 1865.
- KREIPNER, Julius. *Geschichte des K. und K. Infanterie-Regimentes Nr. 34*. Kaschau 1900.
- LYNN John, A. *Giant of the Grand Siecle: The French army, 1610 – 1715*. Cambridge, New York 2008.
- LYNN, John, A. Tactical Evolution in the French Army, 1560 – 1660. In: *Frech Historical Studies*, Vol. 14, No 2, s. 176-191.
- MALLINSON, Allan. *The Making of the British Army*. London 2011
- NAFZIGER, George F. *Imperial Bayonets*, Barnsley 1996.
- PARKER, Geoffrey. *The military Revolution: Military innovation and the rise of the West, 1550 – 1800*. Cambridge 1996.
- PARKER, Geoffrey. *The „Military Revolution, “ 1560-1660 – Myth?* in: *The Journal of Modern History*, vol. 48. No. 2, s. 195 – 214.
- PROUZA, Petr. *Každodenní život britských vojáků za války na Pyrenejském poloostrově 1807 – 1814*. Praha 2013.

- QUIMBY, Robert S. *The Background of Napoleonic Warfare: The Theory of Military Tactics in Eighteenth-century France*. Whitefish 2011.
- RAPIN, Ami-Jacques. *Jomini et la stratégie: Une approche historique de l'oeuvre*. Lausanne 2002.
- RAYMOND, James. *Henry VIII's Military Revolution: The Armies of Sixteenth-Century Britain and Europe*. London 2007.
- ROBERTS, Keith. *Cromwell's War Machine: The new Model Army, 1645 – 1660*. Barnsley 2005.
- ROBERTS, Michael. *Gustavus Adolphus : a History of Sweden 1611-1632. vol. 1, 1611-1626*. London 1953.
- SCOTT, David, Sibbald. *The British Army: Its Origin, Progress, and Equipment*. London, New York 1868
- ROGERS, Clifford, J. *Tactics and the Face of the Battle*. in (eds.) TALLETT, Frank, TRIM, D. J.B. *European Warfare, 1330 – 1750*. Cambridge 2010. s. 2011, s.203-235.
- SMITH, Joseph, E. ,SMITH, W., H., B. *The Book of Rifles*, Harrisburg, 1965
- SPEELMAN, Patrick J. *Henry Lloyd and the Military Enlightenment of Eighteenth-Century Europe*. Westport 2002.
- STELLNER, František. *Fridrich Veliký: Cesta Pruska k velmocenskému postavení*. Praha 1998.
- STELLNER, František. *Sedmiletá válka v Evropě*. Praha 2007.
- TREFFER, Gerd. *Moritz von Sachsen: Marschall von Frankreich*. Regensburg 2005.
- TULLY Mark R. *The Packet: Being Collektion of Patterns, Articles and Essays Pertraining to the American Revolution*. Baraboo 2007.
- URBAN Mark. *Fusiliers: How the British Army lost America but Learned to fight*. London 2007.
- WALTON, Cliford. *History of the British standing Army: A.D. 1660 – 1700*. London 1894.